

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2022

**RUȘII ȘI UCRAINIENII,
UN SINGUR POPOR?**

**CONTROVERSELE
TEZAUULUI BNR**

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2022

**RUȘII ȘI UCRAINIENII,
UN SINGUR POPOR?**

**CONTROVERSELE
TEZĂURULUI BNR**

SUMAR

iunie

2022

4 Eroi pentru o zi,
apoi uitați

EXCLUSIVITATE

5 Ce dorea Maniu,
ce putea SOE

D. DELETANT

9 Cât contam
pentru Hitler
în iunie 1941

O. TRĂȘCĂ

14 Ruși și ucraineni:
o dispută identitară

I. BISTREANU

18 Despre
Tezaurul B.N.R.
evacuat la Moscova,
sine ira et studio

I. SCHIPOR

22 Diplomați arestați,
diplomați rămași

C. NIȚULESCU

IUBIRI CELEBRE

27 Malițiosul Voltaire
și preaștiințifică marchiză

F. DOLGHIN

32 Familia Golescu,
sub obiectiv

C. BOȚOGHINĂ

33 Slalom
prin dubla hegemonie
A.E. PREDA

38 Butoiul cu pulbere
al Europei
Criza bosniacă, 1908
I.G. ANDREI

43 Pionierul
zborului spre Lună
Hermann Oberth
D. RAMF

46 Să fie democrație,
primesc, dar cu dictator
„Viziratul“ în politica
românească
M.E. IONESCU

51 Satul născut
din reforma agrară:
Aurel Vlaicu
I. GIURCĂ

magazin istoric

Anul LVI – serie nouă – nr. 6 (663)
iunie 2022

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Regele englez George al III-lea (1760 – 1820), care aparținea dinastiei de Hanovra, s-a căsătorit în septembrie 1761 cu prințesa Charlotte de Mecklemburg-Strelitz, cea mai frumoasă femeie din Europa, s-a spus atunci, pe care a întâlnit-o doar înainte de ceremonie. Au format un cuplu foarte unit, au avut 15 copii, dintre care 13 au ajuns la vârsta adultă; în tabloul semnat de pictorul german Johan Joseph Zoffany sunt reprezentați primii șase

2 Émilie de Breteuil (1706 – 1749), mai târziu marchiză du Châtelet, cgerie a lui Voltaire, a fost poate prima „femeie savantă”; s-a dedicat matematicii și fizicii, l-a tradus pe Isaac Newton în franceză și l-a găzduit, respectat și iubit mai bine de un deceniu pe marele scriitor (pictură din Școala franceză, secolul al XVIII-lea, ulci pe pânză)

3 Nostalgia orientală (Balcic, tablou de Cecilia Cuțescu Storck) și cele occidentale (Veneția, tablou de Ștefan Popescu) au marcat creațiile pictorilor români din epoca modernă. Fotografii de Cristian Oeffner Oprea

4 În urma bătăliei de la Hattin, din 3-4 iulie 1187 (imaginea de sus, miniatură dintr-un manuscris de secol XV), unde cavalerii cruciați au fost înfrânți de sultanul Salah al-Din, drumul pentru cucerirea Ierusalimului era deschis. La 2 octombrie 1187 Salah al-Din intra în orașul sfânt (imaginea de jos, miniatură realizată de un artist necunoscut, dintr-o cronică a francezului David Aubert, care a trăit în secolul al XV-lea, manuscrisul este păstrat la Bibliothèque de l'Arsenal, Paris)

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**

academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Corectura
Georgeta Apreotessei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghita Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Calea 13 Septembrie nr. 13, mezanin,
camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod
050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77,
0755 290 606

ZIUA EROILOR

Si astăzi, ca și ieri, ca și în ceilalți ani trecuți, genunchii noștri s-au îndoit și, aplecați peste mormintele Eroilor Neamului, le-am cântat și ridicat din nou psalmi de preamărire. Și le-am adus fum de tămâie și alte miresme să îmbălsămeze văzduhul și cu flori de câmp le-am împodobit acoperământul locașului de veci.

Odihna lor a fost turburată câteva clipe prin faptul că supraviețuitorii lor – părinții, frații, soțiile, copiii și neamul întreg – le-au adus prinosul lor de slavă și recunoștință pentru suprema jertfă ce ei și-au dat-o pe altarul Patriei.

În toate unghiurile țării noastre, în ziua „Înălțării la Ceruri a lui Christ, Mântuitorul Lumei”, capetele acoperite cu marama neagră și sufletele stinghere pentru toată viața s-au împreunat cu miresmele de flori și de tămâie și sub adierea caldă a vântului de primăvară și-au dus gândul în fundul criptelor tăcute unde zac cei dragi lor și scumpi întregului neam.

În această măreață zi, mamele și soțiile și-au plâns cu lacrimi fierbinți durerea singurătății, iar orfanii slăbiți și împovărați de lipsurile de toate zilele s-au îmbrăcat și ei cu haina de compătimire a privirilor celor ce nu le pot ajuta cu nimic: a celor lipsiți ca și ei, de multe ori, și de bucătica de pâine.

Și se vor fi întrebat poate micuții: de ce atâta fast pentru tatăl lor, o dată pe an? De ce atâtea cântări și cuvântări de laude? Și de ce atâtea lipsă pentru ei, copiii?

Și ne întrebăm și noi, cei săraci cu duhul, cari nu putem cuvânta ales și bine rânduit, ci vorbim din adâncul inimei. De ce atâtea nepăsare? Cum se poate ca această moștenire ce ni-au lăsat-o

Eroii noștri, această țară mărită și dusă cu hotarele acolo unde au fixat-o strămoșii noștri, cu un neam așa de răbdător și cumpătat, să nu aibă oameni destoinici în mijlocul ei cari să pună zăgaz apucăturilor pornite să ne înfrângă?

De ce în clipa când trebuia să ne serbăm Eroii să avem altă apăsare pe suflet: să vedem pe mamele lor, soțiile lor, copiii lor, istoviți, goi și flămânzi?

Eroii ne-au lăsat o țară bogată și totuși suntem săraci, nu ne lipsește nimic și cu toate acestea nu avem tot ce ne trebuie.

Avem atâtea parveniți și parvenite cari în această sublimă zi a mării mai mult profanează și săvârșesc o împietate cu venirea lor, decât să aducă cinstire și laude celor ce au știut să se jertfească pentru binele obștească. Luxul și risipa vor contrasta izbitor cu lipsa și slăbirea celor mulți și palizi la față.

Eroii noștri ni-au lăsat suflul cald al iubirii de țară și abnegația împinsă până la sacrificiu, care va servi de pildă generațiilor viitoare. O vom păstra moștenirea rămasă de la ei cu toată cinstea cuvenită și cu statornicie vom păzi hotarele ce le-au întregit cu prețul vieții lor.

Odihniți-vă Eroii camarazi în criptele voastre! Cântările noastre și ale neamului întreg să vă fie prinos de adâncă recunoștință și eternă amintire!

Lăudați și cântați Eroii Neamului cari se odihnesc întru Domnul!

(editorial, în *Apărătorii Patriei. Organ al Societății demobilizaților grade inferioare din Prahova*, Anul III, Nr. 11, 25 mai 1923. fragmente)

**INVITAȚIE
LA BIBLIOTECA
ACADEMIEI**

56 Eugeniu Carada,
ziaristul

M.A. PRICOPE

CHIPURI UITATE

57 Anne, cusătoreasa
ajunsă ducesă

D. MIHALCEA

**A FOST ODATA
CA NICIODATĂ**

61 Moneta,
protecție divină

G. ROȘU

65 O istorie pe lună
*O țară, două limbi:
Canada*

55 DE ANI

66 Concurs
la aniversare

**POVEȘTILE
BUCUREȘTIULUI**

67 Nostalgii orientale
și occidentale la pictorii
noștri moderniști

E. OLARIU,
A. IACOB

71 Preumblare
printr-un sat
de acum 6.500 de ani

V. DIACONU

74 Episcopul
romano-catolic
Augustin Pacha,
„spion al Vaticanului“

G. CATALAN

79 Impulsivul
Guy de Lusignan
și șiretul Salah al-Din
Bătălia de la Hattin

A. OPREA

83 Mineiele
de la izvoarele
Rugului Aprins

M. VASILEANU

87 Miss Locomobile
*Prima șoferiță
din America*

T. STĂNESCU-
STANCIU

**DE DATA ACEASTA
AVEȚI DREPTATE**

91 Sabina
nu-i Alexandrina

M. IONIȚĂ

**HOOVER
INSTITUTION**

93 Poveștile
emigrației

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

92 Telex

86; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

le împărtășea această temere celor de la SOE: „Atâta vreme cât nu cunoaștem în mod pozitiv dacă națiunile aliate sunt dispuse să respingă ideea unei invazii rusești în România după prăbușirea frontului german [...] este practic imposibil pentru opoziție să se manifeste contra Axei și să organizeze orice acțiune cu efect concret“. Foreign Office nu dorea să ridice această problemă la Moscova, temându-se că le-ar oferi sovieticilor ocazia să-și declare în mod deschis obiectivele față de România.

Spre sfârșitul anului, Maniu a avansat ideea unei operațiuni acropurtate (dar fără participare sovietică) în România, care să sprijine țara să iasă din alianța cu Germania, stârnind îngrijorarea Foreign Office, care considera că nu trebuia întreprinsă nicio acțiune în privința României fără o consultare prealabilă cu sovieticii, opinie transmisă și Departamentului de Stat american în ianuarie 1943. Într-o scrisoare din 31 decembrie

Alexander Cadogan

1943 către Sir Charles Hambro, șeful SOE, Sir Alexander Cadogan, subsecretar de Stat permanent la Foreign Office, explica punctul de vedere al diplomației britanice: „Avantajele pe termen scurt ale cooperării cu Maniu (adică sabotaje, perturbarea activităților militare) sunt prea mici și ridică prea multe probleme pentru a justifica dezavantajele pe termen lung ale unui angajament aprioric în privința viitorului politic și teritorial al României. Din mesajul lui reiese limpede că Maniu este interesat în primul rând nu în

punerea la punct imediată a unor planuri pentru sabotaje și revoltă, ci în formularea unei politici privind viitorul României și salvagardarea poziției ei cât mai mult la un eventual acord de pace [...] Este evident că el este mai dornic să ne convingă să garantăm frontierele României contra atât a Ungariei, cât și a Uniunii Sovietice, mai ales față de cea din urmă [...] Dacă ridicăm din nou problema cu Guvernul sovietic și avansăm propuneri limpezi

28 noiembrie 1942

Dragă Dixon [Sir Pierson John, principalul secretar particular al secretarului de Stat la Foreign Office],

Tocmai am primit o telegramă de la reprezentantul nostru la Berna, care relatează o conversație avută cu Gafencu, în cursul căreia acesta a spus:

Maniu i-a trimis un reprezentant personal, presându-l să contribuie la încetarea disputelor dintre românii aflați la Londra. Gafencu i-a răspuns că este dispus să facă acest lucru dacă aceste dispute sunt politice, nu personale.

L-a sfătuit pe Maniu ca,

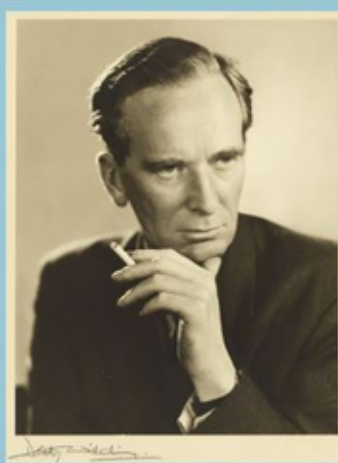
dacă este posibil, să discute direct cu cei implicați de la Londra.

Gafencu îi scrie lui Tilea (*Magazin istoric*, nr. 2/6/2000), pe o filieră sigură, insistând asupra dorinței lui Maniu ca Tilea să colaboreze cu dr. C. Bianu [reprezentantul desemnat de Maniu la Londra].

Maniu l-a rugat de asemenea pe Gafencu să îi trimită un mesaj dr. Bianu, cerându-i să facă pace între diferitele facțiuni.

Gafencu sugerează că s-ar putea ca intervenția lui Sir Reginald Hoare [fostul ministru al Marii Britanii la București] să fie folositoare în acest stadiu.

Trimisul lui Maniu i-a

Sir Pierson John Dixon

spus lui Gafencu că ultima intervenție a acestuia pe lângă mareșalul Antonescu pentru a retrace trupele de pe front a generat un lung și rezonabil răspuns. A fost o diferență pozitivă față de

În două numere anterioare (Magazin istoric, nr. 2/2017 și 10/2018) am publicat cercetările domnului profesor privind acțiunile Special Operations Executive (SOE, serviciul creat de Winston Churchill pentru „a da foc Europei” ocupate de trupele germane) în România și legăturile cu Iuliu Maniu, liderul rezistenței române. Ele priveau anii de început: 1940 – 1942. Continuăm acum cu studiul privind perioada 1942 – 1945.

O RELATIE DIFICILĂ IULIU MANIU SPECIAL OPERATIONS EXECUTIVE

DENNIS DELETANT

(Profesor emerit, School of Slavonic
and East European Studies, University College, London)

La începutul lunii ianuarie 1942, Foreign Office și SOE căzuseră de acord că „Maniu reprezintă cea mai bună speranță a noastră pentru a iniția o mișcare contra Axei” și că „o lovitură de stat ar trebui să fie obiectivul de urmărit”. Indecizia lui Maniu – care inițial s-a arătat dispus să plece în Marea Britanie, pentru a se pune în fruntea exilului, pentru ca apoi să anunțe că nu mai este de acord cu această variantă –, dar și faptul că nu dădea semne că ar fi dispus să organizeze o rezistență armată în genul celei care se desfășura în Iugoslavia au creat mari probleme secției române a SOE.

Iuliu Maniu a încercat să obțină garanții occidentale că România nu va intra, la sfârșitul războiului, în sfera de influență sovietică

La 21 martie 1942, secretarul Foreign Office, Anthony Eden, îi înainta ambasadorului sovietic la Moscova, Maiski, un *aide-memoire* în care argumenta că singura personalitate cu care se putea discuta despre ieșirea României din război era Iuliu Maniu. Peste șase zile, șeful diplomației britanice se interesa dacă ambasadorul a primit vreun răspuns de la Moscova. Abia la 15 mai Maiski îi răspundea că, deocamdată, Guvernul sovietic „nu dorea să interfereze în vreun fel cu Maniu”.

O piedică serioasă în calea oricărei acțiuni inițiate de Maniu o constituia temerea lui privind intențiile sovieticilor în cazul înfrângerii trupelor germane și române. În septembrie 1942, Maniu

mare parte sunt rezultatul faptului că armata sovietică probabil va ocupa curând aceste teritorii și este absolut sigur că noi nu trebuie să încercăm să îi împiedicăm.”

Maniu nu a realizat această schimbare, spre deosebire de Ion Antonescu. El păstra imaginea de dinainte de

General
Henry Maitland Wilson

război a Marii Britanii, bazată pe credința în puterea imperială a acesteia ca o premisă că Churchill va contesta orice pretenții sovietice în Europa de Est. Englezii nu au făcut nimic pentru a-l contrazice. Când Antonescu a fost convocat în Germania, după ce Berlinul ocupase Ungaria, la 19 martie 1944, Mihai Antonescu a trimis un mesaj britanicilor, prin Istanbul, întrebând pe ce fel de ajutor aliat putea conta România. Generalul Wilson, comandantul șef al teatrului de operațiuni din Orientul Mijlociu, i-a răspuns cerându-i ca mareșalul să nu meargă la Hitler și să ordone trupelor sale să înceteze rezistența față de Armata Roșie. Sprijinul pe care putea conta Antonescu era unul aerian. La 20 martie Wilson primea un mesaj și de la Maniu, cu aceeași întrebare: pe ce sprijin aliat se putea conta în cazul unei lovituri de stat. Wilson i-a răspuns că viitorul României era legat de hotărârea de a răsturna regimul Antonescu și că vor fi dirijate puternice

Gardyne de Chastelain
cu soția

lovituri aeriene asupra punctelor desemnate de Maniu. Fraza „nu se poate acorda niciun sprijin terestru din acest teatru [de operațiuni]” a fost scoasă de Foreign Office din proiectul de răspuns, creându-se astfel premisele unei neînțelegeri între Maniu și occidentali. Peste 72 de ore Molotov i-a transmis ambasadorului britanic la Moscova că Guvernul sovietic era acum gata să negocieze atât cu Antonescu, cât și cu Maniu. Propunea ca Wilson să trimită încă un mesaj prin care să i se propună lui Antonescu să desemneze o persoană competentă care să asigure legătura dintre înaltele comandamente sovietic și român. Mesajul a fost transmis lui Antonescu și lui Maniu. Mareșalul a cerut o linie independentă de comunicare cu Cairo, prin aparatul de emisie-recepție al misiunii „Autonomous”, păstrat la sediul Jandarmeriei.

La întoarcerea din Germania, Antonescu a transmis, prin acest canal, un mesaj sentimental: „Nu cereți unui om bătrân și unui soldat cinstit să își încheie zilele în umilință”. I-a cerut lui Wilson, ca „unui mare și glorios soldat”, să nu îl oblige să își arunce poporul „în hăul fără fund al rușinii și distrugerii. Vă suntem prieteni, nu inamici.” Nicio țară cu forțele aproape intacte, cum sunt „ale noastre”, nu ar putea capitula „fără măcar câteva garanții serioase privind viitorul ei”. Mesajul nu a putut fi transmis, pentru că Eugen Cristescu, Șeful Serviciului Special de Informații, predase cristalele postului de emisie-recepție germanilor. Unul dintre cei trei membri ai misiunii „Autonomous”, de Chastelain, i-a spus generalului de jandarmi Tobescu că Maniu primise un post de emisie-recepție de la britanici și a sugerat să fie folosit acela.

La 2 aprilie 1944, de Chastelain a fost dus să îl întâlnească pe Maniu. El a insistat ca Maniu să pună la cale o lovitură de stat cât mai curând posibil, căci înfrângerile suferite de germani pe frontul de est ofereau condiții propice.

Anthony Eden (stânga) și Ivan Maiski

(Va urma)

pentru viitorul aranjament teritorial în privința Guvernului României, așa cum dorește Maniu, facem o deschidere pentru care nu se întrevide finalul. Odată pornite, aceste discuții nu vor putea fi limitate doar la România, ci se vor extinde și în privința viitoarelor înțelegeri postbelice pentru Balcani și Europa Centrală. Când va sosi momentul să discutăm aceste probleme cu Guvernul sovietic vor fi destule greutăți, dincolo de cele legate de România, și va fi chiar posibil ca, pentru a obține ceea ce dorim în alte privințe, să acceptăm pretențiile Guvernului sovietic de a dispune de România după cum dorește, iar pentru a salva restul Balcanilor, am putea fi chiar obligați să aruncăm România lupilor.“ Diplomatul britanic încheia propunându-i șefului SOE să transmită, dacă nu avea obiecții, unele informații despre Maniu sovieticilor și să-i întrebe din nou dacă nu

Winston Churchill și Anthony Eden, în 1943

erau dispuși să intre în legătură cu liderul român.

În martie 1943 sovieticii au reacționat. În timpul vizitei lui Eden la Moscova, acesta a primit o scrisoare de la Molotov. Deși declinau orice contact cu Iuliu Maniu, sovieticii erau de acord ca britanicii să continue legăturile cu acesta. În baza acestui acord, au fost trimise în România misiunile „Ranji” și „Autonomous”.

Apropierea sovieticilor de granițele României a produs o puternică impresie asupra premierului Winston Churchill. La 16 ianuarie 1944 el îi scria lui Anthony Eden:

„Fără îndoială, sentimentele mele s-au schimbat în cei doi ani care au trecut [...] extraordinarele victorii ale Armatei Roșii, schimbările adânc înrădăcinate produse în caracterul statului și guvernului rus, noua încredere stabilită față de Stalin, toate acestea și-au produs efectele. În cea mai

Grigore Gafencu

reacția scurtă la demersul anterior pe același subiect.

În cursul unei recente reuniuni a Guvernului, și Mihai Antonescu a cerut retragerea trupelor, iar Antonescu a acceptat ca cererea să fie consemnată integral în minuta ședinței. Posibil ca mareșalul să coopereze cu

Mihai Antonescu în vederea unei posibile schimbări.

La aceeași reuniune a Cabinetului s-a mai decis, ținând cont de presiunea opiniei publice, să se înceteze persecuția contra evreilor.

Se spune că von Killinger [ministru Reichului la București] ar fi afirmat că 50% dintre români sunt favorabili britanicilor, 40% sunt indiferenți, iar 10% sunt niște „nenorociți”.

Mă folosesc de acest prilej pentru a semna și o altă telegramă primită azi dimineață de la Cairo privind problemele românești. Discutând argumentele pro și contra ca Maniu să vină personal la Londra, ei au ajuns la concluzia că ar fi

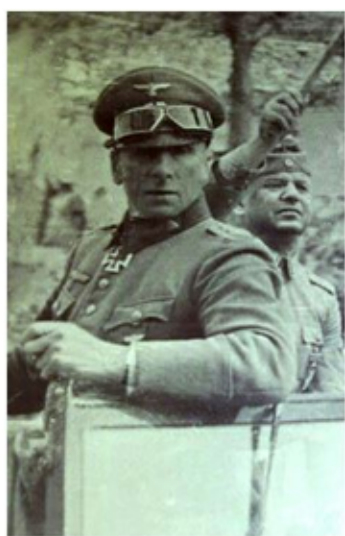
mai bine să o facă, decât să trimită un reprezentant, ținând cont că dacă ar sosi doar un reprezentant, pentru toate problemele importante ar trebui să se ceară părerea lui Maniu. De asemenea, poate că sovieticii ar accepta să discute cu Maniu personal, în vreme ce este îndoielnic că ar face-o cu altcineva mai puțin important.

Vestea că a sosit un reprezentant al lui Maniu în străinătate ar conduce probabil la arestarea lui și, în orice caz, la impunerea unor restricții suplimentare asupra lui, reducându-i utilitatea.

Deși nu sunt neapărat de acord cu o asemenea opinie, am ținut totuși să ți-o comunic. ■

Moldova cu restul teritoriului național; 3) cucerirea Deltei Dunării și, eventual, a Dobrogei; 4) distrugerea prin atacuri aeriene a regiunii petrolifere. În această eventualitate, misiunea armatei române consta în oprirea atacului inamic în partea centrală a Moldovei și, mai ales, în sud. În cazul în care Moldova nu putea fi menținută, armata trebuia să interzică „cu orice preț pătrunderea inamicului în Muntenia, apărând cu totalitatea forțelor disponibile frontul F.N.B. [Focșani – Nămolosa – Brăila – n.n.]”.

Acest plan a fost discutat inclusiv în cadrul convorbirii dintre generalul Ion Antonescu și feldmareșul Wilhelm Keitel, din 23 noiembrie 1940. Conducătorul statului a expus situația dificilă ce ar rezulta pentru armata română în cazul în care ar fi nevoită să cedeze pozițiile din Moldova și să se retragă în Carpați, ceea ce însemna practic – în contextul noii frontiere cu Ungaria, stabilită după Diktatul de la Viena – tăierea liniilor de comunicații. Misiunea Militară germană propunea apărarea frontierelor din nord și din est – cu excepția colțului de nord-est – pentru a împiedica cu orice preț străpungerea frontului la Galați, respectiv înaintarea forțelor sovietice din direcția nord spre sud, de-a lungul Siretului. În cazul amenințării acute a unei invazii sovietice, trupele germane din cadrul Misiunii Militare aveau să fie masate – în termen de 18 ore de la emiterea ordinelor – în zona Focșani – Râmnicu Sărat – Buzău – Siret, pentru o „defensivă activă”. Totodată, în vederea prevenirii incidentelor la frontiera româno-sovietică, Mi-

Generalul Erik Hansen, șeful Misiunii Militare germane

siunea Militară germană a dispus evacuarea unei fâșii late de 5 km de-a lungul frontierei și respingerea oricărui atac sovietic.

În memoriile sale, generalul de cavalerie Erik Hansen afirmă că OKW i-a transmis noile instrucțiuni cu privire la Operațiunea „Barbarossa” și măsurile prezentate anterior la scurt timp după sărbătorile de Crăciun. Însă însemnările din

18 decembrie 1940 conținute de jurnalul de război al OKW demonstrează că generalul Erik Hansen a fost informat mai devreme. Șeful Misiunii Militare germane afirmă, de asemenea, că a fost însărcinat să-i comunice generalului Ion Antonescu solicitarea OKW de a iniția într-o manieră precaută „măsurile defensive” în Moldova, dar i s-a interzis sub orice formă să aducă în discuție în cadrul convorbirilor cu șeful statului sau cu autoritățile române „posibilitatea unei soluționări ofensive a apărării”. În pofida acestor precauții, în urma întrevederii ce s-a desfășurat cu puțin timp înainte de sfârșitul anului 1941, generalul Ion Antonescu a înțeles din primul moment despre ce este vorba. Spre deosebire de Hansen, care a fost „total consternat” – potrivit propriilor mărturisiri – de posibilitatea unui conflict germano-sovietic, Antonescu, dimpotrivă, s-a arătat „entuziasmat”, chiar dacă șeful Misiunii Militare germane a accentuat natura „defensivă” a măsurilor preconizate. Gene-

Antonescu și Hitler, 12 iunie 1941

LOCUL ROMÂNIEI ÎN PLANUL „BARBAROSSA“

Dr. OTTMAR TRAȘCĂ

Dacă în cadrul Operațiunii „Marița“, invadarea Iugoslaviei, conducerea celui de Al III-lea Reich a rezervat României un rol pur defensiv, situația avea să se modifice radical în privința atacului plănuț asupra U.R.S.S., codificat Operațiunea „Barbarossa“.

*Tunuri sovietice capturate
în primele zile ale Operațiunii „Barbarossa“*

Ca urmare a eșecului tratativelor sovieto-germane desfășurate la 12 – 13 noiembrie 1940, când Berlinul a întreprins o ultimă încercare de a dirija expansiunea sovietică spre India și Golful Persic, respectiv de a convinge Kremlinul să adere la Pactul Tripartit, Hitler a luat decizia să atace U.R.S.S. în prima jumătate a anului 1941. Directiva nr. 21 din 18 decembrie 1940 nominaliza, în cadrul capitolului intitulat „Aliații posibili și misiunea rezervată lor“, România și Finlanda printre statele participante la operațiunile militare din Est. „Pe flancurile operațiunii noastre, se poate conta pe participarea activă a României și Finlandei la războiul împotriva Rusiei sovietice [...] România

va avea misiunea de a susține cu forțe de elită, cel puțin la începuturile sale, atacul aripilor de sud germane, de a bloca adversarul acolo unde nu vor fi angajate forțele germane și, în rest, de a asigura serviciile auxiliare de pe teritoriile din spatele frontului“. La aceasta se mai adăuga faptul că România și Finlanda, deopotrivă, doreau să recupereze teritoriile pierdute în cursul anului 1940 în favoarea U.R.S.S., ca urmare a pactului Molotov-Ribbentrop.

În acest context, rolul Misiunii Militare germane în România a crescut exponențial. În paralel cu instruirea unităților românești, Misiunea Militară germană a primit sarcina de a pregăti, în colaborare cu Marele Stat Major român, apărarea teri-

toriului Românici în cazul unui atac sovietic. În consecință, planurile operative întocmite de autoritățile militare române în vederea apărării teritoriului național a trebuit să fie ajustate în conformitate cu noile cerințe. Directiva operativă nr. 28 elaborată de Marele Stat Major român în 11 octombrie 1940 pleca de la premisa că un atac sovietic în noua conjunctură politică „nu era de așteptat“, dar în eventualitatea producerii sale obiectivele urmărite de Moscova ar fi fost: 1) cucerirea Moldovei, „acționând în special cu M.U. [mari unități – n.n.] motomecanizate pe principalele căi de pătrundere: Cernăuți – Roman; Ungheni – Iași – Vaslui; Cahul – R. Sărat“; 2) interceptarea comunicațiilor forțelor din

la adresa armatei române – în cadrul întrunirii din 30 martie 1941 cu comandantul armatei: „Nicio iluzie în privința aliaților! Finlandezii vor lupta curajos, dar din punct de vedere numeric sunt slabi și nerefăcuți [după campania din iarna 1939 – 1940 – *n.n.*]. Cu România nu este absolut nimic de făcut. Poate că în spatele unui obstacol foarte puternic ei [românii – *n.n.*] vor fi în măsură să asigure securitatea acolo unde nu se atacă. Antonescu și-a mărit armata în loc de a o reduce și îmbunătăți. Soarta marilor unități germane nu trebuie să fie dependentă de rezistența unităților române“.

Concentrarea trupelor germane în România în vederea Operațiunii „Barbarossa“ a demarat la începutul lunii martie 1941. În locul comandamentului Armatei 12 germane – prevăzut a rămâne în Grecia după încheierea Operațiunii „Marita“ –, în România a fost transferat comandamentul Armatei 11 germane, sub conducerea general-colonelului Eugen Ritter von Schobert. Totodată, cele două divizii ce constituiseră până la acea dată nucleul Misiunii Militare a Armatei de Uscat germane – Diviziile 13 Infanterie Motorizată și 16 Blindată – au fost transferate din România, în locul lor fiind dislocate șapte divizii de infanterie (Diviziile 22, 50, 72, 76, 170, 198 și 239 Infanterie) și trei comandamente de Corp de Armată (XI, XXX, LIV). Aceste decizii urma să fie justificate față de partea română drept „măsuri preventive împotriva unui eventual atac sovietic“. Generalul Erik Hansen – care solicitase în repetate rânduri OKW și OKH informarea co-

Colonelul Otto Wohler

respunzătoare a autorităților române – a dezavuat dispoziția OKH, notând pe marginea ei: „Dar românii rād despre asta. Ei nu sunt chiar așa de neștiutori“.

Măsurile de precauție din partea Berlinului, cel puțin în privința României, erau practic inutile, întrucât atât Antonescu, cât și majoritatea ofițerilor români au înțeles din primul moment scopul real urmărit de Reich prin pregătirile militare efectuate de germani pe teritoriul României. Mai mult, cercurile decizionale române erau foarte optimiste cu privire la deznodământul unui conflict sovieto-german. De exemplu, în cadrul întrevederii avute la 28 aprilie 1941 cu ministrul plenipotențiar german Manfred von Killinger, generalul Ion Antonescu mărturisea că o acțiune împotriva Armatei Roșii nu ar trebui să provoace dificultăți deosebite armatelor germane, atâta timp cât ajutorul oferit de Anglia și S.U.A. nu era încă efectiv. În opinia lui, o asemenea operațiune putea fi încheiată cu succes într-o lună, ceea ce ar fi avut drept consecință înlăturarea pericolului slav și deschiderea

drumului către câmpurile petroliere din Baku.

La începutul lunii mai a fost transferat în România Statul Major al Armatei 11 germane, sub comanda colonelului Otto Wohler, ce a fost integrat în secret în cadrul Statului Major al Misiunii Militare germane. La scurt timp, mai exact la 25 mai 1941, a sosit în România comandantul Armatei 11 germane, general-colonelul Eugen Ritter von Schobert, care a preluat comanda forțelor germane, având – din motive de camuflaj – titulatura Comandantul trupelor germane ale Armatei de Uscat în România. General-colonelul Eugen Ritter von Schobert primise dispoziții formale din partea OKW ca în cursul audienței sale de prezentare la conducătorul statului – ce a avut loc la 27 mai 1941 – să transmită invitația lui Hitler pentru o întâlnire în Germania și să justifice prezența comandamentului aflat în subordinea sa prin „concentrarea unor forțe rusești extraordinar de puternice la frontiera de vest, ce necesită măsuri de precauție în vederea protecției teritoriului României“. Totuși, în cazul în care generalul Antonescu ar fi întrebat dacă „Germania are în vedere un război împotriva Rusiei“, respectiv dacă „Germania va ataca Rusia“, general-colonelul Schobert trebuia să adopte o atitudine evazivă și să evite răspunsul la întrebare. În memoriile sale șeful Misiunii Militare germane, generalul de cavalerie Erik Hansen, afirmă că toate aceste măsuri de precauție nu erau altceva decât o „farsă“, fiind primite de partea română cu zâmbete condescendente.

Pregătirile militare germane s-au intensificat la sfârșitul lunii mai – începutul lunii iunie 1941.

Generalul Hauffe și Ion Antonescu,
într-o plimbare pe Dunăre

ralul Ion Antonescu a oferit asigurări interlocutorului său că va emite instrucțiunile necesare autorităților competente și a adăugat cu un „surâs sarcastic” că va dispune la rândul său toate măsurile necesare pentru a mări „potențialul defensiv” al armatei române în fața unui atac sovietic.

Chiar dacă majoritatea istoricilor apreciază că generalul Ion Antonescu a fost informat oficial cu privire la atacul asupra U.R.S.S. abia în cadrul întrevederii cu Hitler din 12 iunie 1941, din memoriile șefului Misiunii Militare germane reiese că șeful statului a primit informații în acest sens – chiar dacă într-o formă indirectă – încă de la sfârșitul anului 1940.

La scurt timp au sosit în România formațiuni ale organizației Todt care nu amenajau poziții defensive sau construiau buncăre, ci drumuri și poduri de mare tonaj în apropierea frontierelor. „Nimeni dintre cei implicați nu vorbea de atac, dar fiecare știa asta și trata solicitările în acest înțeles” – nota Hansen. În pofida disponibilității manifestate de generalul

Ion Antonescu în privința modificărilor operative și a măsurilor „defensive” solicitate de OKW, totuși Marele Stat Major român a reacționat cu reținere, chiar dacă în cele din urmă a dat curs acestora. Accentuarea de către partea germană a posibilității contraatacului în cadrul planurilor defensive a urmărit inclusiv să obișnuiască astfel unitățile române cu intențiile de atac.

În fine, a treia sarcină importantă ce a revenit Misiunii Militare germane în România, după decizia adoptată de conducerea celui de Al III-lea Reich de a ataca U.R.S.S., a fost evaluarea capacității combative a armatei române în vederea operațiunilor proiectate (*Magazin istoric*, nr. 6/2021).

Corepunzător avizului primit de la OKH, Grupul de Armate „Sud” a modificat la 2 martie 1941 planurile cu privire la utilizarea trupelor române în cadrul Operațiunii „Barbarossa”. Deși mult mai realist conceput, inclusiv acest plan avea să fie abandonat în urma rapoartelor primite de la Misiunea Militară germană, extrem de critice la adresa potențialului armatei

române, precum și a opoziției manifestate de Adolf Hitler. El a decis, la 17 martie 1941, modificarea planurilor de atac ale Grupului de Armate „Sud”. Întrucât trupele române nu dispuneau de „forță ofensivă”, iar râurile Prut și Nistru erau considerate obstacole în măsură a crea dificultăți operațiunilor ofensive, Grupul de Armate „Sud” urma să renunțe la un atac peste Prut. În consecință, Hitler a dispus transferarea diviziilor blindate germane din România în Polonia, urmând ca forțele germane rămase pe teritoriul românesc să imobilizeze inamicul și să treacă la urmărirea acestuia în caz de retragere. Totuși, aceste forțe trebuia să fie suficient de puternice pentru a putea respinge un eventual atac sovietic îndreptat împotriva regiunii petrolifere de la Ploiești.

După lovitura de stat de la Belgrad din 27 martie 1941, ce a dus la amânarea Operațiunii „Barbarossa” cu o lună, Hitler s-a exprimat în termeni foarte critici la adresa aliaților Reichului – îndeosebi

General-colonelul
Eugen Ritter von Schobert,
comandantul Armatei 11 germane

Cum am văzut în numărul trecut, amalgamul de populații ce locuia pe teritoriul Rusiei, Belarusului și Ucrainei de azi a invitat – ne spune singurul izvor păstrat, Cronica lui Nestor – pe vikingii din tribul Rus' să le conducă. O poveste similară cu cea a francezilor: peste populația galo-romană, vorbitoarea unei limbi latine, s-a suprapus o populație germanică, francii, asimilată ulterior, dar care a dat numele poporului de azi, francezii. Cel dintâi conducător care s-a impus a fost Rurik, devenit în istoriografia oficială rusă cneazul Rusiei Kievene.

Să urmărim povestea urmașilor săi.

RUȘII ȘI UCRAINENII UN SINGUR POPOR? ISTORIE, LEGENDĂ, POLITICĂ

ION BISTREANU

Monumentul lui Vladimir cel Mare de la Kiev, ridicat în 1853,...

La 11 iunie 980 Vladimir a intrat în Kiev și s-a proclamat Mare Duce al întregului Stat Kievean Rus'.

A continuat politica predecesorilor, de extindere a frontierelor: a cucerit orașele poloneze dintre râurile Bug și Wieprz (cunoscute sub numele de „orașele Cervene”); a supus triburile

iatvingienilor, asigurându-și ieșirea la Marea Vargă (Baltică); a înăbușit revoltele unor triburi care nu mai voiau să plătească tribut și a purtat cu succes două campanii militare împotriva bulgarilor de pe Volga și a hazarilor, consolidându-și frontierele răsăritene.

... și cel de la Moscova, înălțat în 2016

În primii ani de domnie, Vladimir, politeist, credea că a ajuns pe tron și a obținut victoriile datorită ajutorului primit de la zei. Interesat să folosească

religia ca forță unificatoare în stat, el a încercat să reformeze păgânismul slav prin impunerea lui Perun, zeul tunetului, ca zeitate supremă, dispunând

ridicarea a numeroase temple închinat acestuia. La Kiev, pe o colină cu vedere spre palatul său, a construit un templu închinat lui Perun și altor cinci zei

Se construiește un pod peste Prut

La 28 mai 1941 Comandamentul Trupelor germane din România a parcurs prima fază dintre cele trei ale preparativelor, prin emiterea către unitățile subordonate a ordinului referitor la concentrarea pentru Operațiunea „Barbarossa”. Documentul, ce prevedea inclusiv misiunea unităților române, stipula, de asemenea, necesitatea menținerii secretului față de autoritățile române. Generalul de cavalerie Erik Hansen s-a pronunțat ferm într-o notă adresată colonelului Arthur Hauffe împotriva manierei în care conducerea Reichului trata partea română, afirmând răspicat că nu se putea pretinde Marelui Stat Major român să dea curs necondiționat ordinelor și directivelor emise de Armata 11 germană, fără ca în prealabil să fi fost încheiată o înțelegere între cele două părți referitoare la războiul de alianță.

Adoua etapă prevăzută în calendarul pregătirilor militare germane s-a concretizat prin emiterea la 9 iunie 1941 de Comandamentul Trupelor germane ale Armatei de Uscat în România a „Instrucțiunilor pentru siguranța și apărarea frontierelor României contra Rusiei”. În eventualitatea producerii acestui atac – pre-

supus de partea germană „spre sfârșitul lunii iunie” –, forțele germane aflate în România, ce constituiau „rezerva mobilă de reacție” a apărării, urma să lupte „umăr la umăr cu armata română până la victoria finală”.

Planul calendaristic elaborat de OKW pentru Operațiunea „Barbarossa” preconiza informarea părții române în jurul datei de 12 iunie 1941, astfel că generalul Ion Antonescu a fost invitat de Hitler în Germania. În cadrul întrevederii desfășurate la München în dimineața zilei de 12 iunie 1941, Hitler l-a informat în linii mari pe generalul Ion Antonescu despre atacul plănuț pentru invadarea U.R.S.S. Deși participarea României la Operațiunea „Barbarossa” fusese prevăzută încă din primul moment, totuși în cadrul întrevederii Hitler a declarat într-o manieră ipocrită că nu „l-ar ruga pe Antonescu să-i acorde sprijin”, ci „așteaptă din partea României ca ea să facă totul în interesul ei pentru a ușura desfășurarea acestei acțiuni”. În expunerea sa dictatorul nazist nu a ezitat să promită inclusiv posibilitatea unor achiziții teritoriale în Est, care „nu ar avea limite din punct de vedere teritorial”. Reacția

generalului Antonescu a fost cea prevăzută de conducerea celui de Al III-lea Reich. El a declarat în termeni neechivoci intenția României de a lua parte din primul moment la operațiunile împotriva U.R.S.S.

În cursul discuției a fost abordată inclusiv chestiunea comandamentului suprem din România. Hitler a propus ca generalul Ion Antonescu să preia, nominal, comanda asupra unităților germane și române ce aveau să acționeze de pe teritoriul României, urmând să fie secondat de un Stat Major de legătură – Statul Major al Armatei 11 germane –, condus de general-colonelul Eugen Ritter von Schobert. Chestiunea comandamentului suprem al trupelor germano-române din România era mai degrabă psihologică decât militară, întrucât Hitler a precizat din primul moment că partea germană va deține conducerea efectivă a operațiunilor, în timp ce, din motive de prestigiu, generalul Ion Antonescu trebuia să apară „în fața propriului popor și a istoriei” drept comandant victorios al armatelor române și germane.

În noua sa ipostază de *Oberbefehlshaber der Heeresfront Rumänien*, Comandant al Frontului România, generalul Ion Antonescu a emis, la 20 iunie 1941, ordinul ce preconiza implicarea activă a armatei române în campania militară împotriva U.R.S.S., „umăr la umăr cu armata germană în vederea reparării nedreptății” din vara anului 1940. România și cel de Al III-lea Reich intrau în „războiul sfânt împotriva bolșevismului” fără să fi încheiat o alianță militară formală. ■

Vladimir a hotărât ca întreaga populație a Statului Kievean să fie botezată în rit bizantin, proclamând credința creștină drept religie oficială a supușilor săi. A fost aleasă data de 1 august 988, preoții greci aduși din Bizanț botezând în apele Niprului populația orașului, după care creștinarea a continuat în alte orașe.

Prințul a ordonat distrugerea statuiilor păgâne de lemn sau de piatră, în locul lor urmând a fi construite biserici creștine. Templul păgân din Kiev a fost dărâmat, iar idolul de lemn al lui Perun a fost aruncat în Nipru. În veacurile următoare s-a păstrat obiceiul de a arunca în apele fluviului un bănuț de aur pentru a-l ucide pe zeu.

Vladimir a adus meșteri din Bizanț, au început să fie ridicate construcții de piatră, biserici și clădiri monumentale. S-a dezvoltat arta iconografiei, a frescelor, s-au deschis primele școli. Pentru scrierea cărților sfinte s-a ales alfabetul chirilic și limba slavonă. Vladimir a bătut monete de aur și argint având pe avers efigia lui, iar pe revers un trident, în grafica actualii steme a Ucrainei.

Biserica Adormirii Maicii Domnului, înălțată în anul 989, a fost prima biserică din piatră construită în Kiev.

În provincie, impunerea religiei creștine a întâmpinat rezistență. O mare răscoală a izbucnit la Novgorod. Unchiul lui Vladimir, sosit de la Kiev însoțit de o puternică gardă, a dat foc orașului și a amenințat locuitorii că vor fi decapitați dacă nu se vor boteza.

În multe regiuni zcii păgâni au „conviețuit” multă vreme cu cei creștini (Perun cu Sfântul Ilie, Volos cu Sfântul Vlasie etc.), iar în ținuturile locuite de triburile viaticilor închinarea la

Împăratul bizantin Vasile al II-lea Bulgaroctonul (976 – 1025)...

zeii păgâni a mai dăinuit câteva veacuri. Procesul de creștinare a Statului Kievean a durat aproximativ un secol.

URSUL SFÂRTECAT DE TOPOR

Creștinismul a deschis o importantă etapă în istoria Statului Kievean, contribuind la consolidarea vastului teritoriu care se întindea de la țărmurile Mării Vărege (Baltice) și Novgorod până în Crimeea, și din Galicia până la Volga. Istoricii sunt unanimi în aprecierea că în timpul domniei lui Vladimir cel Mare uniunea de triburi slab conectate între ele s-a transformat într-o putere europeană cu un guvern central puternic și o singură religie.

Noua religie a fost benefică

și pentru întărirea puterii Mare-lui Duce al Kievului – deseori comparat cu regele Arthur din legende celtice –, preoții propovăduind că nesupunerea față de acesta este neascultare față de Dumnezeu.

Biserica creștină a păstrat memoria lui Vladimir cel Mare – numit și „cel Sfânt”, și „Frumosul Soare” – ca botezător al Rusiei; în secolul al XIII-lea a fost canonizat ca *isapostol* („egal între Apostoli”).

Creștinarea slavilor orientali și inițiatorul acesteia vor deveni peste secole o chestiune de dispută între istoriografia ucraineană și cea sovietică și, ulterior, rusă, Vladimir cel Mare fiind revendicat deopotrivă nu numai de Ucraina, ci și de Rusia și Belarus. În anii 2015 – 2016, disputa a ajuns la nivel prezidențial. Președintele Federației Ruse a motivat, printre altele, anexarea Crimeei prin faptul că a fost leagănul ortodoxiei ruse, în peninsula primind botezul Vladimir. „Crimeea – a mai zis liderul rus – este pentru Rusia precum Muntele Templului pentru Ierusalim”. În replică, președintele Ucrainei a decretat celebrarea lui Volodymyr cel Sfânt (în transliterație ucraineană) ca „fondator al statului medieval Rus’-Ucraina”. În anul 2016, la Moscova a fost dezvelită o uriașă statuie a lui Vladimir cel Mare, mai înaltă decât monumentul

... și sosirea surorii sale prințesa Ana la Korsun (Cronica Radziwill)

*Creștinarea bunicii
lui Vladimir,
prințesa Olga,
la Constantinopol
(imagine
din Cronica Radziwill)*

păgâni: Khors, Dajbog, Stribog, Semargl și Makoș.

DE CE CONSTANTINOPOL?

Mai târziu, urmărind evoluțiile statelor vecine care adoptaseră fie creștinismul, fie islamul, a înțeles că ar putea să-și consolideze puterea prin adoptarea unei religii monoteiste.

Conform *Letopisețului de la Novgorod* (1016 – 1471), Vladimir se sfătuiuse cu sfinții săi, în anii 985 – 987, în privința creștinării. La Kiev sosiseră misionari islamici, hazari-evrei și germani de rit roman. Misionarul musulman i-a prezentat fericirea veșnică din Paradis, unde va fi înconjurat de 70 de soții, însă când i s-a spus că nu va avea voie să bea alcool, a replicat: „Nu putem trăi fără această plăcere!”. Austeritatea ritului roman i-a displicut. Pe misionarii hazari-evrei i-a întrebat de ce au pierdut Ierusalimul. Când i s-a spus că iudeii au fost împrăștiați printre alte neamuri din cauza păcatelor lor, Vladimir a spus că nu vrea ca supușii lui să urmeze o asemenea învățătură și să împărtășească aceeași soartă.

Misionarul trimis de grecii din Bizanț l-a lăsat dubitativ. A hotărât să trimită o delegație la Constantinopol. Aceștia s-au întors copleșiți de ceremonialul Sfintei Liturghii din Catedrala Sfânta Sofia, spunându-i domnitorului: „Nu mai știam dacă

ne aflam în Cer sau pe Pământ, căci n-am găsit în altă parte o ceremonie atât de frumoasă. Știm doar că, acolo, Dumnezeu rămâne împreună cu oamenii...”

Este o legendă frumoasă, însă alegerea creștinismului de rit bizantin s-a datorat faptului că acesta căpătase deja rădăcini puternice la Kiev; bunica lui Vladimir, prințesa Olga, se creștinase la Constantinopol. În plus, era religia oficială a Imperiului Bizantin, cel mai puternic stat european al secolului al X-lea și principalul partener comercial al Statului Kievean.

Decizia finală a fost luată în anul 987, când a fost chemat în ajutor de împăratul bizantin Vasile al II-lea Bulgaroctonul pentru a pune capăt revoltei generalului bizantin Bardas Phocas. În schimbul ajutorului, o cere în căsătorie pe Ana, sora împăraților Vasile al II-lea și Constantin al VIII-lea. După ce revolta este înăbușită, împăratul nu-și mai respectă promisiunea, motivând că este imposibilă căsătoria unei prințese bizantine porfirogenete („născută în purpură”) cu un păgân. Vladimir cucerește orașul Hersonissos din Crimeea și

amenință cu asediul Capitalei. Împăratul cedază după ce Vladimir hotărăște să se creștineze. Ceremonia are loc chiar la Hersonissos, în Biserica Sf. Vasile, primind la botez numele Vasile, în cinstea viitorului său cumnat. Tot acolo are loc și cununia cu prințesa Ana, care a venit de la Constantinopol cu un mare alai. Se întoarce la Kiev, lăsând împăraților bizantini o gardă personală de 6.000 de varegi, socotiți cei mai loiali și mai curajoși luptători din armata bizantină, după cum va nota peste câteva decenii Anna Comnena, în cartea biografică *Alexiada*, scrisă în timpul domniei tatălui său, Alexis I Comnenul.

Potrivit *Cronicii lui Nestor*, înainte de creștinare Vladimir „era dedat la dragostea de femei... căci era desfrânat precum Solomon”, având șase soții și, în diferite orașe, 800 de concubine. Iar episcopul german Thietmar de Merseburg îl descria drept „fornicator immensus et crudelis”.

Marele Duce Vladimir divorțează de toate celelalte soții și începe să ducă o viață cumpătată, alături de prințesa Ana. Pe Rogneđa o exilase mai înainte, după ce aceasta încercase să îl asasineze, pentru a răzbuna moartea tatălui și a fraților ci. (După creștinare, va fi închisă într-o mănăstire, cu numele de Anastasia.)

*Pagini ale Letopisețului
de la Novgorod (prima ediție),
valoroasă sursă
pentru istoria și cultura
celui de al doilea oraș
ca importanță
al Statului Kievean*

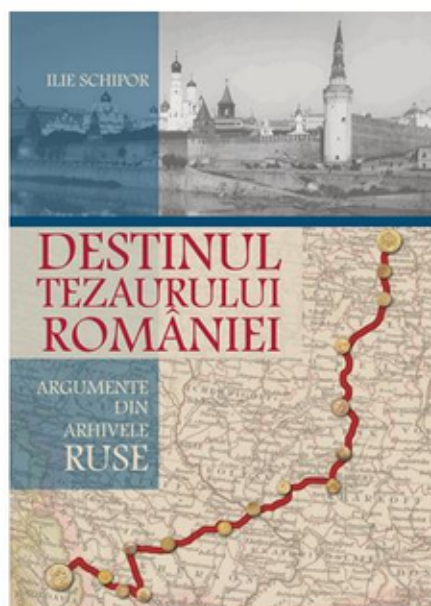

CONTROVERSELE TEZAUROLUI B.N.R. EVACUAT LA MOSCOVA

Dr. ILIE SCHIPOR

Problema Tezaurului Băncii Naționale a României și a Tezaurului identitar (arhivistic, cultural-artistic, bisericesc, arheologic, numismatic) românesc evacuate la Moscova, în decembrie 1916 și august 1917, continuă să preocupe opinia publică. Periodic, după 1990, se nasc controverse, alimentate de știri false: rușii vor să ne restituie Tezaurul B.N.R. – mare parte a bunurilor patrimoniale a fost returnată în 1935 și 1956 –, dar noi nu vrem să îl preluăm; nu la Moscova, ci la Berlin trebuie căutat aurul nostru, pentru că sovieticii l-au virat acolo, în contul despăgubirilor de război, în urma Păcii de la Brest-Litovsk, din 1918 etc.

Dezinformările acestea „prind” la public și pentru că, deși considerată o problemă de interes național, soarta Tezaurului românesc nu a constituit obiectul unui demers coerent, coordonat și constant al istoriografiei române. Iar cu excepția acțiunilor Băncii Naționale și a unor emisiuni prezentate la TVR (le-aș aminti pe cele realizate de Marian Voicu și Monica Ghiurco), instituțiile statului român au făcut prea puțin pentru informarea opiniei publice în mod corect despre destinul aurului și al valorilor identitare românești trimise la Moscova, în baza unor înțelegeri oficiale între guvernele celor două țări, cu toate garanțiile legale că le vom putea recupera când dorim, ceea ce nu s-a realizat nici după 100 de ani.

Beneficiind de nesperata oportunitate de a studia în arhivele ruse/sovietice mai multe teme de interes, am crezut că este de datoria mea să comunic rezultatele cercetărilor mele celor dornici să cunoască noi dovezi despre înstrăinatul și doar parțial restituitul Tezaur.

Pornind de la acest deciderat,

am publicat – în patru numere (11 – 12/2020 și 1 – 2/2021) ale revistei *Magazin istoric* – primele rezultate ale demersului meu științific, iar în iunie 2021 mi s-a publicat, la Editura Oscar Print și cu sprijinul Băncii Naționale a României, volumul *Destinul Tezaurului României. Argumente din arhivele ruse* (citât în

continuare ca *Destinul*). Puneam în circulație un număr de 120 de documente inedite, alături de alte 42 care mai fuseseră publicate. Documentele inedite (unele cunoscute din lucrări publicate în rusă, dar reproduse de mine în fotocopii autentificate, după sursele originale) reprezentau jumătate din totalul celor

*Principatele slavorilor
răsăriteni
în jurul anului 1100
(hartă reprodusă
după Serhii Plokhyy,
Portile Europei.
O istorie a Ucrainei,
Editura Trei)*

de la Kiev (din secolul al XIX-lea) închinat aceluiași mare prinț. Din nou, președintele Ucrainei a replicat, declarând că pe timpurile când la Cernigov (oraș din Ucraina de azi) se ridicau biserici, Moscova era doar o întinsă mlaștină, dispută întrucâtva controversată, având în vedere că nici Ucraina, nici Rusia și nici Moscova nu existau în anii domniei și creștinării lui Vladimir.

În ultimii ani de domnie, Marele Duce Vladimir cel Sfânt organizase pământurile într-o confederație unită, împărțind marile orașe între fiii săi, cu înțelegerea că cel mai mare va ocupa tronul Kievului, iar frații urma să se succedă într-o anume „scară” a orașelor (Novgorod, Polotsk, Turov, Rostov etc.). Murind subit, nu a mai reușit să stabilească ierarhia, întrucât cel mai mare dintre copii decedase, următorul prezumtiv moștenitor, Iaroslav, se răzvrătise împotriva lui refuzând să mai plătească tribut, iar Boris, fiul care părea a fi devenit preferat, nu a fost anunțat ca moștenitor.

La vârsta de numai nouă ani, Iaroslav primise de la Marele Duce Vladimir orașul Rostov, tutorele său, varegul Body, fiind numit guvernator. Peste câțiva ani, la moartea unui frate, a fost trimis la Novgorod, al doilea oraș ca importanță în Statul Kievean. Conform legendelor, în drum spre noul principat s-a

oprit, undeva pe Volga superioară, într-un sat numit Bârlogul Ursului, pentru a creștina locuitorii. Aceștia s-au opus și au dat drumul unui urs uriaș care era în stăpânirea zcului păgân Volos. Tânărul a ucis ursul cu un topor și a ridicat pe un promontoriu un fort de lemn care îi va purta numele și unde se va construi mai târziu orașul Iaroslav, care are pe emblemă ursul sfărțec de topor.

Instalat la Novgorod, Iaroslav a refuzat să mai plătească Kievului tributul anual de 2.000 grivne (cca două treimi din taxele puse populației). Pentru a se opune unei anunțate campanii de pedepsire din partea tatălui său, Iaroslav a angajat mai mulți luptători varegi care, inactivi, au început să jefuiască, să violeze și să ucidă localnici, ceea ce a generat o sângeroasă revoltă locală, pedepsită aspru de Iaroslav.

Când Vladimir cel Mare a murit, cel mai aproape de Kiev se găsea unul dintre fii, Svyatopolk, prinț de Turov, care s-a și instalat pe tron, generând un sângeros război fratricid, întins pe mai mulți ani. Chiar în primele zile,

Svyatopolk a asasinat mișelește pe doi dintre frați – Boris și Gleb – și a pornit în urmărirea unui alt frate, Svyatoslav, care fugise, împreună cu familia, „în Munții Ugra” (Carpați), cu intenția de se refugia în Cehia. Trupele varege trimise în urmărirea acestuia l-au ajuns pe malurile râului Stryi. Șapte dintre fiii lui Svyatoslav au fost uciși în luptă, iar în memoria lor satul din acel loc s-a numit ulterior Semigiv.

În aceeași bătălie a murit și Svyatoslav. Fiica lui (sau soția, conform altor surse), Paraskovia (Parașka), a fugit în vârful muntelui din vecinătate, de unde s-a aruncat în prăpastie atunci când a fost ajunsă de soldații lui Svyatopolk. De atunci, muntele poartă numele de Parașko.

Mai târziu, Biserica i-a declarat pe Boris și Gleb martiri, „făcătorii de minuni”. Ca urmare a uciderii fraților săi, Svyatopolk va fi numit în cronici „Svyatopolk cel Blestemat”.

Iaroslav este informat de sora sa că Svyatopolk plănuiește să îl ucidă și pe el. Sprijinit de 1.000 de varegi și de câteva mii de novgorodeni, pornește spre Kiev și îl alungă pe Svyatopolk. Situația pare calmă în următorii doi ani, dar Svyatopolk se întoarce, sprijinit de trupe germane și poloneze conduse de socruul său, regele polonez Boleslaw cel Viteaz, și recâștigă Kievul (1018). Predslava, o soră a lui Iaroslav, este luată prizonieră și va deveni concubina regelui polonez.

(Va urma)

*Prima pagină și semnăturile
Protocolului semnat la Moscova
la 16 februarie/1 martie 1917
între reprezentanții*

*Ministerului de Finanțe rus
și cei ai Băncii Naționale a României
privind depozitarea aurului românesc
la Moscova*

Poziția lui Costinescu (mandatată de cine?) contrastează cu cea a altor oficiali români (inclusiv a prim-ministrului Ion I.C. Brătianu) și a conducerii B.N.R. Mosolov povestește că a trebuit să depună eforturi considerabile pentru a împune decizia evacuării aurului la Moscova.

Din păcate, din întreg studiul publicat în *Arhiva Moldaviae* răzbate o anume suficiență și – cel puțin din partea unuia dintre semnatori, care a mai avut contribuții pe această temă – un anumit gen de frustrare. Iată, spre exemplu, cum caracterizează volumul semnat de Cristian Păunescu și Marian Ștefan, *Tezaurul Băncii Naționale a României la Moscova. Documente*, București, Editura Fundației Culturale Magazin istoric, 1999: „Se bazează [...] pe sursele românești cunoscute ori pe interpretări și reinterpretări ale acestor surse, astfel încât puține [formulare neclară – I.S.] despre soarta lor ulterioară în U.R.S.S., însă îi lipsește aparatul

critic (cotele din arhiva B.N.R.), iar comentariul istoric este mai curând o narațiune romanțată despre călătoria la Moscova a trenurilor cu valori și a însoțitorilor lor, despre protocoalele încheiate la recepționarea casetelor sosite, depunerea lor la Sala [corect: Palatul – I.S.] Armelor din Kremlin, inventarierea bunurilor după recepționare, administrarea celor două chei [ale încăperii – I.S.] în care avea să fie depozitat tezaurul etc. Ediția a doua a cărții nu a adus nimic nou, niciun document în plus la cele 166 de documente din prima ediție, iar în tot acest răstimp microfilmele de la Arhivele Naționale ale României, vechi de peste 60 de ani, au rămas necunoscute deoarece autorii menționați nu le-au studiat“.

Semnaland că din 1965 până în 2011, anul apariției lucrării invocate, au trecut 46 de ani și nu șase decenii, mai amintesc

*Tezaurul B.N.R.
era format mai ales
din monete de aur (care aveau
propria valoare numismatică,
pe lângă cea intrinsecă a metalului);
de sus în jos:
5 dolari S.U.A. din 1880,
20 franci francezi
din 1859 și polul românesc din 1870*

faptul că documentele nou intrate în Arhivele Naționale nu pot fi consultate de „cercetătorii externi“ înainte de întocmirea inventarului respectivului fond. Pentru rola nr. 221 (care face parte din lotul celor 6 microfilme în discuție), inventarul acestuia a fost realizat de Afrodita Petrovici și a devenit accesibil consultării în anul 2003, iar dosarul inventarului nr. 2.288 (care conține rolele nr. 226 și 227) a fost realizat în 1994 și predat la sala de studiu abia la 10 februarie 2005.

Autorii ignoră faptul că volumul respectiv făcea parte din politica Băncii Naționale de a aduce în atenția publicului larg, căruia îi era destinat, problema Tezaurului B.N.R. și punca la dispoziția celor interesați cele mai valoroase documente ale unui dosar – păstrat în mod miraculos în Arhiva B.N.R., cu documentele originale ale expediției aurului la Moscova și angajamentul părții ruse privind garanțiile de transport, depozitare și înapoiere – ce nu poate fi consultat oricând și de oricine, din cauza importanței lui, a vechimii și a pericolului deteriorării. Dacă luăm în calcul reacțiile de la Moscova la apariția ediției a doua, lucrarea și-a atins scopul. Iată o astfel de reacție, reproducă de domnul ambasadur Ion Bistreanu: „Drăculeștii [românii – I.B.] pretind două milioane de dolari? Nicio problemă. Dar mai întâi să se achite [în toate sensurile – I.B.] de ajutorul țarist din Primul Război Mondial și în plus să compenseze toate daunele [nu numai a cincea parte – I.B.] provocate în perioada 1941 – 1944. Plus adaosurile pentru inflație, plus costurile păstrării rezervei de aur, plus datoriile față de sovietici“ (*Magazin istoric*, nr. 2/2012).

*Dosarul aurului B.N.R.
evacuat la Moscova
și păstrat cu sfințenie*

identificate, dar rigorile tiparului atât au permis în acel moment. Consider că orice contribuție pe această temă este binevenită și orice discuție pe marginea acelor documente – în general, pe tema Tezaurului României evacuat la Moscova – nu poate decât să ajute la lămurirea subiectului.

Am aflat și eu, alături de ceilalți participanți (între care și președintele actual al părții române în Comisia comună româno-rusă pentru studierea problemelor izvorâte din istoria relațiilor bilaterale, inclusiv problema Tezaurului depus la Moscova în timpul Primului Război Mondial – citată în continuare Comisia Româno-Rusă) la cea de a XXIX-a ediție a Simpozionului anual de Istorie și Civilizație Bancară „Cristian Popișteanu”, despre existența la București,

*Ministrul de Finanțe
Emil Costinescu
a acceptat fără împotrivire...*

în Arhivele Naționale, încă din 1965, a unora dintre documentele pe care le consultasem în Federația Rusă. Comunicarea semnată de domnii dr. Cristian Anița, director al Arhivelor Naționale ale României, și dr. Octavian Dascăl, de la aceeași instituție, prezentată în cadrul Simpozionului de primul dintre semnatari, poate fi urmărită, în înregistrare video, pe <https://youtu.be/yMSoiWPZHUG>. Comunicarea a fost urmată de articolul publicat de cei doi autori cu titlul *Istoricul „Fondului de Aur” al României de la Moscova în documentele rusești din colecția „Microfilme – RUSIA/ U.R.S.S.” a Arhivelor Naționale ale României și în arhivele din Federația Rusă*, publicat în *Archiva Moldaviae*, vol. XIII, 2021, pp. 311 – 344 (citată în continuare *Archiva Moldaviae*).

Am avut unele nedumeriri încă din momentul audierii comunicării celor doi autori. Deși colonelul Petre Otu și Marian Ștefan semnalaseră încă din 2011, într-o comunicare susținută tot în cadrul Simpozionului anual de Istorie și Civilizație Bancară „Cristian Popișteanu”, că inițiativa trimerii aurului B.N.R. la Moscova a aparținut părții ruse, care a ridicat problema încă din momentul negocierii Convenției militare, în august 1916, deși în volumul *Destin* publicam dovezi

clare că partea rusă avusese inițiativa acestei mutări și o decisese înainte ca autoritățile române să fi luat vreo decizie în acest sens, cei doi autori susțineau în continuare că mutarea a fost o decizie românească, negociată după toate regulile și cutumele diplomatice.

Autorii nu aduceau niciun argument nou care să contrazică faptul că rușii ne-au împins la această decizie, insistând doar pe rapiditatea cu care ministrul de Finanțe Emil Costinescu s-a conformat presiunilor generalului Mosolov, trimis să îl înlocuiască pe ministrul rus la Iași, cu sarcina de a grăbi expedierea Tezaurului B.N.R. la Moscova. Mosolov mărturisea în memoriile sale că mutarea aurului românesc era privită de Rusia ca o garanție în cazul în care România era silită de evoluția situației frontului să ceară armistițiul, pentru garantarea achitării datoriei de război contractate de noi la Imperiul Rus.

*... presiunile generalului Mosolov
de a evacua Tezaurul B.N.R.
la Moscova*

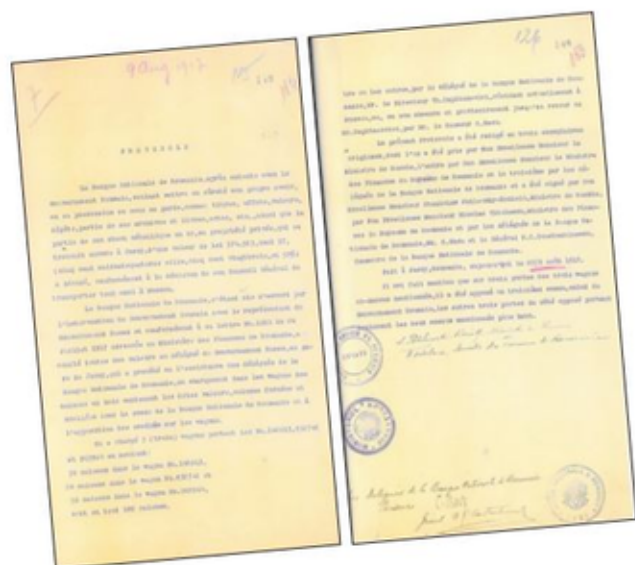
CAZURILE GRIGORE ARSENIE, TIBERIU PETRESCU ȘI ALEXANDRU GHEORGHIU

CIPRIAN NIȚULESCU

Încă din 1964, așa cum menționa în memorii ambasadorul Marcel Dinu, Centrala M.A.E. avea peste 1.500 de angajați, dintre care 40 – 45% personal diplomatic. Ambasadorul Valentin Lipatti își amintea că în 1972 M.A.E. dispunea de „un aparat diplomatic și administrativ pletoric, un parc de mașini foarte mare, cantină și policlinică proprie și multe alte înlesniri“. În acea perioadă s-au produs însă și „defecțiuni“. Ne-am propus să prezentăm succint, pe baza documentelor Securității, cazul de rămânere ilegală în străinătate în 1969 a directorului Direcției Tehnico-Administrative a M.A.E., Grigore Arsenie, aflat în misiune în America Latină, cazul ambasadorului Tiberiu Petrescu, aflat la post în Polonia în 1971, rechemat în țară și întemnițat pentru însușirea unor fonduri ale Ambasadei, și cazul ministrului-consilier al Ambasadei României din Washington, Alexandru Gheorghiu, rămas în S.U.A. prin demisie, în 1985.

De precizat că în decembrie 1970 s-a produs și rămânerea ilegală în Occident a fostului ambasador în Franța, Victor Dimitriu, un nume important al diplomației române din anii 1957 – 1967, care la momentul plecării împreună cu soția, Maria Moscu, la 12 noiembrie 1970 (pentru a-și vizita fiica, rămasă în ianuarie 1968 la studii în Paris), avea doar calitatea de conferențiar la Facultatea de Medicină din București. Au existat și alte momente de stabilire ilegală în Occident a unor angajați ai M.A.E., precum cazul Gheorghe Jucu (Magazin istoric, nr. 10/2005; n. 1923 – d. 1983, asistent de Drept penal până în 1956 la Facultatea de Drept și la Institutul de Relații Internaționale – I.R.I. – București, recrutat colaborator de Direcția Contraspionaj în 1961, pe când era consilier juridic șef în minister, secretar I la Misiunea Permanentă a R.P.R. la O.N.U., New York, din februarie 1962 până la 6 februarie 1964, când a rămas în S.U.A.) sau cazul Radu-Alexandru Niculescu (n. 1947, referent trimis de M.A.E. la specializare la Bruges între octombrie 1973 – mai 1974, apoi la o reuniune G.A.T.T. de la Geneva în octombrie 1974, unde nu a mai ajuns, devenind antrenor la un club de tenis în Oostende, Belgia; era și un apropiat al tenismenului Ilie Năstase). Numărul cazurilor a fost însă mult mai mic decât al defectorilor din Securitate cu acoperire diplomatică.

Prima și ultima pagină ale Protocolului semnat la Iași, la 27 iulie/9 august 1917 între reprezentanții B.N.R., ministrul de Finanțe Nicolae Titulescu și ministrul Rusiei S. Poklewski-Koziell privind expedierea celui de al doilea transport către Moscova

In aceeași categorie poate fi încadrată și afirmația autorilor potrivit căreia marea majoritate a lucrărilor despre soarta Tezaurului sunt „întocmite nu atât de istorici, cât de analiști economici, specialiști bancari, politicieni ori comentatori politici, jurnaliști”. Dincolo de faptul că nu este vina celor amintiți că istoricii și/sau arhiviștii nu s-au interesat suficient de acest subiect, să le reamintim că volumul cel mai complet (și cu trimeri) realizat până acum despre întreg Tezaurul românesc evacuat la Moscova poartă semnătura unui „comentator politic și jurnalist”, Marian Voicu. Care a făcut cercetări extrem de serioase în fondurile arhivistice, și a încercat să ajungă la cele trei dosare ce au însoțit bunurile românești restituite în 1956, dar a constatat că „statul român a gestionat cu infinită discreție acest subiect, de multe ori însă

doar pentru a-și masca neputința”, iar în România „unele documente sunt clasificate, fie în baza unor legi din anii '50, fie dintr-un exces de discreție de neînțeleas”, situație valabilă și pentru „inventarul privind valorile restituite în 1956, de negăsit la Muzeul Național de Artă al României” și, ca urmare, nevalorificat în monografia sa *Tezaurul României de la Moscova. Inventarul unei istorii de o sută de ani* (p. 11).

Sigur, le putem înțelege frustrarea celor doi autori că „în tot acest răstimp microfilmele de la Arhivele Naționale ale României, vechi de peste 60 de ani, au rămas necunoscute”. Dar ar fi trebuit să ducă demersul până la capăt și să se întrebe cum de a fost posibil acest lucru. Nu știm dacă amintitele documente existente în custodia Arhivelor Naționale au ajuns în 1965 acolo înainte

de întrevvedere dintre Nicolae Ceaușescu și Leonid Brejnev, la care liderul român a ridicat problema Tezaurului (*Magazin istoric*, nr. 9 – 10/1999). Documentarul utilizat de partea română la discuțiile purtate în 1965 la Moscova era încă secretizat atunci când Marian Voicu a vrut să îl consulte. În mod sigur însă documentele ar fi trebuit să le fie accesibile Viorei Moisuc, lui Ion Calafeteanu și Constantin Botoran, care au realizat în anii '80, din dispoziții superioare, un nou documentar, pe care l-au publicat apoi în 1993: *Tezaurul României la Moscova. Documente*, București, Editura Globus. Și totuși, nu au știut despre documentele respective. Nu a știut nici profesorul Ion Scurtu, care a fost director al Arhivelor Naționale și primul președinte al Comisiei Româno-Ruse. După cum nu au știut despre conținutul lor nici membrii Comisiei, până la anunțul făcut la amintita ediție a Simpozionului din 2021. Trebuie clarificată afirmația autorilor: „acte pe care noi le-am semnalat Comisiei Româno-Ruse începând din 2012”. Ce anume au semnalat Arhivele Naționale și ce noutăți au aflat membrii români ai Comisiei Româno-Ruse? Evident că întrebarea „Cum de nu a știut nimeni dintre cei care s-au ocupat de acest subiect de existența unor documente atât de importante la Arhivele Naționale, vreme de aproape 60 ani?” atrage după sine o altă: „Ce au făcut arhiviștii Arhivelor Naționale în tot acest timp pentru a prelucra, traduce semnala și edita un corp de documente de o asemenea importanță pentru o temă de interes național?”.

(Va urma)

*General-locotenent
Grigore Răduică,
prim-vicepreședinte
al Consiliului
Securității
Statului*

de Stat al Planificării (C.S.P.), centrul județean de Planificare Prahova. S-a căsătorit în 1964 cu Maria (n. Dat). A urmat I.R.I. (ianuarie – septembrie 1949), fiind apoi cadru universitar, atât la I.R.I. (cunoscut în epocă și ca Institutul de Studii Politice), cât și la Universitatea București, la catedra de Economie Politică. În 1955 – 1956 a cumulat funcția de șef de catedră cu cea de director al I.R.I., fiind apoi încadrat ca secretar I în Centrala M.A.E. A fost la post la Ambasadă din Moscova (octombrie 1956 – februarie 1960), în anii 1961 – 1966 a fost directorul Direcției I Relații (și președinte de sindicat), apoi ambasador în Polonia (aprilie 1966 – mai 1971). Tiberiu Petrescu reprezintă un caz deosebit pentru că, fiind ambasador în Polonia (în februarie 1971 era propus ambasador în Turcia), a fost rechemat în Centrală la 19 mai 1971, destituit, exclus din M.A.E. și P.C.R. la 4 august 1971, arestat la 3 septembrie 1971, depus la Penitenciarul Văcărești la 8 ianuarie 1972 și condamnat la 30 martie 1972 la 16 ani închisoare cu drept de recurs, pentru însușirea din fondurile Ambasadei pe parcursul anilor a sumei de 310.000 de

zloți. Potrivit unui proces-verbal din 11 septembrie 1971, în urma unui control efectuat la Ambasadă din Polonia de Ministerul de Finanțe, la data respectivă datoria lui T. Petrescu mai era de 109.280 zloți (118.568 lei, la curs egal cu de două ori cursul oficial, potrivit H.C.M. 2391/1968, pentru valutele folosite în alte scopuri). În 1971 salariul lui T. Petrescu era de 5.800 lei. Organele de Securitate semnalaseră conducerii M.A.E. încă din 1968 că Petrescu nu putea justifica cheltuirea sumei de 100.000 de zloți, dar directorul Direcției Contabilitate din M.A.E., Tiberiu Petruț, n-a întreprins nicio măsură de verificare a situației, continuând să trimită valută prin curier diplomatic la oficiul din Varșovia și după ce ministrul adjunct Petru Burlacu îi dăduse dispoziție scrisă să se deplaseze la acel oficiu pentru verificări. Nota (nedată) menționa că „în continuare directorul Petruț Tiberiu păstrează și manipulează personal fondul special secret, în valută, de care dispune conducerea M.A.E.”, drept de control asupra acestui fond având numai ministrul de Externe C. Mănescu. T. Petruț (n. 1924 în

Oradea, director în minister din februarie 1952, posesorul unei colecții de sute de tablouri, membru în Comisia M.A.E. de achiziții de obiecte de artă pentru oficiile diplomatice) a fost demis și scos din M.A.E. în acel context în vara lui 1971. Într-o adresă din 12 august 1971 a ministrului adjunct de Externe Nicolae Ecobescu către general-locotenent Grigore Răduică (prim-vicepreședinte al Consiliului Securității Statului) se menționa că după rechemarea sa definitivă de la post (la data aceea datoria sa era de 195.000 zloți), T. Petrescu s-a adresat prin scrisori personale unor membri ai Ambasadei și ai Agenției comerciale din Varșovia, rugându-i să depună la casieria Ambasadei diferite sume de bani în zloți în contul său, obligându-se să le restituie contravaloarea în lei prin depuneri la CEC în țară. În același scop s-a adresat și polonezului Ladislaw Musnicki (economist la Direcția Minelor din orașul Rybnik, căsătorit cu o româncă). Acesta a trimis prin poștă 35.000 de zloți. Într-o însemnare marginală, generalul Răduică nota: „Tov. Stamatoiu [Aristotel, era adjunct al șefului Direcției a III-a Contraspionaj]. Să se cerceteze cu toată atenția”.

Succesorul lui T. Petrescu la Ambasadă din Varșovia în anii 1971 – 1973 a fost ministrul adjunct de Externe din anii 1966 – 1971, Mihai Marin (ambasador în Bulgaria în 1961 – 1962 și în Italia în 1963 – 1966). Referindu-se la situația creată, Tiberiu Petrescu a afirmat că dacă suma nu era atât de mare, nu se făcea multă vâlvă și se „rezolva”, așa cum

Grigore Arsenie, foto din 1944

Grigore Arsenie s-a născut la 15 ianuarie 1917 în localitatea Nisiporeni (azi în Republica Moldova), cu numele inițial Veaceslav Grimalschi, fiul lui Grigore și Zenaïda. A absolvit Facultatea de Matematică din Iași (1936 – 1940), Institutul Politehnic București, Facultatea de Construcții (1940 – 1944), Academia Pedagogică, București (1943) și Universitatea serală de marxism-leninism (1962 – 1965). A fost, printre altele, inginer la C.F.R. București (1945), șef de șantier (1948 – 1950), asistent la catedra de Analiză matematică a Institutului de Construcții (1951), inginer-șef la Trustul de construcții al Ministerului de Interne (1954 – 1961), iar în 1962 a fost transferat la Ministerul de Externe, din vara aceluși an conducând Direcția Tehnico-Administrativă. La 21 noiembrie 1969 a fost trimis în această calitate într-o misiune oficială de 33 de

zile în America Latină (15 zile la oficiul din Brazilia în legătură cu construcția viitorului sediu al Ambasadei, 10 zile în control la oficiile din Argentina, Chile și Uruguay și 8 zile transportul). În decembrie 1969 însă a refuzat să se întoarcă în țară (la 21 decembrie fiind dat afară din M.A.E.), iar în februarie 1970 a intrat în S.U.A. cu pașaport diplomatic și a cerut azil politic. În dosar se precizează că era așteptat de FBI, fiind preluat pentru anchetă de CIA. Securitatea i-a deschis dosar de urmărire in-

formativă (1970 – 1974), stabilindu-se că rămânerea sa în străinătate a fost un act „premeditat și minuțios pregătit”. Încă din 1968 începuse să vândă lucruri din casă (mobilă, magnetofon, autoturism) prin intermediul socrilor, iar pe de altă parte soția, Valeria-Lia-Maria (n. Vad, în 1929, la Oradea) – muzcograf la Muzeul de Artă al R.S.R. –, plecase în iunie 1969 cu o bursă în Italia, prelungită în septembrie 1969 cu două luni la intervenția prof. Giacomo Devoto, din Florența. În septembrie 1969 Gr. Arsenie plecase cu autoturismul cu fiul în concediu în Franța și Italia, însă la întoarcere a venit fără copil, lansând versiunea că se află la rude, în Ardeal. Se mai preciza că în Brazilia a fost contactat de „fugarul” B.

Laudwehr (născut în Cernăuți, plecat din România în 1946) și de alți emigranți. A intrat în S.U.A. având la el 200.000 lei (iar soția avea în Italia 50.000 lei). Directorul Contabilității din minister, Tiberiu Petruș, se aflase în relații bune cu Arsenie, sprijinindu-l să obțină valută peste suma care-i revenea ca diurnă. În 1970 Grigore Arsenie lucra la o companie de construcții în New York.

Tiberiu-Eufrosin Petrescu s-a născut la 1 septembrie 1924 în Ploiești, ca fiul lui Mihail și Floarea, a absolvit Liceul comercial din orașul natal (1943), apoi școala de ofițeri de rezervă din Ploiești (1943 – 1945; participant la luptele din august 1944). În 1945 – 1948 a lucrat la Societatea petrolieră Româno-Americană, apoi la Fabrica de ciment din Azuga, iar în august 1948 devenea controlor la Consiliul

Tiberiu Petrescu

Paul Diaconescu

muzicală și electrocasnică). Pentru cheltuielile de transport indica suma de 8.000 de lei din locuința sa și 10.000 de lei aflați la minister în contul său. O notă a C.I.E. din aprilie 1986 sublinia că acesta dispăruse de la locuința sa (situată în afara sediului Ambasadei), lăsând un bilet în care spunea că și-a înmănat demisia în Centrală.

La 21 decembrie 1985 apartamentul său din București a fost sigilat de D.S.S., Direcția Cercetări Penale, apoi s-a întocmit un proces-verbal de sechestrul pe bunurile inventariate și evaluate. În aprilie 1986 s-au distrus prin tocare notițele, plicurile și agendele cu însemnări ridicate la 25 decembrie. În iunie – august 1986 majoritatea bunurilor inventariate, evaluate la 108.000 lei, au fost predate la I.C.L. „Consignația” (str. Covaci nr. 3 și nr. 10, str. Hanul cu Tei și str. Lipsani), în iulie 1986 cumnatul lui Al. Gheorghiu a primit unele obiecte personale, inclusiv albumele cu fotografii de familie, cele

peste 2.000 de cărți fiind predate la Rezerva Națională de Carte din cadrul Bibliotecii Centrale de Stat, iar în august 1986 apartamentul a fost preluat de I.C.R.A.L. Prin sentința din 19 mai 1986 a fost condamnat la 7 ani închisoare pentru refuzul înapoierii în țară și condamnat la moarte cu confiscarea totală a averii pentru trădare de patrie prin transmiterea de secrete. Până în septembrie 1986 nu se prezentase la Ambasadă să-și reglementeze statutul. S-a stabilit că Al. Gheorghiu (numit „Grecu” ca urmărit) se afla în timpul misiunii în relații mai apropiate cu Thomas Lynch (se ocupa de România la Departamentul de Stat, fost diplomat la București) și avea întâlniri mai dese cu Judith Bucher, care în 1986 era șefa pentru România la postul „Vocă Americii” și activase la Ambasada S.U.A. din București. De asemenea, soția sa, poetă, fusese membră într-un club din Washington. Includerea sa pe lista candidaților pentru plecarea la post în S.U.A. în martie 1983 i-a surprins pe unii diplomați, precum Eugen Popa (prim-colaborator al ambasadorului în Canada, 1970 – 1973, și în S.U.A., 1980 – 1982), care știa că Gheorghiu s-ar fi aflat în relații apropiate cu M. Malița, dar și cu Constantin Alexandroaie, fost corresponsent *Scântea* în S.U.A. între 1968 – 1976, rămas în străinătate în decembrie 1979 pe când se afla într-o misiune Agerpres de 20 de zile în Africa, fiind imediat angajat la Radio Europa Liberă din

Washington (ca fapt divers, un alt corresponsent Agerpres rămas în străinătate a fost Paul Diaconescu, la post la Paris între 1971 – octombrie 1976, stabilit apoi cu familia în Suedia, fapt ce a determinat retragerea tuturor cor respondenților permanenți de presă; cumnatul cunoscutului ziarist și realizator tv, Ioan Grigorescu). Longevivul și influentul director al Direcției Personal (D.O.P.I.P.S.) din M.A.E., Cornel Paraschiv (n. 12 noiembrie 1926, venit în M.A.E. de la C.C. al P.C.R. în 1973 pe acel post de director), a suferit un preinfarct a doua zi după gestul lui Al. Gheorghiu, fiind internat în spital, apoi demis și scos din M.A.E. la intervenția Securității, în ianuarie 1986. C. Paraschiv se afla în verificări complexe din noiembrie 1984, semnalat că deținea la domiciliu valută și numeroase „bunuri de proveniență capitalistă” și pentru „abateri” de la normele de selecționare și promovare a cadrelor, având instalată tehnică operativă (I.D.M. – interceptarea discuțiilor prin microfoane) la birou din aprilie 1985.

La 26 decembrie 1985 a fost adoptat Decretul 408/1985 privind măsuri referitoare la apărarea secretului de stat și la modul de stabilire a relațiilor cu străinii – raportate obligatoriu. Se consideră că prin acel decret se mărea controlul organelor de Securitate asupra instituțiilor din România și se limita accesul străinilor la acestea. Istoricul C. Troncotă remarcă faptul că decretul a avut consecințe „dintre cele mai nefaste pentru activitatea de contraspionaj [...], sporind cantitatea în detrimentul calității”. ■

Alexandru Gheorghiu...

s-a procedat și în alte cazuri (dădea exemplul fostului ambasador la Paris, Victor Dimitriu, care delapidase 6.000 de dolari). Dosarul de urmărire informativă a fost închis în iunie 1972, stabilindu-se că nu a întreținut relații suspecte cu străini. Se afla în închisoare, perioadă în care a fost recrutat ca informator (la 10 august 1972, în ziua în care a fost chemat la tribunal pentru recurs), în vede-

rea încadrării informative a doi deținuți. Dosarul de rețea a fost închis în martie 1977, iar în aprilie 1977 T. Petrescu era funcționar la „Romtrans”, Agenția București, Serviciul Export.

Alexandru Gheorghiu s-a născut la 6 octombrie 1924 în comuna Tansa, județul Iași. Era fiul lui Ioan și Natalia, absolvent al Facultății de Drept (1962, f.f.). Membru P.C.R. din 1946, în 1946 – 1947 era șef serviciu la Ministerul Informațiilor, în 1955 – 1961 apare redactor-șef

adjunct la Agerpres, apoi corespondent Agerpres la Atena (1961 – 1964) și corespondent al ziarului *Scântea* la Paris (1964 – 1969). În 1970 a fost transferat la M.A.E. în calitate de consilier la Direcția Cultură și Presă. În anii 1973 – 1979 a fost consilier la Ambasada din Grecia, apoi director adjunct la Direcția II Relații (Europa Occidentală). În perioada decembrie 1983 – decembrie 1985 a fost ministru-consilier la Amba-

sada din Washington. În anii 1973 – 1979 a fost referent cu plată al D.I.E., iar în anii 1983 – 1985 a fost informator al UM 0195 (sursa „Valentin”), preluat de la UM 0625. În perioada ianuarie 1984 – iulie 1985 a furnizat 54 informații, dintre care doar patru au avut o importanță semnificativă, 18 s-au referit la acțiuni comune cu UM 0225 și UM 0201, iar 32 de informații au avut caracter politic, servind la informarea C.I.E. (Notă-Raport, 3

iulie 1985). Sursa „Crișan” nota la 10 iunie 1985 că M. Malița (ambasador în S.U.A. între aprilie 1982 – martie 1985) își avea propriile relații și nu apela la primul colaborator Alexandru Gheorghiu, care nu ar fi avut „relații de nivel”, fiind nevoie să fie chemat din Centrală Mircea Răceanu pentru a realiza practic toate vizitele la prezentarea noului ambasador (din anii 1985 – 1987) Nicolae Gavrilescu la Departamentul de Stat, presă, oficialități municipale ș.a., realitățile din S.U.A. fiind „total diferite” de cele europene. Sursa menționa că la acea dată „multe informații nu sunt din sursă directă, ci de obicei din presă sau de la televiziune”. Ofițerul consemna: „Nota confirmă că «Valentin» nu iese la relații.” Se propunea o combinație de testare a sa cu prilejul venirii în țară în decembrie 1985 pentru efectuarea concediului, după vizita secretarului de Stat George Shultz în România (sosit la 15 decembrie 1985 într-o vizită de șase ore, după ce la 14 decembrie își încheiase vizita în țară Alfred Moses, vicepreședintele Comitetului American Evreiesc).

Printr-un memoriu adresat Mariei Groza, ministru adjunct de Externe, Al. Gheorghiu își prezenta surprinzător demisia la 19 decembrie 1985, precizând că „motivele sunt de ordin strict personal”. Cerea să i se transfere pe o adresă indicată bunurile transportabile din locuința sa din București, drepturile de pensie și cele două diplome universitare, cerând și contravaloarea în valută a bunurilor mobiliare și de alt fel (autoturism Peugeot 404, aparatură

... și soția, Dana

Actrița Adrienne Lecouvreur, moartă la numai 37 de ani, în 1730, a fost una dintre iubitele scriitorului; el a deplâns și s-a revoltat contra faptului că trupul ei neînsuflețit a ajuns într-un mormânt la marginea orașului, conform uzanțelor impuse de statutul actorilor în acea vreme

a numelui real, Arouet. „Numele meu este Voltaire, răspunde scriitorul, și începe cu mine; al d-tale se sfârșește cu dumnecata“. Rohan ridică bastonul, Voltaire pune mâna pe garda sabiei, cu care mergea încins, după obiceiul epocii. Dar un țipăt al Adriennei îi desparte pe cei doi adversari. Peste câteva zile însă, aflăm din monografia dedicată de Tudor Vianu scriitorului, când Voltaire se afla la dejun la un prieten, este chemat afară de cineva care dorea să-i vorbească. Șase indivizi îi aplică atunci bastoane pe spinare, sub privirile cavalerului de Rohan, aflat într-un unghi al curții. Încercările repetate ale scriitorului de a-și pedepsi ofensatorul se lasă cu arestarea tot a lui și întemnițarea la Bastilia, la 17 aprilie 1726. Peste câteva săptămâni ministrul Poliției îl eliberează și

îi permite să plece în Anglia, ca loc de exil.

INVITAȚIE LA CASTEL

Revenind la întunericul nopții de la Rouen și la plimbarea lui Voltaire, el nu mai are timp să se teamă sau să se ascundă de bătași, pentru că din partea opusă vede apropiindu-se o doamnă cu o pălărie împodobită cu trei rânduri de pene, însoțită de un domn, care se opresc exact în poarta casei scriitorului. Ciomăgarii se fac nevăzuți. Voltaire iese din colțișorul lui și cunoaște un cuplu care chiar pe el îl căuta. Doamna, salvatoarea, i se pare scriitorului, la lumina lunii, o frumusețe, o zeiță, și nu se sfiește să-i spună, chiar în prezența soțului, ce îi arată, de altfel, multă considerație scriitorului. Invitați în casă, cei doi, mai precis doamna – ea era cea comunicativă, jovială – îi povestesc scriitorului că au venit de la Paris imediat ce au aflat că el se află „deportat“ la Rouen. Îi pot oferi găzduire în castelul doamnei, de la Cirey, în

Matematiciana și fiziciană marchiză du Châtelet

Champagne, la granița Lorenci, de unde el poate atinge ușor teritoriul străin, la caz de nevoie, dacă se simte amenințat, și ar fi o onoare și o mare bucurie pentru ei ca el să accepte. Ceea ce se și întâmplă.

Din anul următor, scriitorul se stabilește la castel, renovat recent de proprietara domeniului, o locuință elegantă și confortabilă pentru el și... doamna Émilie du Châtelet, unde va rămâne 14 ani, perioadă în care Voltaire se concentrează asupra creației sale literar-filosofice. Soțul doamnei circula mult, obligat de cariera militară. Își vede rar soția. De altfel, marchizul Florent Claude du Châtelet s-a căsătorit cu ea, în 1725, când el avea 30 de ani și ea 19, nici din dragoste și nici din interes, pentru că Émilie de Breteuil nu era o tânără bogată. Dar cei doi trăiesc conform modei vremii; este de bon ton ca soții să nu împartă aceeași locuință. El alcargă după artiste de operă, ea face cuceriri pe partea ei. Între ele, cardinalul de Richelieu. Este un lucru obișnuit între aristocrații vremii să aibă legături extraconjugale. Totul însă până ce tânăra doamnă, de 27 de ani, îl cunoaște pe Voltaire, în acea noapte de la Rouen.

Gabrielle Émilie Le Tonnelier de Breteuil, marchiză du Châtelet, este o femeie luminată, cu înzestrări artistice și interese științifice. Tatăl ei, marchizul de Breteuil, era cel care introducea ambasadorii la Curtea lui Ludovic al XIV-lea. El avea casa deschisă pentru scriitorii de renume ai vremii. Émilie are doi copii, dar viața de familie nu-i ocupă integral timpul. Ea a studiat filosofia și experimentează, într-un

HULITUL PAMFLETAR ȘI „DIVINA ÉMILIE“

FLORENTINA DOLGHIN

François-Marie Arouet (Voltaire) și savanta lui prietenă, Gabrielle Émilie Le Tonnelier de Breteuil, marchiză du Châtelet, au petrecut 14 ani împreună în castelul de la Cirey, în Champagne

Scriitorul iluminist François-Marie Arouet (Voltaire), un bărbat de 39 de ani, care a cunoscut întunericul Bastiliei de la 17 ani pentru pamfletele lui acide la adresa puternicilor zilei și care se teme permanent să nu fie din nou întemnițat, se plimbă în această noapte din primăvara anului 1733 pe străzile orașului Rouen, unde s-a retras, în speranța că nu va fi recunoscut. La întoarcere, în dreptul casei, zărește niște ciomăgari care par să-l aștepte. Scriitorul știe despre ce este vorba. Mulți se răzbună astfel pentru cele scrise de el. Chiar și atunci când nu-și semnează textele, pentru că toată lumea îi identifică stilul mușcător, caustic, la limita bufoneriei.

În urmă cu opt ani, în toamna anului 1725, l-a întâlnit în cabina iubitei lui, actrița Adrienne Lecouvreur, de la Comedia Franceză, pe un tânăr

aristocrat, cavalerul de Rohan-Chabot, aparținând unei familii puternice a Franței, altfel însă o nulitate. Cu insolența caracteristică, cavalerul s-a

adresat scriitorului: „Mi se pare că sunteți domnul Arouet sau Voltaire. În fond, care este numele d-voastră?“ Voltaire era, într-adevăr, un fel de anagramă

rămân singuri, vizitele sunt mai rare. În 1734, Voltaire este înștiințat că urmează a fi din nou arestat. Pentru că mereu se țeșe intrigi în jurul lui. Invidia literară încearcă mereu să îl doboare. Iar el nu se poate stăpâni să nu răspundă cu un pamflet tăios sau cu o epigramă usturătoare. Fuge în Olanda, de multă vreme un centru al liberei cugetări europene (numeroase scrieri care nu puteau apărea în Franța se tipăreau în Olanda), iar Émilie este disperată. Ea îi scrie prietenului lor comun, Charles-Augustin de Fériol, conte d'Argental: „150 de mii de mile departe de prietenul nostru și iată că au trecut 12 zile de când n-am nicio veste de la el. Iertare! Iertare! Sunt într-o situație îngrozitoare. Numai două săptămâni în urmă nu puteam rezista mai mult de două ore să nu-i fiu aproape, iar acum nu știu unde se află și ce face și nici măcar nu mă pot consola cu gândul că îi împărtășesc soarta nefericită“. Voltaire a fost coleg de colegiu cu contele – consilier la Tribunalul din Paris, apoi ministru plenipotențiar – și împărtășesc același gust pentru literatură.

Când revine, scrie o tragedie, *Méropé*, începutul unei mari lucrări istorice, *Secolul lui Ludovic al XIV-lea*, unde afirmă că un istoric are multe îndatoriri, dar două sunt foarte importante: să nu calomnieze și să nu plictisească. La Paris continuă să fie hulit pentru pamfletele lui. Contelui d'Argental îi amintește într-o epistolă: „Calomniile repetate, îndârjite și absurd-

de, nu mă pot lovi aici, dar îmi pot face mult rău la Paris. Ele m-au și rănit și pot deschide vechi cicatrice. Știu din experiență ce succes are răutatea într-un oraș mare și frumos, cum este Parisul, unde oamenii n-au altă ocupație decât să bârfească. Știu că binele spus despre cineva nu trece dincolo de ușa camerei în care se vorbește, în timp ce calomnia își desface aripile și zboară până la urechea miniștrilor... Aș vrea să fiu ignorat, dar nu mai este chip. Trebuie să mă resemnez a plăti, toată viața mea, tribut calomnicii“.

Relația Émilie – François înregistrează totuși și momente de criză, depășite, pentru că cei doi se respectă. De obicei, scriitorul este cel care, după o ceartă ce se lasă cu farfurii sparte, netezește asperitățile cu o glumă: „Nu mă îndoiesc că ești mândră de exercițiile de algebră care îți umplu capul. Aș

vrea și eu să le pot face, deși A + D – C nu pot egala cuvintele: Te iubesc!“. Și marchiza îl iartă. Ea însăși, într-un moment de bine, scrie pe zidul grădinii de la castel: „Singurătatea este fericire când ai o carte bună și un prieten adevărat“.

Aflat cu prietena lui la Fontainebleau, în anturajul Curții, scriitorul vede cum doamna este prădată la jocul de cărți de o mare sumă de bani, prin măsluiri operate de partenerii ei, toți oameni din înalta aristocrație. Ca de obicei impulsiv și direct, nu se sfiește să-i numească pe aceștia escroci. Un alt motiv să se ascundă repede o vreme, și nu la Cirey, toți ar ști de unde să-l ia, ci într-un alt castel, Sceaux, al ducesei de Maine, unde, ținând obloanele mereu închise, scrie primele lui romane filosofice.

... ȘI SE ÎNDRĂGOSTEȘTE DIN NOU

Încet-încet însă sentimentul de securitate al scriitorului pare că se reface. Îndrăznește să se arate din nou la Cirey. Și este foarte bucuros când fostul rege al Poloniei, Stanislas Leszczyński, îl invită la Curtea lui de la Lunéville. Bătrânul suveran, alungat de pe tron, din 1725 socrul lui Ludovic al XV-lea, a părăsit Polonia și a acceptat regatul Lorenei, încă din 1718. Stanislas vrea să-și decoreze reședința cu prezența unor spirite distinse ale vremii. Voltaire, însoțit de doamna du Châtelet, este primit cu mare cinste.

Membrii Academiei Prusiene la Palatul Sans Souci, invitați de Frederic cel Mare, și Voltaire (al treilea din stânga)

laborator din castel, lucrările matematicianului Leibniz despre energia cinetică. I-a citit în original pe Vergiliu și Horațiu, călărește cu mare artă, posedă o voce frumoasă, care încântă auditoriul. „Are ceva în ea de păstorită, își va nota mai târziu Voltaire, o păstorită cu briliante, cu păr pudrat și o enormă crinolină“.

Nu mai și din aceste aprecieri se simte o oarecare detașare a scriitorului, care n-a putut niciodată iubi cu toată ființa, până la uitare de sine, deși față de doamna du Châtelet simte o atracție profundă, specială. Émilie este ceea ce se cheamă „o femeie savantă“, ia lecții cu doi mari oameni de știință ai vremii, fizicianul Maupertius și matematicianul Clairaut, poartă corespondență cu celebrități ale vremii, iar Voltaire are multe de învățat de la ea. Uneori chiar scriu împreună pagini, de care se bucură apoi. „Nu mă mai duc la Paris, se confesează unui prieten, ca să mă expun nebuniei, invidiei și obtuzității de acolo. Voi trăi la Cirey, e raiul pe pământ. Am spus-o demult: dacă tata, fratele sau fiul meu ar fi numiți prim-miniștri într-un stat despot, m-aș dezice de ei a doua zi. Îți poți da seama singur cum mă simt aici. Marchiza este pentru mine mai presus de tată, frate sau fiu. Nu am la ora asta decât o singură dorință: să trăiesc pierdut în munții de la poalele castelului Cirey“.

ÉMILIE SUFERĂ PENTRU FRANÇOIS...

La Cirey, viața lui Émilie și a lui François se scurge

Pe frontispiciul cărții lui Voltaire dedicată fizicianului englez Isaac Newton apare ca muză și „Divina Émilie“

liniștită. Între ei se leagă o prietenie devenită dragoste. Ceurile de studiu ale amândurora alternează cu cele acordate sociabilității și plăcerii. Émilie rezolvă până târziu în noapte probleme de geometrie, iar Voltaire trebuie chemat uneori și de trei-patru ori ca să coboare la prânz și tot uită să se ridice de la masa de lucru. Dar când se ridică, după un pahar de șampanie ciocnit cu iubita lui, se simte fericit și demonul acela, pentru care îl acuză mereu dușmanii că-l poartă în sine, dispare ca prin farmec.

Sala de mese a castelului de la Cirey, unde scriitorului îi plăcea să se amuze

Relatează întâmplări nostime, recită versuri, e pus pe glume. Oaspeți noi apar mereu. Émilie cântă pentru ei cu „vocea sa divină“, scriitorul le pregătește punch, uneori se încing antrenante partide de călărie pe domeniu. Vine și marchizul du Châtelet câteodată, dar, îmbufnat și mormăind în barbă, se retrage curând.

Émilie redactează un tratat de fizică, publicat de Academia de științe, apoi face prima traducere din latină în franceză a lucrării *Principia Mathematica* a lui Isaac Newton, descoperitorul legilor mecanicii universale, care va apărea după moartea ei, în 1756. Voltaire o încurajează să se exprime în acest domeniu, rezervat îndeobște bărbaților. Cu atât mai mult cu cât despre omul de știință englez gândește că „în comparație cu el gigantul timpurilor vechi par niște copii jucându-se cu mingea“. El o citește corect pe ambițioasa femeie de știință Émilie. Elisabeth Badinter, cunoscutul istoric și filosof francez, i-a dedicat un volum acestei femei, apărut la Flammarion în 1983, pe care l-a intitulat *Émilie ou l'ambition féminine au XVIIIe siècle* (Émilie sau ambiția feminină în secolul XVIII).

Sunt perioade când cei doi

LA FOTOGRAF CU... DOAMNELE ȘI DOMNIȘOARELE GOLESCU

CRISTINA BOȚOGHINĂ

Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești, Muzeul Municipal Curtea de Argeș și Muzeul Municipal Câmpulung au organizat în perioada martie – mai 2022 o întâlnire cu trecutul printr-o expoziție cu fotografii. Proiectul expozițional „La fotograf cu... doamnele și domnișoarele Goleșcu” a valorificat patrimoniul arhivelor fotografice ale celor trei instituții, multe dintre piesele colecției fiind expuse pentru prima oară.

Încă de la apariție, în 1839, fotografia avea să devină o oglindă a epocii, mai ales după ce tehnica s-a perfecționat și a fost posibilă producția pe scară largă.

Doamnele și domnișoarele din neamul Goleșcu s-au fotografiat în atelierele consacrate ale măștrilor Franz Duschek, Franz Mandy, Josif Szöllösy (din București), Ludwig Angerer, Fritz Luckhardt, Rupert Pokorny (din Viena) și Étienne Carjat din Paris. Mamele și fiicele Goleșcu priveau spre cutia magică, uneori cu un zâmbet timid, lăsându-ne pe noi să ne închipuim tainele adâncurilor sufletești din momentul pozei.

Frumoasa Anica Davila, soția generalului medic Carol Davila, a trecut pragul atelierului unuia dintre cei mai renumiți fotografi bucureșteni, Franz Duschek. Tot aici s-au fotografiat la scurt interval după cununie

Zoe (n. Goleșcu) Pherekyde și soțul, Gheorghe Pherekyde. Din fotografie

*Petrecerea
timpului liber
la conacul Goleștilor.
desen*

*Elena
Peticari-
Davila,
fiica lui
Carol Davila*

observăm că amplexarea rochiei Zoi Goleșcu era concentrată în spate, în turnura bogată în pliuri și funde, unde remarcăm, de asemenea, bogăția de falduri și contorsionări.

Franz Mandy și-a câștigat o rapidă notorietate în București, datorită clarității și expresivității fotografiilor realizate. A fost și primul fotograf din România care anunța publicul că execută și „fotografii în culori”, fiind vorba de fotografii monocrome, având diferite nuanțe de culoare. Domnișoara Cecilia Filittis, care a intrat în neamul Goleștilor prin căsătoria cu Gheorghe R. Goleșcu, s-a pozat pentru a păstra o amintire de neuitat.

Zoe Cuțarida, fiica lui Carol Davila, s-a fotografiat în atelierul lui Josif Szöllösy.

Reprezentantele din elita valahă nu au ezitat să rămână cu amintiri fotografice din călătoriile în străinătate. Din atelierul fotografic al lui Ludwig Angerer, situat în centrul Vienei, Zoe Goleșcu și nepoata sa, Felicia Racoviță, s-au întors acasă cu portrete frumoase și reușite.

Un alt fotograf din Viena a fost Fritz Luckhardt, pe care fotografii și caricaturistul francez Nadar l-a numit în 1900 „maestrul măștrilor”. La 24 decembrie 1860 i s-a acordat titlul de fotograf al Curții Imperiale – „K.K. Hof-Photograph”. În atelierul său, obiectivul aparatului de fotografiat a păstrat imaginea Theresiei Goleșcu. Una dintre fotografiile realizate în atelierul lui Rupert Pokorny o reprezintă pe Maria (n. Cantilli) Goleșcu, soția inginerului silvic Vasile A. Goleșcu.

Aflată la Paris, Elena G. Bengescu, îmbrăcată într-o frumoasă ie din zona Muscelului, s-a fotografiat în atelierul lui Carjat. După revoluția tehnicii fotografice din anii 1890, când aparatele de fotografiat au devenit mai ușor de procurat și de utilizat, fotografia a pătruns și mai adânc în viața familiei.

Conacul Goleștilor era locul unde se întâlneau membrii familiei să-și petreacă timpul liber sau cu ocazia unui eveniment important, cum a fost logodna dintre Radu A. Goleșcu și Esther Pherekyde; cei doi actori principali se aflau în centrul unei fotografii de grup. Locatarele conacului purtau cu mândrie costumele populare.

Fotografiile prezentate au permis reconstituirea unor vremuri apuse și a evenimentelor trăite de neamul Goleștilor. Proiectul expozițional a adus în prezent și a pus în valoare chipurile doamnelor și domnișoarelor Goleșcu. ■

*Castelul de la Ferney al scriitorului,
unde îi plăcea să invite
membri ai elitei culturale a Franței*

În cerul monarhului trăiește un tânăr ofițer ajuns la oarecare notorietate literară, Saint-Lambert, autorul unei cu-legeri de poeme intitulate *Les Saisons* (Anotimpurile). Are 30 de ani, este un bărbat frumos și se pare că este un poet bun. Doamna du Châtelet nu-i rezistă. Chiar se îndrăgostește de el. Când legătura lor devine evidentă, Voltaire ia hotărâri violente. Vrea să plece deîndată, în mijlocul nopții. „Divina Émilie“ (titlul unui film francez de televiziune dedicat ei în 2007), care nu mai e pentru Voltaire decât o prietenă devotată și asociată lucrărilor lui științifice, știe să readucă liniștea în spiritul tulburat al vechiului ei amant.

În iulie 1748, cei doi prieteni, împăcați, pleacă împreună la Paris, unde au început repetițiile noii tragedii a scriitorului, *Sémiramis*. Trebuie însă multe intervenții pentru ca piesa să poată fi reprezentată. Voltaire arc neînțelegeri cu cenzorul, și el poet dramatic. Necăjit, se întoarce curând cu doamna la castelul de la Cirey.

Odată ajuns, Émilie îi face destăinuirea că va fi din nou mamă. După câteva luni se naște fetița chipeșului ofițer. Nu va trăi decât câteva săptămâni. Lehuza pare a fi suportat bine nașterea, dar după câteva zile apar simptome alarmante ale febrei puerperale și, în noaptea de 3 spre 4 septembrie 1749, Émilie du Châtelet se stinge, în al 43-lea an al vieții.

Durerea lui Voltaire este nemăsurată. Își pierde cunoștința la ieșirea din camera în care zace moartă înzestrata lui prietenă. „Mi-am condus de curând pe ultimul drum o prietenă pe care am iubit-o ani mulți și fericiți. Această moarte cumplită mi-a otrăvit viața pentru totdeauna. Sunt încă la Cirey, îi scrie Voltaire suveranului prusian Frederic cel Mare. Lângă soțul și fiul ei. Nu pot părăsi casa, aflată încă sub lumina prezenței ei: vărs lacrimi și le primesc ca pe o ușurare. Nu știu ce se va întâmpla cu mine, am pierdut jumătate din «eul» meu, pentru că am pierdut sufletul creat special pentru mine“. O vreme

este bântuit de gândul să se retragă la o mănăstire și să se dedice științei, căreia i-a fost atât de dăruită Émilie.

Este însă o evidență că prezența lui la Cirey nu mai are niciun rost. Îl părăsește și se instalează la Paris, unde doamna Denis, nepoata lui de la soră, vine să-i îngrijească gospodăria. În iulie 1750 Voltaire merge la Potsdam, la invitația insistentă a lui Frederic al II-lea al Prusiei, unde este primit cu cele mai mari onoruri și găzduit la castelul Sans Souci, locuința suveranului-literat. Voltaire se va bucura de prietenia și admirația atât ale monarhului prusac, cât și ale Ecaterinei a II-a a Rusiei și, în general, va căuta protecția înaltă, poate tocmai pentru că zeci de ani nu a făcut decât să sufere de pe urma unor animozități de el create, a căror victimă a fost.

Urmează o altă etapă a vieții marelui scriitor, aceea în care va deveni „bunul senior de la Ferney“, domeniu generos pe care și l-a cumpărat în 1759 (6 km circumferință), în Franța, dar la 5 km de Geneva și la 500 km de Paris, acolo unde se spunea că prea ușor cataloga oamenii drept „canalii“. „Conform horoscopului meu, sunt ușor înclinat spre maliție“, îi plăcea să afirme. Dar este și perioada când va deveni patriarhul venerabil al literelor franceze, gloria Franței în lumea cultivată. Răsfațat de femei va fi mereu, mai ales din lumea artistică, unde admiratoarele abundă, cu atât mai mult cu cât pentru el moralitatea avea un sens restrictiv, consta în „a face bine omenirii“, dar nicio altă femeie nu va ocupa în inima lui locul „divinei Émilie“. ■

*Cecilia Filittis
a intrat
în neamul Goleștilor
prin căsătoria
cu Gheorghe R. Golescu*

*Zoe (născută Davila) Cuțarida,
fiica lui Carol Davila*

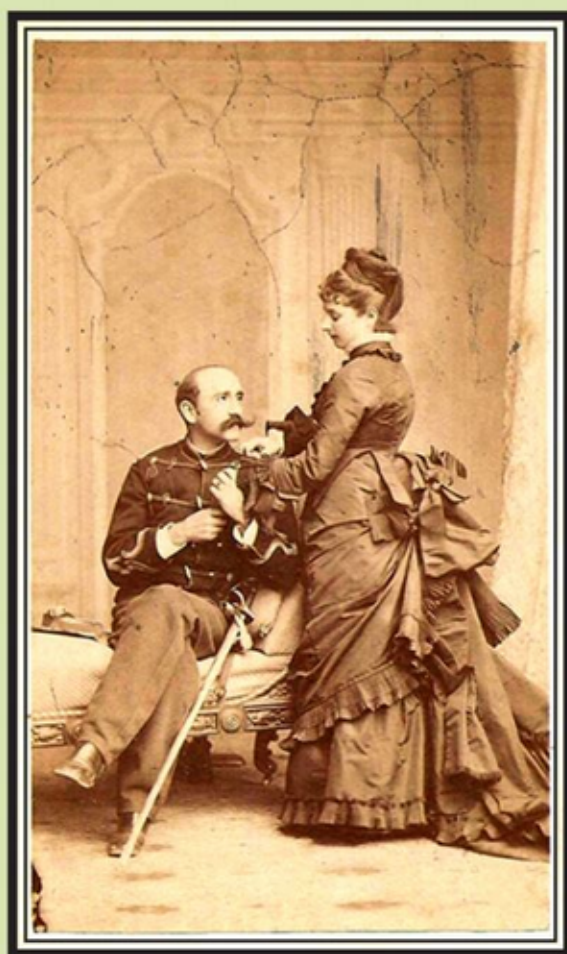

ALBUM ISTORIC

*Zoe (născută Goleescu)
și soțul, Gheorghe Pherekyde*

*Anica Davila,
soția generalului medic
Carol Davila,
în două ipostaze*

*Elena G. Bengescu,
fiica diplomatului
și omului de litere
George Bengescu*

Logodna lui Radu A. Goleacu cu Esther Pherekyde

*Zoe Golescu,
soția cărturarului
Dinicu Golescu*

*Maria (născută Cantilli),
soția inginerului silvic
Vasile A. Golescu*

Thérèse Golescu

construite de compania falimentară Strousberg (*Magazin istoric*, nr. 2 – 5/1979).

În 1888, în ideea de a consolida dinastia pe tronul României, în condițiile în care regele Carol I nu avea urmași la tron, cancelarul Bismarck, în tandem cu liderii austro-ungari, cere pe un ton drastic rezolvarea problemei succesiunii, prin desemnarea ca urmaș a prințului Ferdinand, nepotul de frate al lui Carol I, în urma deciziei împăratului Wilhelm I.

După experiența nefericită cu fostul aliat rus din Războiul de Independență, care încălcaseră convenția referitoare la păstrarea integrității teritoriale a României, liderii de la București s-au orientat către Germania pentru garantarea securității statului. Examinând opțiunile pe plan extern, Carol I și prim-ministrul Ion C. Brătianu au respins ideea unei alianțe regionale cu puteri slabe precum Bulgaria sau Serbia, care intraseră sub influență rusă, respectiv austro-ungară, precum și ideea unei alianțe cu Franța, care era izolată diplomatic, cu schimburi economice reduse, aceasta numărându-se și printre ultimele state care au recunoscut independența României. Rusia era privită ca un dușman, iar o alianță cu aceasta nu era dorită nici de liberali și nici de opinia publică. Singura opțiune rămânea o alianță cu Puterile Centrale – realizată în 1883 –, în primul rând cu Germania, puternică din punct de vedere militar și economic.

Alianța cu Germania se putea dovedi o pavăză și împotriva tendințelor dominatoare ale Imperiului Austro-Ungar, liderii de la București vizând

„Cancelarul de Fier”
Otto von Bismarck
a condiționat recunoașterea
independenței României...

în același timp și îmbunătățirea relațiilor economice cu Viena. În 1875, încă aflată sub suzeranitate otomană, România semnase o convenție comercială cu Imperiul Austro-Ungar, care se dovedise dezavantajoasă pentru partea română, după ce, anterior, autoritățile de la București fuseseră nevoite să accepte condițiile austro-ungare cu privire la permisiunea evreilor din imperiu de a poseda bunuri

... de soluționarea favorabilă
pentru partea germană
a scandalului Strousberg

imobile în România. Numai între 1877 și 1881 exportul românesc de animale vii trimeea în Austro-Ungaria peste 70% dintre capetele de vite și 96% în ceea ce privește porcinele, în vreme ce pavilionul austro-ungar în porturile românești de la Dunăre se ridica în jurul ponderii de 65%. Monarhia dualistă a declanșat și un război vamal cu România, impunând restricții (uneori totale) pe importul de vite și practicând tarife vamale ridicate pe importul de grâne românești, lucru care afecta exporturile românești. În temeiul convenției comerciale din 1875, exporturile austro-ungare în România s-au triplat între 1876 și 1880, nemulțumindu-i și afectându-i astfel pe politicienii liberali și industriașii români, care vizau construirea unei industrii naționale, precum și pe meșteșugari, care nu mai puteau face față concurenței cu produse manufacturate provenite de peste Carpați, singurii avantajati fiind exportatorii de animale și cereale, supuși și ei ulterior restricțiilor comerciale.

Un alt punct de disensiune între România și Austro-Ungaria îl reprezenta problema drepturilor românilor din Transilvania, aflată sub dominație austro-ungară și sub administrație directă maghiară. După compromisul din 1867, când a luat ființă Imperiul Austro-Ungar, Regatul Maghiar a început o politică de maghiarizare a popoarelor aflate pe cuprinsul teritoriului său. Acest lucru i-a afectat și pe românii din Regatul Ungariei, care au fost supuși politiciii de maghiarizare, încălcându-li-se drepturile politice sau pe cel privind învățământul în limba maternă.

HEGEMONIA GERMANĂ ȘI ELITA POLITICĂ ROMÂNEASCĂ

ADRIAN EUGEN PREDA

În literatura consacrată relațiilor internaționale problema hegemoniei exercitate de marile puteri este pe larg dezbătută. În literatura istorică de la noi, hegemoniile exercitate de marile puteri au fost mai puțin analizate.

Imediat după cucerirea independenței și pe parcursul secolului trecut, statul român s-a aflat, perioade variabile, sub hegemonia Imperiului German, a Franței, apoi a Reichului nazist, a U.R.S.S. Propunem cititorilor în rândurile ce urmează o prezentare a raporturilor dintre hegemonul german și elitele politice românești în perioada 1878 – 1918.

După ce Germania a ieșit victorioasă în urma războiului franco-prusac din 1870 – 1871, aceasta și-a câștigat locul printre marile puteri din Europa. În 1878, Germania face proba influenței la nivel continental prin organizarea și arbitrajul asumat în cadrul Congresului de la Berlin, ce a reunit marile puteri europene după încheierea războiului ruso-otoman din 1877 – 1878, în urma căruia, prin participarea la desfășurarea acestuia, România a devenit independentă. Chiar dacă România a adus o contribuție importantă în cadrul războiului, marile puteri care au luat parte la lucrările Congresului de la Berlin au condiționat recunoașterea independenței României de satisfacerea cerințelor de către partea română a prevederilor articolelor 44 și 45 ale Tratatului, care prevedeau ca România să

Încoronarea împăratului Wilhelm I în Sala Oglinzilor din Palatul Versailles, în urma înfrângerii Franței, tablou de Anton von Werner (1843 – 1915)

acorde drepturi politice și civile tuturor locuitorilor, indiferent de religie, respectiv perfectarea schimbului teritorial Dobrogea contra sudului Basarabiei (care ne revenise în urma Conferinței de Pace de la Paris, din 1856)

dintre România și Rusia.

Pe lângă aceste cereri cuprinse în Tratatul de la Berlin, cancelarul german Otto von Bismarck a condiționat recunoașterea independenței României și de răscumpărarea căilor ferate

*Rafinăria
din Moinești
a Societății
„Steaua
Română”*

de dominație în Balcani, în special după 1889, când, odată cu venirea la putere a Kaiserului Wilhelm al II-lea, Viena s-a bucurat de o mai mare libertate de acțiune în zonă. Dacă Germania urmărea formarea unei coaliții balcanice antiruse din state non-slave, precum România, Grecia sau Imperiul Otoman, Austro-Ungaria urmărea în primul rând dominarea Serbiei și, în subsidiar, acordarea unui sprijin Bulgariei.

Idată cu ocuparea portofoliului de ministru de Externe al Austro-Ungariei în 1906 de baronul Achrenthal, politica austro-ungară în Balcani a cunoscut un nou suflu. Obiectivul final al Monarhiei Dualiste în Balcani era de fapt distrugerea Serbiei și atragerea Bulgariei într-o alianță împreună cu România, fapt care ar fi destabilizat *status quo-ul* regional, lucru contrar intereselor românești. În fapt, pentru politica externă românească era axiomatică împiedicarea formării unui mare stat slav în Balcani, periculos pentru România, care tocmai de aceea a intrat în cel de al doilea război balcanic, pentru a împiedica apariția unei Bulgarii Mari.

Vizând îndeplinirea unor aspirații național-teritoriale, în 1912 statele mai mici din Balcani (Serbia, Bulgaria, Mun-

tenegru și Grecia) au încheiat o alianță și au pornit război împotriva Imperiului Otoman. Din partea marilor puteri, eforturile de a preveni războiul au fost firave și sortite eșecului. Pentru Austro-Ungaria, menținerea Imperiului Otoman în Europa era primordială, având în vedere că patronul dezvoltării alianței balcanice era Rusia, a cărei influență în Balcani Dubla Monarhie încerca să o oprească prin angajarea celorlalte mari puteri. Mai mult, liderii austro-ungari se raportau la Serbia ca la o posibilă amenințare la poziția dominantă din Marea Adriatică, unde un port sârbesc ar fi putut servi drept bază rusească. Din partea Germaniei, aparenta detașare ascundea, în fapt, dezacordul privind un război în Balcani, care ar fi afectat *status quo-ul* în zonă, punându-i în pericol interesele în Imperiul Otoman și Orientul Apropiat. Pe

de altă parte, Berlinul nu aproba nici politica de dezbinare etnică austro-ungară din Balcani și nici atitudinea Vienei față de România, cu care se aflau în alianță.

După înfrângerea Imperiului Otoman în primul război balcanic a avut loc o conferință a ambasadurilor marilor puteri europene la Londra, urmată de una la Sankt Peterburg, organizate cu scopul de a stabili situația în Balcani. Cum marile puteri europene nu doreau generalizarea conflictului în Balcani, au susținut semnarea unui protocol între România și Bulgaria la 26 aprilie/9 mai 1912, care prevedea ca Silistra, împreună cu o suprafață de 3 km în jurul orașului, să fie acordate României, lucru care, ulterior, a creat controverse cu privire la delimitarea teritoriului între cele două părți. Pentru că în cadrul Conferinței de la Londra nu s-a stabilit un acord general continental cu privire la situația din Balcani, optându-se pentru acorduri bilaterale între statele din zonă, s-a deschis calea către reluarea conflictului. El a reizbucnit cu un atac al Bulgariei contra Greciei și Serbiei. Dacă în 1912 prim-ministrul Titu Maiorescu se pronunța pentru neutralitate, atâta timp cât situația nu presupunea permutări

*Participanții
la Conferința
de Pace
de la
București,
1913*

Germania, pe lângă rolul de furnizor de securitate împotriva Imperiului Rus, se bucura de o influență economică copleșitoare în Balcani și implicit în România, luând astfel locul Austro-Ungariei, partenerul comercial tradițional al României. La început de secol XX, România se în-

*Delegații țărilor balcanice
la Conferința de la Londra, 1912*

prumuta masiv de pe piața germană, exemplul grăitor fiind datoria publică de la 1 aprilie 1900, în care dintre 1.450 milioane lei, 1.200 milioane reprezentau datorii către capitalul german. Pe de altă parte, capitalul provenit din creditele pe termen lung germane își găsește un loc de maximă importanță în dezvoltarea economică românească antebelice, aducându-și contribuția la procesul de modernizare al acesteia. Capitalul german se bucura de o prezență însemnată în ceea ce privește investițiile în industria petrolieră, de aproximativ 40,8% în 1908, respectiv 27,2% în 1914. Există un control german asupra industriei petroliere române, prin care grupul german Disconto controla cea mai mare companie petrolieră din România, „Steaua Română”. Nu trebuie omis nici aportul german la înarmarea României înainte de Primul Război Mondial. Companiile germane precum Krupp, secondate de cele austro-ungare, se situau în prim-planul preferințelor autorităților de la București.

În istorie, marile puteri hegemonice, pe lângă apelarea la forța militară în urmărirea intereselor, au vizat și implicarea în afacerile interne ale puterilor mai mici. Influența hegemonică

poate consta în diverse condiții puse puterilor mai mici, până la schimbarea instituțiilor politico-economice interne ale celor din urmă. Primul moment în care s-a manifestat condiționalitatea germană a fost în contextul recunoașterii independenței României, care a fost legată de acordarea unor drepturi politice și civile străinilor de orice religie, precum și de afacerea Strousberg, privind răscumpărarea căilor ferate. Condiția privind drepturile acordate străinilor de orice religie în schimbul recunoașterii independenței are ca efect schimbarea instituțional-politică și chiar economică internă a României.

Afacerea Strousberg nu are un efect în ceea ce privește schimbarea instituțiilor politice sau economice românești, precum nici presiunile germano-austro-ungare cu privire la desemnarea prințului Ferdinand ca urmaș al lui Carol. Aceste două condiții nu schimbă caracterul instituțiilor politice sau economice românești. Mai degrabă, influența hegemonică germană se manifestă prin schimbări punctuale, de formă, vizând asigurarea succesiunii la tron sau răscumpărarea de către statul român a unei afaceri păguboase. Berlinul nu a

vizat transformarea de substanță a instituțiilor politice românești; acest lucru ar fi putut însemna schimbarea formei de guvernământ sau a regimului politic, or în România s-a păstrat instituția monarhică în cadrul unei monarhii constituționale. O schimbare de substanță la nivel

de instituții politice ar fi însemnat, de exemplu, un sprijin german în favoarea unui regim mai autoritar sau trecerea de la monarhie la republică. La nivel economic, răscumpărarea unei afaceri păguboase nu poate fi echivalată cu schimbarea de substanță a instituțiilor economice românești, care ar fi putut însemna trecerea către o formă mai centralizată a economiei, precum a arătat-o câteva decenii mai târziu experiența dominației hegemonice sovietice.

Pentru liderii de la București, participarea la Tripla Alianță se înscria în obiectivul vital de a se apăra de Rusia. Acest aranjament a reprezentat ancora principală a politicii externe românești timp de 30 de ani, Puterile Centrale fiind văzute de rege împreună cu o parte dintre liberali și conservatori drept cele mai puternice din punct de vedere economic și militar. Primul punct de cotitură în ceea ce privește relația României cu Puterile Centrale îl constituie anul 1913, în contextul celui de al doilea război balcanic, atunci când interesele de politică externă exprimate de București nu au mai coincis cu cele ale Germaniei și, mai ales, ale Austro-Ungariei, care urmărea o politică

„Cine nu învață din greșelile istoriei riscă să le repete“. „Istoria nu se repetă niciodată“. Iată două puncte de vedere diametral opuse. Vă lăsăm libertatea alegerii, dar ne facem datoria de a prezenta rădăcinile istorice ale unei situații tensionate din Balcani, pe care mass-media ne-o readuce în atenție zilele acestea (Magazin istoric, nr. 4, 5/2022).

CRIZA BOSNIACĂ DIN 1908

Dr. ION GABRIEL ANDREI

Relațiile Serbiei cu Bulgaria se îmbunătățiseră gradual, mai ales după ce Revoluția Junilor Turci, prin reformele promovate în beneficiul tuturor grupurilor etnice și religioase din Imperiul Otoman, determinase o acalmie în activitatea bandelor rivale din Macedonia. Cetnicii sârbi, comitagii bulgari și antații greci vizau anexarea unor zone cât mai mari din Macedonia la patria mamă a fiecăreia dintre aceste grupări paramilitare, comițând masacre împotriva celorlalte grupuri etnice, percepute ca rivale la împărțirea prăzii teritoriale. Victime ale masacrelor comise de bandele teroriste sârbe, bulgare și grecești cădeau și românii macedoneni (aromânii), care erau sprijiniți de patria mamă România prin construirea de școli, biserici, trimiterea de cadre didactice, de manuale și prin acțiuni de influență pe lângă statul otoman, concretizate în recunoașterea acestor conaționali ai noștri ca națiune valahă, adică română, prin Iradeaua sultană din 9/22 mai 1905. Iradeaua sultanului Abdul Hamid al II-lea, acordată ca urmare a acțiunilor de influență diplomatică ale României, sprijinite de Germania, le acorda macedo-românii (aromânii) dreptul de a-și alege proprii muhtari (primari), să aibă acces în consiliile administrative, să dispună de proprii profesori și inspectori școlari și să-și deschidă noi stabilimente școlare.

Evenimentele din Balcani, potrivit publicației franceze *Le Petit Journal*: anexarea Bosniei și Herțegovinei și independența Bulgariei

Atmosfera s-a modificat brusc odată cu anexarea Bosniei și Herțegovinei de Austro-Ungaria. Întrucât administrarea celor două

provincii de Austro-Ungaria nu avea un termen limită, anexarea – ca modificare a statutului nominal – nu ar fi trebuit să aibă vreun impact asupra Serbiei –

ca stat terț –, dacă Serbia nu ar fi avut aspirații anexioniste la rândul său.

Însă opinia publică din Serbia s-a inflammat puternic, solici-

teritoriale, acum România, temându-se de o Bulgaria mărită, a intrat în război contra acesteia la 26 iunie/9 iulie 1913.

Războiul a luat sfârșit cu Pacea de la București, prin care se reglementau afacerile balcanice de după război. Tratatul se încheia exclusiv între state mici, precum România, Grecia, Muntenegru, Serbia și Bulgaria, și consfințea cedarea Cadri-laterului către România. Prin intervenția în al doilea război balcanic, România reușea de una singură să restabilească pacea în Balcani, operând în direcția menținerii unui echilibru de putere în zonă, în termenii unei puteri mici de tip *status quo*. În ceea ce privește relațiile cu partenerii din Tripla Alianță, puteri hegemonice în raport cu România, intervenția acesteia în al doilea război balcanic vădește incapacitatea hegemonilor de a-și impune punctele de vedere asupra aliatului mai mic, precum și incoerența unei hegemonii compuse din două mari puteri cu interese diferite. Este de remarcat că elitele decidente de la București au acționat în afara cadrului hegemonic, fără a avea concursul marilor puteri hegemonice, care nu au împiedicat intervenția și nici nu au fost implicate în discuțiile și acordurile finale ale Păcii de la București. Mai mult, reacțiile partenerilor din Tripla Alianță au fost ambivalente. Dacă împăratul Wilhelm al II-lea i-a înaintat lui Carol un mesaj de simpatie, Franz Joseph s-a adresat în termeni mai reci, Austro-Ungaria dezaproband rezultatul Păcii de la București, vizând anulara acesteia și sprijinind în continuare Bulgaria.

Kaiserul Wilhelm al II-lea și arhiducele Franz Ferdinand al Austro-Ungariei, cel care avea să moară asasinat la Sarajevo, pretext pentru declanșarea Primului Război Mondial

Idată început războiul în 1914, dilema elitelor politice românești ținea de intrarea în război alături de Puterile Centrale, onorând tratatul de alianță cu acestea, sau de a opta pentru neutralitate, din moment de Austro-Ungaria fusese statul agresor care atacase Serbia. Doi ani mai târziu, când România a intrat în război, decizia fusese deja luată, iar elitele politice românești optaseră pentru intrarea alături de Antantă, împotriva vechilor aliați. Alianța cu Antanta promitea României teritoriile românești până la Tisa, comparativ cu Puterile Centrale care promiteau Basarabia, precum și o organizare internațională bazată pe noi principii, precum cel al autodeterminării naționale, care ar fi însemnat dezintegrarea imperiilor și formarea unor noi state, pe baze naționale, lucru de care România a profitat la

1918. Odată început războiul, Puterile Centrale au făcut presiuni la adresa lui Carol I pentru ca România să-și respecte îndatoririle de aliat. Înșuși Kaiserul i-a trimis o telegramă lui Carol I: „În calitate de rege și ca Hohenzollern tu vei rămâne credincios prietenilor tăi și te vei conforma fără rezervă obligațiilor tale de aliat“.

Pentru a atrage România în efortul de război al Puterilor Centrale, liderii de la Berlin au avut o abordare oscilantă, în funcție de desfășurarea evenimentelor pe front, variind între acordarea de concesiuni și presiuni. Negocierile se loveau de intransigența Austro-Ungariei, deoarece concesiile vizau cedarea de teritorii din partea acesteia, precum și acordarea de drepturi românilor din Ardeal. Ulterior, în anul 1915, Berlinul schimbă abordarea cu privire la România, prioritară devenind păstrarea unei neutralități binevoitoare a României, aceasta însemnând de fapt libera trecere a armamentului către Imperiul Otoman, respectiv exclusivitatea exportului de cereale către Germania. Aceste cereri au venit la pachet cu o serie de propuneri ce vizau avantaje financiare privind împrumuturi avantajoase pe piața germană, comerciale, care vizau livrările de armament german și de materiale sanitare, precum și teritoriale, care însă depindeau de atitudinea Austro-Ungariei, ceea ce a atras eșecul tratativelor. Berlinul a plusat și, în schimbul unei eventuale cooperări militare românești, a promis României Basarabia și o parte a Bucovinei.

(Continuare în p. 78)

Bosniei și Herțegovinei de Austro-Ungaria, Serbia a pretins, la sugestia Imperiului Rus, anexarea unei fâșii din cele două provincii, astfel încât să se poată conecta teritorial de Muntenegru. Acesta ar fi fost pentru Serbia un prim pas spre anexarea Muntenegrului, adică prima etapă în constituirea Serbiei Mari, la fel cum în prezent acționează autoritățile de la Belgrad, Banja Luka – Republica Srpska și partidele pan-sârbe din Muntenegru, potrivit doctrinei „Lumii Sârbe”.

Această primă formă de Serbie Mare, care să includă Muntenegru și părți din Bosnia și Herțegovina, ar fi oferit Imperiului Rus controlul asupra unei bune părți din Balcani, de la Dunărea Mijlocie și Culoarul Moravei până la Marea Adriatică, slăbind pozițiile și influența regională ale Austro-Ungariei și Germaniei, adică exact ceea ce vizează în prezent Federația Rusă în Balcanii de Vest, în detrimentul U.E. și NATO.

Armata sârbă nu era capabilă să susțină proiectele autorităților de la Belgrad și feroarea războinică a populației Serbiei împotriva Austro-Ungariei, deși fusese echipată de curând cu tunuri cu tragere rapidă din

Ofițeri sârbi în primul război balcanic

Franța. Armata Serbiei planificase efectuarea de manevre în perioada 5 – 8 octombrie 1908, cu participarea Diviziei 2 Drina și Diviziei 3 Dunăre, având efective combinate de 24.000 de militari, adică exact forțele de care dispunea de-a lungul frontierelor cu Austro-Ungaria. Din cauza proclamării independenței Bulgariei și anexării Bosniei și Herțegovinei de Austro-Ungaria, manevrele militare ale Serbiei au început la 6 octombrie 1908, dar chiar și acest interval de trei zile s-a dovedit a fi o sarcină prea grea pentru serviciul de transport și aprovizionare al armatei sârbe. Militarii sârbi participanți la manevre au fost slab aprovizionați. În timp ce un regiment revenea în cazarma din Belgrad

și era întâmpinat cu entuziasm de populația orașului aflată la apogeul febrei războinice împotriva Austro-Ungariei, militarii sârbi comentau: „Am rămas fără hrană timp de trei zile, iar acestea au fost doar manevre; atunci cum va fi în caz de război?”

În privința atmosferei din Bosnia și Herțegovina, publicația *Times* evidențiază încă din 5 august 1908 că „telegrame de la Sarajevo informează despre extinderea mișcării naționaliste turce în Bosnia și Herțegovina. Austria inundă aceste provincii cu trupe și recurge la o gamă largă de măsuri de retorsiune”. „Otomanii [musulmanii] din provinciile Bosnia și Herțegovina [...] manifestă simpatie față de activitățile poporului turc [adică față de Revoluția Junilor Turci], iar comportamentul lor provoacă o anumită îngrijorare la Viena”. „În publicația *Srpska Rijeci* [Cuvântul sârbesc] din Sarajevo, cea mai importantă a etnicilor sârbi ortodocși, numeroasele spații libere rămase în articolele din edițiile recente sunt consecința intervenției cenzurii [austro-ungare]. Unii numesc articolele drept liberta-

Carte poștală cu text în limba germană: „Salutări din Herțegovina”

*Prin Iradeaua sultană din 1905
aromânii câpătau o serie de drepturi*

tând intrarea în război împotriva Austro-Ungariei. Inflamarea opiniei publice sârbe nu a fost spontană, ci a fost pregătită și incitată de Guvernul Serbiei. Produsele austro-ungare au fost boicotate în Serbia, însă fără a fi atacate magazinele cetățenilor Dublei Monarhii.

Ideea Serbiei Mari era inspirată de unificarea Italiei și a Germaniei în secolul al XIX-lea și viza anexarea atât a teritoriilor sud-slave din Austro-Ungaria, cât și a unor teritorii nu neapărat doar slave și doar etnic sârbe din Imperiul Otoman. Adepții Serbiei Mari considerau că trebuie anexate teritoriile locuite de etnicii sârbi,

de vorbitorii de sârbă, adică croații, dar și de ortodocși – punându-se semnul egalității între Biserica Ortodoxă Sârbă și orice popor ortodox –, fie ei români, muntenegreni sau bulgari.

Adepții Serbiei Mari vizau menținerea statutului privilegiat al Bisericii Ortodoxe Sârbe, în detrimentul Bisericii Romano-Catolice a etnicilor croați și sloveni și în dauna cultului mahomedan al musulmanilor bosniaci (actualii bosniaci) și al albanezilor.

Sârbii manifestaseră îngrijorare față de eficiența propagandă religioasă derulată de Austro-Ungaria în Bosnia și Herțegovina în favoarea cato-

licismului, adică de fapt pentru consolidarea pozițiilor croaților catolici, propagandă concretizată în construirea a peste 100 de biserici și mănăstiri catolice.

Atât timp cât Bosnia și Herțegovina se aflaseră într-o situație nedefinită și intermediară, precum o combinație de suveranitate otomană și de administrare și ocupație austro-ungară, sârbii manifestaseră speranța că la un moment dat Dubla Monarhie se va retrage din cele două provincii, care astfel vor deveni independente, iar ulterior se vor uni cu Serbia.

Însă anexarea Bosniei și Herțegovinei de Austro-Ungaria și perspectiva includerii celor două provincii într-un al treilea stat sud-slav component al Dublei Monarhii reorganizate într-o Triplă Monarhie, adică într-o Croație Mare autonomă, care ar fi fost evident mai dezvoltată economic și mai evoluată social decât Serbia, ar fi determinat prăbușirea definitivă a ambițiilor de creare a Serbiei Mari. Un stat federal Austro-Ungaria-Croația, ancorat Europei Occidentale și prosper, în care slavii de sud să nu mai fie supuși politicilor Budapestei de deznaționalizare și de asimilare, adică de maghiarizare, ar fi fost mult mai atractiv decât o Serbie Mare săracă, centralizată și condusă de la Belgrad în stil balcanic.

Grație politicii pan-slaviste și pan-ortodoxiste a regimului țarist de la Sankt Peterburg, Imperiul Rus era perceput de sârbi drept protectorul lor natural, la fel cum este astăzi cazul Federației Ruse. În compensație pentru anexarea

Regele Petru I al sârbilor

*Sârbi protestează la Belgrad
contra anexării Bosniei și Herțegovinei*

catolicilor [croaiților], sprijiniți de un grup de consilieri musulmani [boșniaci] mai supuși decât cei de dinainte“. Și continua: „Oficialii austro-ungari regretă divizările din cadrul populației locale dintre cele trei tabere religioase opuse – fapt care constituie cel mai mare obstacol în calea constituirii unei auto-guvernări, mai mare chiar decât ignoranța și lipsa de experiență a localnicilor pentru chestiunile administrative. Principala nemulțumire a ortodocșilor este legată de faptul că Guvernul austro-ungar lucrează mână în mână cu clerul iezuit, sub ghidajul energic al arhiepiscopului Stadler [croatul Josip Stadler, 1843 – 1918, primul arhiepiscop romano-catolic de Vrhbosna].“

Raportul diplomatic britanic avea drept concluzie instrucțiunile date de Lordul Stratford de Redcliffe la 6 februarie 1857, după înființarea consulatului britanic de la Sarajevo: „Autoritățile austriece, pe lângă faptul că au un interes natural pentru propagarea religiei lor dominante [catolicismul], sunt atente la

mijloacele de extindere, prin intermediul clericilor [catolici croaiți] din Bosnia, a poziției lor spirituale care, în Turcia, devine atât de frecvent precursora influenței politice“.

Iar această constatare este atât de actuală și în prezent. În 1991, livrările de armament din Ungaria pentru Croația au avut un rol determinant în blocarea de către croaiți a ofensivei militare a Armatei Populare Iugoslave (JNA), dominate de etnicii sârbi, iar Germania și Vaticanul, secondate fidel de Austria, au avut rolul determinant în recunoașterea independenței Croației și Sloveniei de țările occidentale.

Raportul Ambasadei Marii Britanii la Viena din 20 august 1908 releva faptul că „subiectul situației din provinciile ocupate ale Bosniei și Herțegovinei în contextul mișcării constituționale din Turcia continuă să fie aici [în capitala Austriei] subiectul multor discuții [...] Atenția opiniei publice s-a îndreptat direct asupra Provinciilor Ocupate și se formează o tot mai decisivă convingere

privind faptul că acordarea [de Austro-Ungaria] a unei Constituții clare pentru aceste provincii nu mai poate fi amânată [adică nu se mai putea amâna anexarea Bosniei și Herțegovinei de Austro-Ungaria]. Consiliul comun de miniștri [al Austro-Ungariei], care a avut o sesiune în noaptea de 18 august și din nou în cursul zilei de ieri [19 august 1908], a dezbătut această chestiune importantă. În relație cu acest subiect, un articol interesant din publicația *Zeit* preciza că evoluțiile din Turcia [Revoluția Junilor Turci și restaurarea Constituției otomane] au forțat luarea în considerare a situației din Bosnia și Herțegovina de o instituție [Guvernul Austro-Ungariei] care în mod obișnuit se întrunește doar pentru a discuta bugetul comun și alte chestiuni pur interne [...] A trecut timpul pentru jumătăți de măsură care erau considerate necesare de circumstanțele din urmă cu 30 de ani [simpla ocupare și administrare a Bosniei și Herțegovinei de Austro-Ungaria, stabilite la Congresul de la Berlin din 1878]. Preludiul indiscutabil al unei noi ere în Bosnia este transformarea ocupației în anexare. Cum ar putea exista o Bosnie constituțională fără o definiție clară a statutului său? [...] Nu pot exista temeri privind vreo reacție a Junilor Turci, a căror moderație și bun simț îi va împiedica să-și asume riscul vreunei neînțelegeri internaționale“. Altfel spus, Viena miza în mod corect că Junii Turci vor accepta anexarea Bosniei și Herțegovinei de Austro-Ungaria.

(Va urma)

te de expresie, iar alții drept o abuzare de respectiva libertate. Măsurile de retorsiune ale autorităților au un efect de puternică iritare a populației sârbe și oferă staff-ului editorial al publicației aura de martiri care suferă pentru o cauză bună“. Se aprecia că eliminarea cenzurii presei prin Constituția otomană restaurată va lipsi autoritățile austro-ungare de pretextul că „sistemul cenzurii instituit prin legea din 1907 este esențial pentru liniștea acestei țări“. Însă atitudinea populației din Bosnia și Herțegovina era influențată și de cei 30 de ani de „guvernare ordonată și de progres în toate domeniile“, datorită administrației austro-ungare, spre deosebire de situația din Imperiul Otoman.

Raportul diplomatic britanic din 15 august 1908 din Sarajevo evidențiază că Bosnia și Herțegovina deja beneficiau de un anumit grad de auto-guvernare. Statutul din 1905 a acordat populației sârbe ortodoxe un grad considerabil de independență în chestiunile eclesiastice și educaționale. Consiliile comunale sunt deja alese de populație, iar o lege care prevede alegerea de populație și a consiliilor districtuale era deja pe punctul de a fi înaintată spre semnare împăratului Franz Joseph.

Respectivul raport diplomatic britanic evidențiază și că „aceste provincii nu sunt încă coapte pentru o auto-guvernare nediluată. Faptul reiese din programul răsunător elaborat de Organizația Națională Sârbă, reunită la Sarajevo în noiembrie anul trecut [1907]“. Începând cu principii fundamentale privind egalitatea cetățenilor,

Josip Stadler

cultura și puterea economică, documentul continua prin a menționa că Bosnia și Herțegovina sunt părți integrale ale Imperiului Otoman doar administrate de Austro-Ungaria, conform mandatului acordat de Puterile Europene, și în final cerea autonomie completă, o zonă vamală independentă și numirea autohtonilor în toate posturile oficiale. „Dacă Organizația Națională Sârbă poate produce un astfel de nonsens

Lord Stratford de Redcliffe

contradictoriu bun doar pentru un club al băieților dintr-o școală, este dificil de gândit că un parlament național va putea dispune de suficient echilibru și moderație [...] pentru a nu permite aruncarea țării într-o mare confuzie. Conspirația care a dus la procesul de înaltă trădare de la Curtea Marțială din Banja Luka, în conexiune cu recentele arestări făcute la Zagreb au avut ca țintă doar sârbii ortodocși localnici din aceste provincii având legături cu Belgradul și nu au avut nimic de a face cu Mișcarea Junilor Turci. A fost rezultatul ideii Serbici Mari și nu a primit vreun sprijin din partea catolicilor [croaților] sau a musulmanilor [boșniacilor]. Este evident că între cele trei părți [sârbi, croați și boșniaci] o concordanță de interese este mai îndepărtată ca niciodată, în pofida oricărui acord temporar care ar putea fi format din timp în timp de două dintre ele împotriva celei de-a treia părți care este susținută de Guvernul austro-ungar. În prezent, catolicii [croații] sunt partea favorizată, iar utilitatea lor este evidențiată de recentele evoluții din Consiliul orășenesc Sarajevo. La începutul acestui an se constituise o coaliție între sârbi și musulmani [boșniaci], care a votat o rezoluție ce cerea excluderea străinilor, adică a tuturor cetățenilor Austro-Ungariei care locuiau aici, de la dreptul de a alege delegați municipali sau de a fi aleși în astfel de instituții. Rezoluția a fost desigur anulată, Consiliul municipal a fost dizolvat și au fost organizate noi alegeri. La aceste alegeri coaliția anti-austriacă a fost complet înfrântă, iar controlul este acum în mâinile

Copilul Hermann Oberth,
cca 1901

Deseori, oamenii geniali, savanții vișători nu au fost onorați și apreciați suficient de contemporanii lor. Ideile, visurile, studiile despre care vorbeau erau cu multe decenii înaintea prezentului.

O MULȚIME DE ÎNTREBĂRI

Wernher von Braun (1912 – 1977) obișnuia să spună: „Noi am fost meru doar tinichigii, Hermann Oberth a fost cel care ne depășea pe toți cu 20 de ani. Profesorul Oberth ne este superior tuturor cu 20 de ani bătuți pe muchie“. Oare de ce marele constructor de rachete aducea mereu elogii mentorului său? Oare ar fi necesar să-i păstrăm amintirea și respectul invențiilor sale? Răspunsul nu poate fi decât afirmativ.

Miliarde de oameni folosesc azi computere, telefoane mobile, transmisiuni tv și radio. Era digitală se datorează celor care în secolele trecute au visat, au calculat și au demonstrat că ideile lor sunt realizabile și pot aduce beneficii umanității. Am putea azi concepe interacțiunea online fără ajutorul sateliților? O mare parte a populației folosește telefoane mobile, acestea fiind conectate la antenele de transmisiuni și mai departe la sateliți. Dar oare cum a fost posibil ca aceștia să graviteze deasupra Pământului, să ne fie atât de folositori în viața cotidiană?

Spațiul românesc a dat umanității mari personalități, una dintre cele mai proeminente fiind savantul sas Hermann Oberth, părinte al rachetei și navigației spațiale. Fără invențiile sale, sateliții nu ar fi azi în Cosmos, iar comunicarea online nu ar fi posibilă. Călătoria spațială, lansarea primilor sateliți, zborul omului în jurul Pământului, aselenizarea, lansarea Stației Spațiale Internaționale, cercetarea planetei Marte, a asteroizilor și cometelor, descoperirea universului, puțin din toate acestea le datorăm savantului Hermann Oberth. Se cuvine să ne

aducem aminte câte-va repere biografice ale unui om genial, al „părintelui navigației spațiale“.

La vârsta de șapte ani ținea un caiet de invenții. Părinții, văzându-i pasiunea deosebită pentru știință și tehnică, îi dăruiesc un telescop și cărțile lui Jules Verne: *De la Pământ la Lună* și *Călătorie în jurul Lumii*. Citind cărțile și cercetând Luna, tânărul Oberth ajunge la concluzia că vom putea aseleniza cu ajutorul rachetei. Din această concluzie se vor naște o mulțime de întrebări, cărora tânărul elev le va da răspunsul în lucrările sale. Racheta trebuie să aibă cel puțin două trepte, viteza trebuie crescută treptat, combustibilul să fie lichid, omul poate suporta o accelerație de până la 8 – 10 G și vom avea beneficii economice de pe urma acestor invenții.

Profesorul Augustin Maior

O ALT FEL DE BIBLIE

Și totuși anul 1912 îl călăuzește către cursurile Facultății de Medicină din München, lucru care îi va fi de folos în cercetările ulterioare. Primul Război Mondial îl duce pe front, este rănit în 1915, iar după însănătoșire continuă cercetările în domeniul spațial, descoperind scopolamina, intens folosită de cosmonauții secolului XX.

În toamna anului 1918 viața îi este pusă în pericol de teribila gripă spaniolă, dar trece cu bine și peste această încercare. La începutul anilor '20 îl găsim student al Universității din Cluj și mai apoi la München, Göttingen și Heidelberg. La finalul studiilor, lucrarea de doctorat care conținea cele patru puncte esențiale cercetării spațiale, din păcate, a fost respinsă de profesorii Universității din Heidelberg în anul 1922. Lucrarea lui era pentru „astronomi prea tehnică, pentru fizicieni și constructori de mașini prea fantastică, iar pentru mediciști pe lângă orice

Casa din Mediaș unde a locuit savantul între 1925 și 1938 și care astăzi adăpostește Casa Memorială ce îi poartă numele, secție a Muzeului Național al Aviației Române

HERMANN OBERTH UN CĂLĂTOR PESTE VEACURI

DAN RAMF

(Muzeograf, Muzeul Național al Aviației Române,
Secția Istorie și Muzeografie,
Rachete și Cercetări Spațiale „Hermann Oberth”, Mediaș)

„Ascultați-mă bine, într-o sută de ani oamenii vor pune piciorul pe Lună. Nepoții noștri vor apuca să trăiască aceasta!” – erau cuvintele profetice spuse de bunicul matern al lui Herman Oberth, Friedrich Krasser, în 1869. Peste exact 100 de ani, omul ajungea pe Lună: „Un pas mic pentru om, un pas mare pentru umanitate!”, avea să spună cosmonautul Neil Armstrong în 1969.

Anul 2020 marca împlinirea a 30 de ani de la înființarea Muzeului Național al Aviației Române. Cu acea ocazie au fost vernisate expoziții temporare la Secția „Hermann Oberth” din Mediaș. La 6 ianuarie 2020 am călătorit în lumea graficii, desenului și picturii, în lumea cosmică a galaxiilor și a planetelor prin expoziția temporară a artistului medieșan Romulus Boieru. Câteva zile mai târziu, ne întâlneam cu „Ziua Micului Inventator”, nebănuind că viața noastră se va schimba dramatic la început de mărțișor, odată cu debutul pandemiei de Covid-19.

*O imagine din arhiva NASA.
În centru este Hermann Oberth,
în planul doi, așezat pe masă, Wernher von Braun*

Hermann Oberth (1894 – 1989) spunea: „Nimic nu este pe pământ imposibil, trebuie doar descoperite mijloacele necesare realizării [...] Nu mai suntem dispuși să acceptăm granițele atmosferei terestre drept granițe ale existenței umane“. Poate aceste cuvinte spuse cu multe decenii în urmă au fost uitate de generațiile secolului al XXI-lea. Cu siguranță nu au fost uitate însă invențiile, lucrările, realizările marelui savant. Începând cu luna martie 2020, într-o oarecare măsură s-a „mutat” în spațiul virtual, iar munca a devenit telemuncă. Domenii importante din administrația publică centrală și locală, sectoare întregi comerciale, industriale, educația elevilor și a studenților s-au mutat în mediul online. Dar oare acest lucru ar fi fost posibil în urmă cu mai bine de 100 de ani?

Dacă până acum am avut un premier „vizir“ (Magazin istoric, nr. 12/2021, 1 – 5/2022), după revenirea lui Carol al II-lea pe tron vom avea un rege care este și „sultan“, și „vizir“.

„VIZIRATUL“ CA SISTEM POLITIC ÎN ROMÂNIA MODERNĂ

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Reveniți de pe câmpurile de luptă ale Primului Război Mondial, țărani au considerat că li se cuvine și sunt chiar chemați să schimbe țara

Chiar dacă renunțarea lui Carol al II-lea ca prinț la moștenirea regească a fost evenimentul major al ultimului lustru din anii '20, el nu a fost singurul cu semnificații pentru România și viitorul ei imediat și pe termen mediu, și lung (10 – 15 ani).

Moartea „vizirului“ Ionel Brătianu a dezlănțuit patimile pe scena politică, elitele fiind străbătute de curenți de gândire și acțiune contradictorii. Plutea un duh nou în țara „marc cât o împărăție“, cum spunea în acel

deceniu un „gândirist“, care o voia transformată și plămădită după alte valori și cutume decât cele moștenite. În a sa *Supt trei regi*, N. Iorga a intitulat capitolul consacrat acestei perioade, de la moartea „vizirului“ și până la instalarea Guvernului

condus de Iuliu Maniu, „Revoluția țărănească“. Istoricul a dat această emblema perioadei, ceea ce era poate dificil pentru cei mai mulți să facă fără curajul omului marilor sinteze, deși el însuși era nemulțumit de turnura luată de evenimente,

Hermann Oberth (centru), fiica lui Erna (1922 – 2012), în dreapta lui, și Dumitru Prunariu (al doilea din stânga, planul doi)

realitate“. Din fericire, nu același lucru îl vor face dascălii Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, conduși de profesorul Augustin Maior. Devinea astfel profesor în anul 1923, cu mențiunea: „cele mai calde felicitări!“. Lucrarea de licență – *Racheta spre spațiile interplanetare* – îi era tipărită, în același an la Editura Oldenbourg din München.

Pentru a putea pune în practică cele demonstrate în teorie, savantul se mută în 1925 la Mediaș. Aici va lua catedra de matematică și fizică de la Gimnaziul „Stephan Ludwig Roth“. Patru ani mai târziu, în casa din vechiul burg medieșan prinde viață cartea *Căile navigației spațiale*, tipărită în 1929 tot la Editura Oldenbourg. A fost supranumită „Biblia astronauticii“.

Primii care i-au dat crezare au fost studiourile UFA din Berlin, regizorul Fritz Lang invitându-l să realizeze o rachetă pentru filmul *Femeia în lună*. Profesorul Oberth dă curs invitației. Cu acea ocazie l-a cunoscut pe cel care i-a fost discipol, colaborator și șef, Wernher von Braun. La Berlin a reușit să construiască motorul conic, folosit ulterior la rachete. Cercetările din Germania l-au ajutat profund în plan științific, dar savantul nostru nu a avut parte de o plată pe măsura muncii sale.

Vizita la București din anul 1932 și întâlnirea cu regele Carol al II-lea i-au deschis porțile Școlii Militare de Aviație de la Mediaș, aici continuându-și cercetările și experimentele. Astfel, în 1935 Mediașul devine al patrulea oraș din lume care cunoaște zborul rachetei, experiment reușit de profesorul Hermann Oberth la Școala de Aviație din vechiul burg medieșan. Nu doar racheta lui Oberth a rămas în amintirea

bătrânilor medieșeni, ci și celebra frază: „Opriți-l, opriți-l, îmi fură formula, îmi pleacă formula!“, pe care a adresat-o unui taximetrist pe a cărui mașină și-a notat formulele științifice.

ÎMPLINIREA UNUI VIS

În anul 1938 savantul a plecat în Austria și apoi în Germania, la Peenemünde, acolo unde se construia racheta „Agregat 4“, 95

dintre invențiile sale regăsindu-se în aceasta. După anul 1943, este mutat la Reinsdorf și tras pe linie moartă. Este anchetat de autoritățile americane în 1945, colaboratorii săi în frunte cu Wernher von Braun au luat drumul Americii, acolo unde dezvoltau o nouă generație de rachete.

Primul satelit american, primii cosmonauți americani și Saturn V, creație a lui von Braun, toate acestea au fost posibile prin studiile savantului Hermann Oberth. Aflat la Cape Kennedy în 1969, bătrânul savant putea vedea Saturn V decolând către Lună și pe astronautul Neil Armstrong punând piciorul pe satelitul Pământului. Era împlinirea unui vis. Declara atunci: „Aș fi mers și cu pe Lună, dar sunt prea bătrân“.

Savantul Hermann Oberth a avut parte de recunoașterea națiunii române. În anul 1972 este numit Doctor Honoris Causa al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. O frumoasă prietenie l-a legat de cosmonautul român Dumitru Prunariu, cel care i-a împărtășit experiența sa în Cosmos.

Orașul Mediaș găzduiește începând cu anul 1994 un muzeu dedicat vieții și activității părintelui navigației spațiale. Anul acesta se împlinesc 100 de ani de când savantul Hermann Oberth încerca să-și convingă contemporanii de posibilitatea zborului spațial și a cuceririi universului. Se cuvine poate ca în aceste vremuri de încercări educaționale, sociale, economice, să ducem către noua generație visul și devotamentul savantului. Întotdeauna când vom privi Luna și admira stelele, să ne amintim un nume: Hermann Oberth, „părinte al navigației spațiale“. ■

Nicolae Iorga era adept al „revoluției țărănești“

asemănător, în care clasa politică actuală să fie înlocuită prin violență, cum se întâmplase în marele stat de la Est, iar proprietățile, chiar cele acum formate prin reforma agrară, confiscate. Pe scurt, „revoluția țărănească“ părea în acci ani că trebuia să fie lovitura finală dată „vechiului regim“, oligarhiei pe care o secretase țara veche, pe un fond ideatic în care nu se stinseseră ecourile ridicării violente a satelor la 1907. Iar componenții armatei eminamente „țărănească“, croii Primului Război Mondial al Mărășestilor și intrării în Budapesta, întorși la vatră, au considerat că li se cuvine și sunt chiar chemați să făptuiască un stat al lor, potrivit vremurilor de atunci, deosebit de cel clădit de boieri, care fusese România veche. Era în această generală orientare politică țărănească și expresia unei

acum vizibile falii din țara nouă, în care elitele din provinciile alipite – mai ales cea ardelenă, dar și cea basarabeană, mobilizată de un C. Stere – exprimau opoziția față de dominația politică a oligarhiei antebelice în țara veche, concretizată prin guvernări liberale fără sfârșit. Practic, „revoluția țărănească“ era o rejectare a sistemului „vizirial“, care se cerea a fi înlocuit cu o reprezentativitate democratică a adevăratelor stări sociale ale țării noi.

In acest sens, sus-zisului curent semnificativ de puternic și novator i s-a integrat firesc elita transilvană, energică și construită prin ea însăși, care se vedea capabilă să dea altă față țării. Acesta trebuie să fi fost gândul ardelenilor care s-au asociat cu Partidul Țărănesc al muscelanului Ion Mihalache pentru a schimba din temelii

așezămintele existente. Partidul Național ardelenesc era unul care se întemeia la rândul său pe o pătură țărănească foarte largă, diferită oarecum de cea din țara veche, pentru că beneficiase mai rapid istoric de o educație mai aplicată decât dincolo de Carpați, grație apostolatului generațiilor succesive ale Școlii Ardelene; totodată, zonele largi ale regimentelor grănicerești ardeleni evidențiau o stare economică relativ prosperă, iar preoțimea Mitropoliei ortodoxe autocefale a lui Andrei Șaguna știuse să călăuzească și să fortifice vreme de decenii aceste energii rurale pentru procesele noi, capitaliste, odată cu cele de unitate națională, care s-au vădit decisive în 1918. Pe lângă aceste aspecte ale realității, aceeași elită ardelenă selecționase și pregătise o pleiadă largă de conducători politici, un rezervor de cadre, pentru a răspunde schimbărilor mari care ar fi trebuit să aibă loc la vârful imperiului austriac, dacă nu ar fi intervenit războiul mondial. Ea se vedea, avea aproape siguranța, că va fi chemată să poarte o parte semnificativă din povara guvernării imperiale gândite altfel decât „dualist“ de moștenitorul tronului habsburgic asasinat la Sarajevo în iunie 1914. Ea, această elită pregătită și capabilă, a gestionat impecabil, în împrejurări foarte complexe, actul Unirii de la 1 decembrie 1918 cu România și a dat oameni politici de anvergură României interbelice.

Dar această „revoluție a țărănimii“ – cum o numea marile istoric implicat în politica țării și care va fi chemat curând la demnitatea de premier al țării, Nicolae Iorga – nu era singura

care ar fi anunțat un „nefericit 1789”. Ei, cei mai mulți, trăiau în învălmășeala și vrăjmășia politică fără sfârșit a acelor ani pentru cucerirea puterii, în care se avântaseră nume celebre – de la Alexandru Averescu și Iuliu Maniu la Nicolae Titulescu, Constantin Stere, Constantin Argetoianu și chiar Nicolae Iorga –, conduși de acest duh nou, frecvent invocat și speculat politic, nu știau decât obiectivul imediat al înlocuirii, fie și prin forța „cetelor de voinici țărani”, a guvernării libérale.

Dar „țărănismul” părea neîndoicnic, ca orientare majoră în politică, un lucru firesc în România epocii, care se vedea din nou angajată după Marea Unire într-un altfel de proces de construcție statală, mult mai anevoios decât cel din precedenta ediție început în 1848 – 1857, desfășurat cu privegherea Europei, mai întâi, apoi sub o cărmuire rece, prusacă și benefică în anumite aspecte, a domnitorului Carol, devenit primul rege al României independente în 1881. Primul episod de construcție statală modernă este, la judecata istoriei, unul benefic, cu toate scăderile determinate de un sistem politic încă neînchegat pe deplin, dominat de „rotativa guvernamentală”, de existența „oculte” și a oligarhiei, limitată numeric la câteva mii de familii, devenită, în limbaj de științe politice actuale, „extractivă”. Adică, exploatau bogățiile imense ale țării – petrolul și cerealele, întâi de toate, dar și forța de muncă ieftină a țărănimii majoritare – în folos propriu, dar și al marilor metropole dominante în „la belle époque”, România având o altă imagine reală decât cea

apăsător optimistă și des repetată istoric cu care am fost dirijați mental ca națiune 100 și ceva de ani.

**România, o țară nouă,
„mare cât o împărăție”,
în căutarea unui destin**

Acum, după Marea Unire din 1918, noua etapă a construcției statale moderne începută în secolul precedent trebuia să dea destin României pe „durată lungă”, pe multe decenii, în sensul lui Marc Bloch și Lucien LeFebvre. Curentul ideologic ce considera că țărănimia, ieșită din starea de „neoiobagie”, poate fi temelia acestui stat recent unificat a înșuflețit pe mulți contemporani în acei ani, pentru că, pe de o parte, se făptuise o amplă reformă agrară,

aproape fără precedent în Europa (1921), pe de altă, prin unirea națională, țara nouă rămânea în continuare „eminamente agrară”, țărănimia fiind clasa socială cea mai numeroasă. Că această înșuflețire politică și de opinie publică era determinată parțial și de interese politiciante – cucerirea puterii – este fără tăgadă, dar trebuie admis că a existat din partea clasei politice și o semnificativă și sinceră doză de voință și dorință de transformare și afirmare a țării mărite și atât de impozante în estul și centrul Europei. Trebuie adăugat acestor determinanți și faptul că funcționa și temerea aproape generalizată – dată fiind vecinătatea nemijlocită și ostilă a Rusiei bolșevice – că România poate fi ținută unui experiment

*Raporturile dintre tată și fiu
nu au rămas mereu prietenești*

*Până la urmă,
„revoluția
țăărănească”
a rămas
o discuție teoretică*

Existau și facțiuni politice periferice, cu viziuni transformatoare, una restrânsă dramatic, cum a fost cea comunistă, exclusă din legalitate pentru că întrededea un viitor al țării în... dezmembrarea ei, dar care va continua să acționeze în afara legii, ca o „coloană a cincea” a imperiului bolșevic din est; alta a tinerilor rebeli și necugetați în violența lor, atrași în mrejele unui misticism exacerbă – deloc adecvat politicii în secolul XX, dar cu inspirație din ideile la modă din Italia și, mai apoi, Germania –, din cauza carismei unui conducător, Corneliu Zelea Codreanu, care își găsisse intrarea în arena publică și în istoric printr-un asasinat public, iertat apoi oficial prin achitarea unei curți judiciare speriate de o popularitate nemaiîntâlnită.

Dincolo de această efervescență fără precedent și implicare viguroasă de amploare în dezbaterile viitorului destin al țării unite, mai exista cineva care, după decesul neașteptat al tatălui

său, își pregătea revenirea în arena publică pe un fotoliu de unde plecase împins de toanele de comportament repetate de vlăstar regal. Acum acest fotoliu, al celei mai înalte magistraturi prevăzute constituțional, care îi revenise inițial legitim, ca moștenire, era revendicat fățiș, deși fiul său nevârstnic îl ocupa prin lege și consens politic. Renunțarea sa la Tron din 1925 fusese voluntară și categorică, dar agitația declanșată în țară odată cu decesul tatălui și al „vizirului” Ion I.C. Brătianu (1927) privind reîntoarcerea erau semnul indubitabil că nu a avut niciodată de gând să-și renege moștenirea. Este vorba despre prințul Carol, numit acum Caraiman, care hălăduia prin țările vestice însoțit de o suită de veleitari, pradă nebuniilor de tinerețe care nu îl părăsiseră încă, nestrunit de nimeni, deși avea la îndemână sfaturi începând de la monarhi de prestigiu din Europa, cu care se înrudea de foarte aproape, la politicieni din țară, pentru

care regența fiului său nu era un semn de statornicie politică, pentru că ținea prizonier mersul înainte al țării și chiar primejduia instituția monarhică, potențial țintă a unui republicanism ce se mai manifestase anterior.

Iar odată ocupat fotoliul regal, prințul devenit rege avea în minte propriul plan privind destinul pe care voia să-l așeze regatului cel puțin pentru restul vieții sale, în croirea căruia era esențial să dobândească conducerea nelimitată asupra unei țări impozante acum în Europa, proiectându-l ca pe unul dintre monarhi de vază, cel mai de vază din aceste părți ale continentului. Planul său era cu totul altul decât cel voit, poate greșit ori cu o doză masivă de utopie, oricum expus sincer, pe față, în dezbaterile politice mai sus arătate pe scurt ale elitelor românești postbelice. Prințul Carol voia să războie frustrările acumulate în trecutul său furtunos, de la postura de declarat dezertor al armatei române în război pentru a oficia o căsătorie secretă (anulată politic, dar cu urmări nefaste până azi), undeva în Rusia aliată, pasibil fiind de aplicarea pedepsei cvenite pentru părăsirea postului în vreme de război, la umilința resimțită atunci când „vizirul” liberal a decis să-l înlăture, văzând caracterul său nestatornic și impulsiv. Ionel Brătianu fusese poate mânat în acțiunea lui de frica pentru moștenirea politică „vizirială”, văzând în prințul care ar fi ajuns rege o amenințare mortală pentru împlinirea ei. Aici „vizirul”, vestit în întreaga Europă pentru abilitatea sa politică, nu s-a înșelat defel.

(Va urma)

cale pe care o întrevădeau cei care voiau să dea temeiuri noi țării. Era și aceea a celor exprimați de Ștefan Zeletin în cartea apărută în 1925, intitulată *Neoliberalismul*, care propunea utilizarea potențialităților acestei doctrine în domeniul schimburilor comerciale, printr-o deschidere marcată către exterior. Desigur, în folosul dezvoltării accelerate a României întregite și cu șansele cele mai mari a fi depășit statutul de țară „eminentemente agrară”, care ne îndepărta de revoluția industrială în curs la nivel sistemic, așezând o premisă sigură pentru a nu le pierde și pe cele care vor urma și nu vor întârzia să se producă în același secol, chiar cu câteva decenii înainte de a se încheia. Un tânăr economist, Mihail Manoilescu, preocupat și de politică și dornic de o carieră sigură și prestigioasă, nu a ezitat însă să aducă inovații științei economice în focul acestei dezbateri privind căile de plămădire a României noi. El publica în 1929 și 1930,

în Franța, respectiv în Anglia, o carte – *Teoria protecționismului și a schimbului internațional*, tradusă abia după câteva decenii în limba română – în care soarta României în viitor ocupa un loc vizibil (care altă țară exporta precumpănitor produse agricole, fiind dezavantajată în comerțul liber internațional?), avansând teza protecționismului pentru a realiza o industrializare rapidă. Aceste idei le va relua pe larg, documentat și profetic, într-o altă carte, apărută în 1943, *Rostul și destinul burgheziei românești*, în care scria: „Societatea românească descoperă că dezvoltarea ei [...] se lovește de limite și imposibilități. Ea este pusă azi în fața unor probleme teribile de subsistență și existență [...] este brutal zdruncinată în optimismul naiv și primar pe care i-l insuflase vechea filozofie semidoctă a pozitivismului”. Nechifor Crainic, care a condus și revista *Gândirea*, la care vor scrie numele mari ale spiritului românesc al secolului XX, de la

Mircea Eliade la Lucian Blaga, va lansa teoria statului etnocratic, temător de numărul mare de minoritari mai ales în mediul urban al României întregite, care va avea și ample consecințe negative în politica oficială asumată începând, oarecum timid, din 1938, dar cu vârful dramatic al războiului alături de Germania condusă de Hitler. La stânga eșichierului politic, intelectuali de valoare, despre care se va mai auzi mai ales imediat după război, pledau pentru transformări politice de anvergură, în dezbateri aprinse, în cadrul unor cercuri de intelectuali (artiști, liber cugetători sau aristocrați de viță veche) cu nume de flori – „Crinul alb”, de pildă – sau altele. Confirmând inerția ideilor fecunde antebelice ale lui Gherea, revoluționarul narodnic de mare influență în România, inclusiv în acest deceniu – prin prietenia lui cu ultimul „vizir” și alți liberali de vază –, Constantin Stere lansa teoria ocolirii capitalismului în cazul românesc și intrarea directă în utopie.

Victor Eftimiu (în prim plan),
Eugen Lovinescu, D. Karnabatt, Cincinat Pavelescu, Maria Filotti
(rândul doi, de la stânga la dreapta),
Emil Gârleanu, Lucrezia Karnabatt, Ion Pavelescu
(rândul trei, de la stânga la dreapta)

Acest tablou policrom și fascinant era al unei dezbateri din care nu lipsau marile nume ale culturii române, de la Mircea Eliade la Emil Cioran – care scria acum *Schimbarea la față a României* – și de la Eugen Lovinescu și Lucian Blaga la Vasile Pârvan. Peste această policromie apărută organic se vedea de departe acru tonic al modernismului și sincronismului evoluției cu Occidentul la care suntem aparținători cu specificitățile noastre istorice, care, precum în cenaclul lui Eugen Lovinescu „Zburătorul”, oferea direcție clară nu doar în literatură, ci în ansamblul civilizației naționale.

*Sergiu Băicoianu,
pe când avea gradul
de colonel*

lucrătorii permanenți sau sezonieri, obligați să lucreze și să trăiască în bordeie, amenajate în locuri numite generic „Odaie“, marcate în epocă și pe hărțile militare. Între Jijia și Prut localitățile erau rare, cu populație puțin numeroasă, în mare parte lipsită de pământ.

Moșia Săveni, cu suprafața de 2.396,38 ha, aparținea generalului Sergiu Băicoianu, fostul secretar general al Ministerului de Război și comandant al Corpului 3 Armată de la Galați, era lucrată în principal de locuitorii localităților Săveni și Bozieni, cu un profit ridicat, datorită atât bunei organizări a activităților,

cât și a calității pământului. Unul dintre locurile unde erau cazați în condiții inumane lucrătorii sezonieri era numit atunci „Odaia Glăvăneasa“. În urma unei sesizări, în anul 1913 autoritățile județului Dorohoi l-au obligat pe proprietar să mute lucrătorii la Săveni, unde să le asigure condiții de trai acceptabile. Moșia generalului Sergiu Băicoianu era un paradis al păsărilor sălbatice, atrăgea pasionații de vânătoare, între care și pe scriitorul Mihail Sadoveanu, care a descris viața la Săveni și o partidă de vânătoare în această zonă în nuvela *Apa Morților*, publicată în anul 1911.

Exproprierea moșiei Săveni s-a executat în conformitate cu prevederile Decretului nr. 3.697 din 1918 și ale Legii 3.093 din 14 iulie 1921, cu alte decizii adoptate de Guvern direct sau prin Ministerul Agriculturii și Domeniilor, Ministerul Finanțelor și alte structuri. Modul în care s-a executat și compensat exproprierea a fost descris chiar de generalul Sergiu Băicoianu: „De la 1 martie 1919, când am fost depusdat de pământul ce s-a expropriat, am primit în

total pe trei ani socotiți de la 23 aprilie 1919 până la 23 aprilie 1922 suma de 345.599,22 lei.“

Sarcina expropriării a revenit Comisiei Centrale de Împroprietărire a județului Dorohoi, care la 1 septembrie 1920 a adoptat Hotărârea nr. 57, prin care „s-a expropriat din moșia Săveni 2.356 ha pământ cultivabil“. Generalul Sergiu Băicoianu nu a contestat decizia de expropriere, dar, în anii care au urmat, a atacat decizii ale autorităților județului Dorohoi, cărora le-a intentat proces la Tribunalul din Iași, fiind nemulțumit de rezultatele măsurătorilor în teren, de stabilirea suprafețelor pentru terenuri cultivabile categoriile I, II și fâneață, cărora li se fixaseră prețuri cu valori semnificative. În final, în anul 1928, s-a decis că generalul Sergiu Băicoianu trebuia să primească, alături de suma încasată pentru arendare, încă 4.210.844,82 lei.

ÎMPROPRIETĂRII PE MOȘIA SĂVENI

Punerea în aplicare a legislației privind expropriările și împroprietăririle celor prevăzuți în actele normative a revenit comisiilor constituite la nivelul județului Dorohoi, cărora li s-au stabilit atribuții clare, între care: „Casa centrală a împroprietăririi determină localitățile în care urmează a se face colonizarea, stabilind, potrivit cu nevoile locale și cu dezvoltarea viitoare, numărul loturilor ce pot forma rezervele, vetrele de stat, porțiunile pentru sporirea vetrelor și izlaurilor comunale înființate, loturile pentru școală, diferite așezăminte de interes public

Mihail Sadoveanu, un vânător pasionat

O AȘEZARE NOUĂ PE HARTA ȚĂRII AUREL VLAICU, JUDEȚUL DOROHOI

ION GIURCĂ

Venit la conducerea țării în ianuarie 1914, guvernul condus de Ion I.C. Brătianu a considerat că „situația agrară impune un pas mai hotărâtor decât realizarea unor reforme, în cadrul principiului intangibilității proprietății individuale“, atunci fiind rostit cu hotărâre cuvântul „expropriere“. Declanșarea Primului Război Mondial la 15/28 iulie 1914, intrarea României în război la 14/27 august 1916 au determinat amânarea succesivă a înlăptuirii reformei agrare.

Pe fondul evenimentelor din Rusia, în martie 1917 regele Ferdinand I avea să dea semnalul reformei agrare prin discursul său de la Răcăciuni, unde se aflau și militarii Regimentelor 29 și 37 Infanterie, a căror bază de recrutare erau județele Dorohoi și Botoșani. Regele a transmis celor prezenți: „Vi se va da pământ. Eu, regele vostru, voi fi întâiul în a da pildă; vi se va da și o largă participare la treburile statului.“

Câteva luni mai târziu, în ședințele din 14/27 iunie și 20 iunie/3 iulie 1917, Camera Deputaților și Senatul au adoptat modificări la Constituția din anul 1866, regăsite în Decretul lege nr. 721 din 19 iulie/1 august 1917, în care s-a prevăzut: „Pentru cauză de utilitate națională se sporește întinderea proprietății rurale țărănești prin exproprierea terenurilor cultivabile, în scopul de a se vinde țăranilor cultivatori de pământ, cu precădere țăranilor mobilizați din această categorie

Regele Ferdinand decorează militari români pe frontul din Moldova

sau a familiilor lor dacă ei au murit din cauza sau în timpul războiului.“

Situația politică și militară din toamna anului 1917 și din 1918 nu a permis punerea în aplicare a prevederilor Decretului, astfel că abia la 16/29 decembrie 1918 a fost emis Decretul nr. 3.697 privind exproprierea a 2.224.588 ha în vechiul regat, care urma a fi date în arendă obștilor de țărani.

MOȘIA SĂVENI A GENERALULUI SERGIU BĂICOIANU

În acea perioadă pe teritoriul județului Dorohoi se aflau numeroase moșii, aparținând unor proprietari care locuiau la Botoșani, Iași sau București, conducerea efectivă a acestora revenind arendașilor sau administratorilor, care continuau să comită abuzuri în raporturile cu

Biserica, într-un desen din anii '30 și azi

dar doar 65 de familii s-au instalat pe spațiul alocat pe moșia Săveni. Până în 1928 au mai sosit 46 de familii, conform celor stabilite de Comisia de împroprietărire. Sesizate despre condițiile improprii de locuire în zona „Odaie”, autoritățile județului Dorohoi au impus mutarea familiilor în vatra satului, dar punerea în aplicare a fost parțială, astfel că abia în 1922 s-a reușit stabilirea locuitorilor în vatra satului.

Constituirea satului a fost un proces de durată, din cauza schimbărilor produse în privința numărului celor împroprietăriți și a întârzierilor în privința delimitării proprietăților în vatra satului și în afara acesteia. În 1928 erau împroprietărite 111 familii, era atribuit teren pentru biserică, școală, casa parohială și cimitir, succesiv au fost alocate noi suprafețe de teren, în final locuitorii dispunând de 736,50 ha.

Planul satului a fost întocmit de Direcția cadastru, adaptat la condițiile de relief, cu străzi aliniate pe toate direcțiile, care ulterior au primit nume ale unor persoane cu rezonanță pentru istoria națională, numele satului fiind stabilit în anul 1922, la 29 iunie având loc și o ceremonie

la care au participat autorități administrative și religioase.

ȘCOALA ȘI BISERICA SATULUI

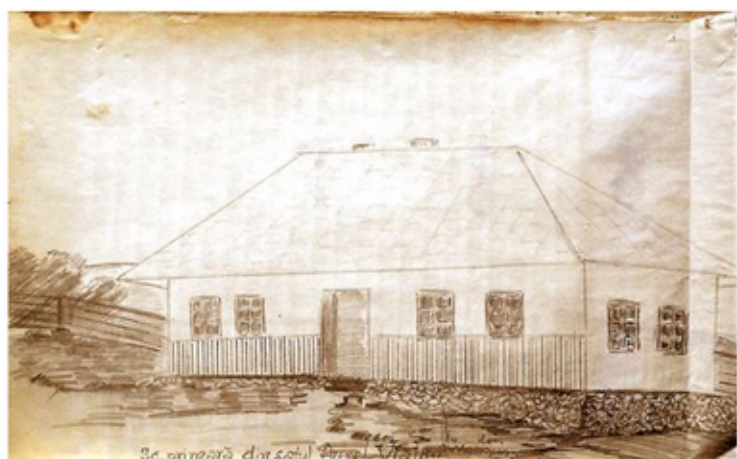
Existența unei instituții de învățământ și a unui lăcaș de cult era o necesitate obiectivă pentru noua așezare umană. Ziua de 1 septembrie 1923 a marcat începutul învățământului în Aurel Vlaicu. Despre acest moment, învățătorul Ioachim Halunga scria mai târziu: „În acest sat s-a înființat școala cu un singur post, în casa lui Alexandru Cimpoiă, având dimensiunile sălii de 4/3 m, înaltă de 2,10 m. În altă odaie era cancelaria, locuită și aceasta de proprietarul casei și învățătorul suplinitor Gheorghe Racoviță.” În anii 1924 și 1925 a fost construit un local pentru școală, astfel că la 1 septembrie 1925 cursurile au început într-o clădire nouă, adecvată, unde inițial învățătorul titular Ioachim Halunga, apoi și soția sa, Natalia au lucrat până în anul 1947. Modul de instalare a învățătorului în sat, valabil pentru mulți care au avut această opțiune, este prezentat de acesta astfel: „Eu am primit 5 ha în toamna anului 1923, la cerere. Mi s-a aprobat

cu condiția să mă stabilesc ca învățător în acest sat. Am acceptat, însă m-am stabilit de abia la 14 octombrie 1924 prin transfer. Am găsit rezervat locul de casă vecin cu școala.”

Concomitent cu desfășurarea învățământului cu copii de vârstă școlară, cei doi dascăli au asigurat școala pentru adulți, pentru alfabetizare sau completarea studiilor în ciclul primar. Spațiul alocat școlii era împărțit astfel: „Loc pentru recreație, florărie și localul în suprafață de 700 m², grădina de zarzavat în suprafață de 1.000 m², iar 1.300 m² ocupă grădina cu pomi fructiferi, toți plantați din primăvara anului 1932.” Suprafețele stabilite pentru grădina de zarzavat și livadă nu erau o idee a învățătorului, ci o aplicare a ordinelor Ministerului Educației Naționale în privința învățământului în mediul rural, unde copiii, chiar și tinerii care depășiseră vârsta școlară trebuia învățați să cultive terenurile arabile.

În localul școlii a funcționat Căminul Cultural „Carol al II-lea”, înființat la 16 iunie 1935, unde duminica erau chemați locuitori ai satului, cărora li se țineau lecții pe diferite teme și li se ofereau cu titlu de împrumut

Desen înfățișând școala

și execută lucrările necesare. Planurile noilor sate se vor întocmi și aplica pe teren de către Direcția Cadastrului și lucrărilor tehnice. În acest scop, județul Dorohoi a fost împărțit în șase regiuni agricole, fiecare cu un anumit număr de comune, unde urma să se efectueze exproprieri și împroprietăririi, fiind înființate noi sate cu populație din localități unde nu existau suprafețele de teren care să asigure punerea în aplicare a legii.

În regiunea agricolă „Iazuri”, cu reședința la Săveni, care cuprindea comunele Avrămeni, Borzești, Drăgușeni,

Hănești, Manolca, Săveni, Știubeni și Vlăsinești, urma să se înființeze noi sate, numite inițial „Coloniști”, unde erau împroprietărite familii provenite din regiunile agricole „Siret” (comunele Adâncata, Brăești, Grămești, Hănești, Văculești, Vârful Câmpului, Zamostea, Zvoriștea) și „Nord” (comunele Buda, Lunca, Mamornița, Movila, Târnuț, Turcatca). În cursul anului 1919 comisiile de exproprieri și împroprietărire ale județului Dorohoi au întocmit listele cu localitățile care trebuia înființate, cu cei care puteau fi împroprietăriți și vatra

satului, stabilită de Direcția cadastru, unde urma să fie mutați.

CONSTITUIREA SATULUI AUREL VLAICU

Prin împroprietărire realizată conform cadrului legislativ adoptat, în partea de est a moșiei Săveni a fost stabilită vatra satului, care din anul 1922 este menționat cu numele de Aurel Vlaicu. Înființarea localității s-a realizat în baza Legii nr. 394/1864, valabilă până în anul 1925, care prevedea la articolul 4: „Nicio comună nu va putea număra mai puțin de una sută familii sau 500 locuitori”, cât și a Legii nr. 3.093 din 1921.

Satul Aurel Vlaicu avea locuitori proveniți din satele comunelor Adâncata, Buda, Zamostea și Zvoriștea, care au fost stabiliți de Comisia județeană de împroprietărire Dorohoi, lista fiind transmisă primăriei comunei Săveni la 12 iulie 1921. Înștiințate despre viitorul loc unde vor fi împroprietărite, multe familii s-au instalat pe moșia Săveni încă din anul 1919, în locul numit „Odaie”, primii ajunși valorificând bordeiele existente pe care le-au îmbunătățit, alții construindu-și același tip de locuință provizorie. Acolo au sosit familii complete, dar și câteva văduve de război cu copii, care au avut mari probleme în amenajarea locuințelor, confruntându-se și cu vitregiile naturii. Alte familii s-au așezat provizoriu în viitoarea vatră a satului, soluția dovedindu-se mai bună sub toate aspectele.

Lista cu cei îndreptățiți a fi împroprietăriți cuprindea un număr de 87 capi de familie,

Natalia și Ioachim Halunga

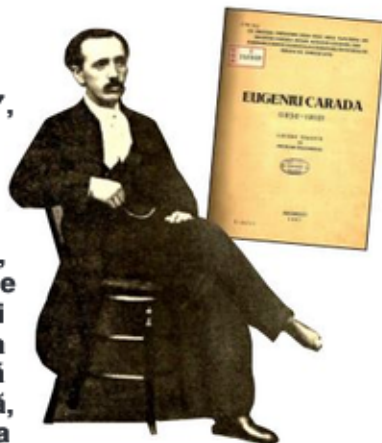

INVITAȚIE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI

EUGENIU CARADA, ÎNTEMEIATORUL B.N.R., ÎN CALITATEA MAI PUȚIN CUNOSCUTĂ DE REDACTOR ȘEF AL ZIARULUI ROMÂNULU

MONICA ALINA PRICOPE

„În anul 1924, februarie 17, Banca Națională a inaugurat bustul lui Eugeniu Carada. Era mai mult decât o recunoștință. Așezarea lui în chiar fața palatului Băncii răspundea unei cerințe sufletești, am putea spune aproape unei mistice binefăcătoare. Pe acela – care alături de Ion Brătianu a visat, a înțeles, a luptat și a izbutit să dea țării și să statornicească o Bancă Națională, menită să asigure independența economică, propășirea avuțiilor și muncii românești –, piața, mulțimea se obișnuise să-l știe lucrând în bancă” – scria Nicolae Bălănescu, la 11 martie 1937, într-un cuvânt înainte la volumul Eugeniu Carada, autor Mihail G. Romașcanu.

Eugeniu Carada (1836 – 1910), fondatorul Băncii Naționale, s-a făcut cunoscut și datorită activității sale politice, literare și publicistice. De remarcat este faptul că a ajuns total întâmplător să lucreze la ziar, fiind cooptat de C.A. Rosetti în redacția ziarului *Românul*, în 1859, la început ca secretar de redacție, apoi ca administrator al ziarului. La doar 23 de ani Carada a reușit să mărească, în doar două luni, tirajul ziarului și frecvența de apariție, de la de trei ori pe săptămână, la apariție zilnică și chiar să facă profit. Deși i s-a încredințat funcția de director al ziarului în 1860, Carada a refuzat, considerând că este prea tânăr pentru o răspundere atât de mare, având doar 24 de ani.

Biblioteca Academiei Române deține întreaga colecție a ziarului *Romanulu*, *diariu politic, comercial, literar. București*, din perioada anilor 1857 – 1905, 1914 – 1915.

Critica literară modernă a lansat o dezbatere referitoare la numărul de articole scrise de Carada în paginile jurnalului, fiind cont că majoritatea lor nu poartă nicio semnătură. Primul articol publicat și semnat de Eugeniu Carada la 17 septembrie 1859 se intitula *Un monument*

al libertății, în care tânărul își expune ideile referitoare la conceptul de libertate. „Libertatea unui individ n-are alte margini decât libertatea altuia.” Și continuă: „Totdeauna când tirania se exercită asupra unui popor se naște libertatea, și cu cât tirania a fost mai mare, cu atât libertatea este mai violentă”. Acest articol a fost urmat la 18 noiembrie același an de un altul intitulat, *Din tiranie naște libertatea*. Acestea sunt singurele două semnate de autor, primul ca „E. Karada”, iar al doilea ca „Eugeniu Carada”. Spiritul îndrăzneț al tânărului semnat, reflectat în articolele scrise, a dus la arestarea lui în septembrie 1859, iar ziarul a fost desori cenzurat, confiscat și suspendat. Așa se explică pauza dintre anii 1905 și 1914.

Se presupune că cele două articole menționate mai sus nu ar fi singurele pe care le-a publicat în *Românul*. Există un număr de articole de fond semnate cu un „C.”, începând cu numărul 162 din 1860 al ziarului, care îi pot fi atribuite. Altele au apărut în anii 1861, 1862 și 1863, când Eugeniu Carada era redactor șef, majoritatea fiind neiscălite.

În octombrie 1863 Carada a părăsit redacția *Românului* și a plecat la Paris pentru a-și completa studiile, de unde se întoarce în 1865 și își reia activitatea la ziar, alături de C.A. Rosetti. Anii 1867 – 1871 îl găsim la conducerea ziarului *Românul*, în calitate de redactor responsabil. Apoi se lansează în viața politică, alături de Ion C. Brătianu.

După recunoașterea independenței țării în cadrul Congresului de la Berlin, Carada se preocupă de dobândirea unei independențe economice, context în care, alături de Ion C. Brătianu, înființează Banca Națională a României în 1880. Deși nu acceptă funcția de Guvernator, va lucra statomnic pentru a asigura progresul instituției. ■

Carada și-a început viața cu versuri
și a sfârșit-o cu proza cifrelor...

Liviu Rebreanu

cărți din biblioteca școlii. Au fost organizate cercuri culturale, în cadrul cărora s-au ținut ședințe publice pe diferite teme de interes, s-a desfășurat o muncă intensă pentru educarea oamenilor în privința igienei personale și colective, aspectului interior și exterior al gospodăriilor, îngrijirii animalelor ș.a.

Stabilitatea familiei Ioachim și Natalia Halunga pe posturile didactice a fost, incontestabil, un factor generator de acțiuni și activități de învățământ și educație, benefic majorității locuitorilor satului, ei fiind cei care au inițiat ridicarea bisericii din sat, plecând de la ideea: „După cum omul are nevoie de amândoi ochii, tot așa și un sat are nevoie de școală și biserică.”

Inițiativa ridicării unei biserici a fost lansată în toamna anului 1925. Sătenii au răspuns cu entuziasm, astfel că, imediat, câțiva dintre aceștia, Mihalache Achiței, Iulian Crețu, Marcu Cucu și Toader Atănăsoaici, au mers la Viișoara, comuna Lopatnic, peste Prut, unde se construise o biserică nouă, cea veche urmând a fi demolată. După o negociere inițială, s-a

obținut acordul pentru preluarea unor elemente ale construcției, a catapetesmei, unor icoane și obiecte de cult. Achiziția trebuia consemnată într-un act de donație, semnat fără rezerve de preotul din Viișoara și oamenii din sat, apoi aprobată de Episcopia Bălți. Ioachim Halunga și preotul de la Viișoara au plecat la Bălți, unde au fost primiți de către Visarion Puiu, moment descris de învățător astfel: „Mă întreabă ce ne face să luăm o biserică care este în ruină? Îi răspund că în sat se găsesc 11 familii de sectanți, apoi prin această donație ne vom sili ca în scurt timp să o vedem terminată. Îmi spune episcopul că o putem lua, binecuvântându-mă să ne ajute Dumnezeu să o vedem ridicată și terminată acolo unde este cerută.”

Actul de fundație al bisericii s-a făcut la 2 iulie 1927, în acel an s-au ridicat pereții și a fost realizat acoperișul, lucrările fiind executate de Toader Hăruță din Zamostea și Dumitru Cofteniuc din Hotin, care au adus cu ei dulgheri, tâmplari, zugravi, meșteri pentru lucrări speciale. Biserica a fost terminată și

sfințită la 8 septembrie 1933, cu hramul „Nașterea Maicii Domnului”, pisană așezată în pronaos având următorul conținut: „În glorioasele zile ale M.S. regelui Carol al II-lea, Patriarh al României fiind Sanctitatea Sa Miron Cristea, Mitropolit al Moldovei și Sucevei Î.P.S. Pimen, prefect al județului Alexandru Raitu, protoiereu dr. D. Grigorescu, preot paroh V. Teodorescu econom stavrofor, primar fiind V. Panaitescu, ajutor primar Gh. Irofte, consilieri Ioachim Halunga și Gh. Corniciuc. S-a săvârșit acest lăcaș de închinăciune, sfințindu-se în ziua de 8 septembrie 1933. Pentru lucrarea și terminarea lui s-a ostenit și muncit familia Ioachim Halunga, învățător, ajutat de un comitet, prin contribuția comunei, județului și enoriașilor.”

Finalizarea și sfințirea bisericii reprezintă momentul în care satul dispunea de cele necesare vieții sociale și spirituale, în 1933 populația fiind în mare parte omogenizată, relațiile umane intrând în starea de normalitate, necesară și dorită în orice comunitate umană. ■

BOGĂȚIE (Criptografie: 4, 10, 3, 2, 6)

Laurian BUTURE

Soluția rebusului **LUCIAN BLAGA**, din nr. 5/2022

EPILOG – ULISE – PASAREA – INEL
– IR – S – NASTERE – TARINA – OE – IG
– ADU – U – VARA – I – FIGURA – RELEE
– SAM – UDE – ES – O – CADRE – FATA –
ELINDE – DINAM – DOUA – OLEU – MU
– ITN – ALUN – APR – POEZIE – STEAG

Soluția jocului **MILITARI MEDIE-
VALI**, din nr. 5/2022

CEAUȘI ÎNALȚI
(CE-AU-S/I-IN-ALT-I)

*James Butler, conte de Ormond,
comandantul care l-a trimis
la închisoare pe George Monck*

a fi încarcerat nu îl transformaseră nici ele în bărbatul perfect.

CÂND VIAȚA ȚI SE AȘTERNE ÎNTR-UN FEL,...

Anne Clarges, o tânără cusătoreasă, în sarcina căreia căzuse îngrijirea veșmintelor celor cu dare de mână întemnițați în Turn, l-a văzut însă cu alți ochi! Pentru ea, George reprezenta posibilitatea perfectă de a-și împlini visele, care păruseră până atunci imposibile; de a lăsa în urmă existența care nu îi adusese aproape nicio fărâmbă de fericire.

Cu 11 ani mai tânără, Anne venise pe lume în familia unui potcovar care trăia în suburbiile Londrei, John Clarges, primind la naștere numele mamei, o anume Anne Leaver. Părinții i-au asigurat o educație minimală; nimeni nu credea că odrasla și-ar fi putut depăși limitele sociale.

Abia împlinise 13 ani, când părinții i-au decis căsătoria cu un alt fierar, mai în etate, un anume Thomas Radford. Era un obicei comun pentru acele vremuri ca tinere atât de fragede să fie încredințate unor bărbați mai copti. Mariajul a avut loc la o biserică dintr-o parohie periferică londoneză (St. Laurence Pountney), la 28 februarie 1633 (după alte surse, evenimentul ar fi avut loc mai devreme, în vara anului 1632). La doar câteva luni de la oficierea căsătoriei, Anne a adus pe lume o fiică. Din păcate, copila nu a reușit să trăiască

decât patru ani, decesul ei atârând greu asupra mariajului care și așa nu era dintre cele mai fericite.

Noua familie s-a mutat într-o zonă comercială, așa-numitul cartier al Bursci, unde au ținut un magazin – The Three Spanish Gypsies (Cele trei țigănci spaniole) –, în care comercializau mai multe nimicuri.

În 1648, moartea mamei și a tatălui i-a adus o neașteptată posibilitate de schimbare în existența-i ternă și monotonă. Se pare că a fost una dintre scânteile care au produs ruptura – decizia de a se separa de Thomas și a-și lua viața în propriile mâini.

Pentru a câștiga câțiva bani în plus, la sugestia unui prieten de familie, Anne a decis să pună în aplicare unele dintre primele cunoștințe dobândite în copilărie. Lucrul de mână, cusutul și cârpitul la care își dăduse, ca tânără, atâta silință să le afle tainele aveau să îi ofere acum nu numai un ajutor material, ci și o nesperată deschidere spre o altă viață.

După cum avea să consemneze unul dintre cei mai cunoscuți biografi ai epocii, John Aubrey (1626 – 1697), tocmai în perioada în care Monck și alți rebeli capturați în plin Război Civil își ispășeau pedeapsa în vestitul Turn al Londrei, Anne Radford apărea angajată pe post de cusătoreasă în registrele instituției.

*George Monck,
primul duce de Albermarle,...*

ANNE MONCK DUCESĂ DE ALBEMARLE

DORINA MIHALCEA

George Monck (1608 – 1670), ofițerul de carieră care a luptat în ambele tabere în cele trei războaie civile engleze (1642 – 1651) – inițial pentru susținătorii Parlamentului, apoi alături de regaliști –, și-a câștigat locul în istorie mai puțin datorită carierei sale. Căci nu neapărat faptele de arme și nici schimbările politice radicale au fost cele care i-au adus numele pe buzele contemporanilor – ci o femeie! Pe marea sa pasiune a descoperit-o când anii tinereții erau destul de departe...

Născut într-una dintre cele mai vechi familii din comitatul Devon, din sud-vestul Angliei, George, al doilea fiu al cuplului Thomas Monck (1570 – 1627) și Elizabeth Smith (1576 – 1615), a fost îndrumat încă din adolescență spre o carieră militară, alegere comună pentru acele vremuri. S-a făcut destul de rapid remarcat pe câmpurile de bătaie, participând la expediția navală contra orașului spaniol Cadiz (1625) a forțelor aliate engleze și olandeze, iar, doi ani mai târziu, în cadrul asediului cetății La Rochelle, în campania din insula fortificată Ré din Golful Biscaya.

Odată cu declanșarea Războiului Civil – dintre susținătorii Parlamentului și cei ai regelui Carol I al Angliei –, norocul a început să nu îi mai suradă. Făcea parte din trupele contelui de

Ormond, James Butler (1610 – 1688), când regele le-a cerut irlandezilor acestuia să se alăture. Mulți dintre camarazi au refuzat, printre care și Monck, iar Ormond a decis trimiterea lor în arest, la Bristol. Până la punerea în aplicare însă, George Monck a fost făcut prizonier în bătălia de la Nantwich (Cheshire, 24 ianuarie 1644), de Sir Thomas Fairfax (1612 – 1671), care lupta de partea Parlamentului. Următorii mai bine de doi ani și i-a petrecut în detenție în vestitul Turn al Londrei. Autoritățile încercau astfel să îi schimbe convingerile, să îl facă să schimbe tabăra, să ia o poziție fermă de partea forțelor Parlamentului. Cu toate că marea majoritate a camarazilor au părăsit repede Turnul, monetă în schimbul de prizonieri, abilitățile sale militare l-au transformat într-un personaj important, Monck rămânând în custodia adepților Parlamentului mai bine de doi ani. Timp berechet pentru a așterne pe hârtie interesante *Observații asupra situației militare și politice*, lucrare care va vedea lumina tiparului puțin după moartea lui Monck, în 1671. Dar și pentru a-și găsi adevărata iubire: sufletul pereche, Anne...

George trecuse de 35 de ani, nu se putea considera nici pe departe un bărbat arătos, iar firea-i taciturnă, cumulată cu recentele înfrângeri pe câmpul de bătaie și deznădejdea de

*Samuel Pepys deplângea
starea mizerabilă
în care ținea casa Anne*

bună prietenă, cel mai de seamă aliat și, totodată, un dușman de temut. Pentru cazonul George, călit în războaie, acestea erau însă calitățile ce îi puteau defini perechea perfectă. Nu neapărat nurii, o vârstă mai fragedă sau, poate, o experiență de viață mai mare...

ADEVĂR SAU MALIȚIOZITATE?!

Se pare că Anne nu era nici pe departe o femeie după care vreun bărbat să suspine. Mărturiile multora dintre contemporani insistă chiar asupra faptului că trăsăturile îi erau neregulate, tăiate parcă cu o bardă, orice urmă de finețe sau de eleganță îi lipseau cu desăvârșire. Să fi fost oare doar răutatea dușmanilor sau, cu adevărat, Anne Radford să fi fost tipul acela de femeie urâtă care însă nu poate să fie uitată?!

Pentru autorul *Istoriei unei rebeliuni și a Războiului Civil din Anglia*, una dintre primele și cele mai cunoscute lucrări dedicate complicatelor vremuri din veacul al XVII-lea britanic, a cărei primă variantă a fost scrisă între 1646 și 1648, Edward Hyde, conte de Clarendon (1609 – 1674), ea „era o femeie de cea mai joasă speță, prostuță și, pe deasupra, urâtă”. Un alt contemporan o cataloga și mai dur: „o stricăță nenorocită”. Dacă în *Memorii*, cronicarul Samuel Pepys (1633 – 1703) a numea un „membru dezgustător al familiei Monck”, într-o scrisoare datată 4 aprilie 1667,

descriind o întâlnire cu George Monck, la reședința acestuia, se arăta indignat de starea deplorabilă în care i-a găsit casa, „cu vase murdare, o soție răutăcioasă și o cină fără niciun gust”. O însemnare a lui John Aubrey într-un manuscris păstrat în Muzeul Ashmolean merge mult mai departe: conform acestuia, cea care era alintată de apropiați Nan, născută Clarges, nu numai că nu era deloc arătoasă, ci era și o femeie șleampătă și certată cu curățenia, defecte pe care le-ar fi moștenit de la mamă, o creatură de joasă speță, care trăia în zona rău famată Drury Lane.

Pentru scriitoarea cu origini irlandeze Louisa Stuart Costello (1799 – 1870) multe dintre aceste caracterizări nu conțineau prea mult adevăr. Anne ar fi avut o minte strălucitoare, motiv pentru care George i-a acordat în tot timpul vieții o încredere totală, transformând-o în adevărat consilier. Aprecierile negative ar fi fost determinate în special de gelozia arătată de unii dintre apropiații politici ai lui Monck, care își vedeau autoritatea zdruncinată de femeia cu profunde sentimente regaliste.

Indiferent care ar fi fost realitatea, Anne i-a rămas aproape soțului, oferindu-i adesea sfaturi înțelepte și asigurându-i calmul unui cămin de care George Monck avea din ce în ce mai mare nevoie odată cu ascensiunea în elita politică. Căci, odată cu eșecul experimentului republican, în 1660, George și fratele Annei, Thomas, au devenit personaje cheie în restaurarea monarhiei pe tărâm englez. Pentru faptele sale, Thomas a fost ridicat de regele Carol al II-lea la rang de cavaler, iar, la 7 iulie 1660, George Monck a devenit duce de Albermarle și Anne ducesă.

Însă vremea pe care Monck o petrecea departe de casă, prins cu afaceri de stat pe teritoriul nord-american sau african, începuse să o supere pe Anne, care nu s-a sfiit să își strige nemulțumirea.

Încetul cu încetul, starea de sănătate a lui George s-a înrăutățit. Iarna dintre anii 1667 și 1668 a ajuns să și-o petreacă mai mult imobilizat. În vara lui 1669 părea că se înregistrează o oarecare îmbunătățire, dar, brusc, la 3 ianuarie 1670, George a murit de hidropizie, o acumulare anormală de lichid seros la nivelul unor cavități, al unor compartimente din organism sau în țesutul conjunctiv.

Pierderea a fost totală pentru Anne: cei doi deveniseră într-atât de dependenți, încât ea nu a suportat despărțirea, stingându-se la rândul ei din viață câteva zile mai târziu, la 29 ianuarie. ■

... și ducesa Anne

... DAR O ÎNTÂLNIRE ÎȚI SCHIMBĂ EXISTENȚA

Pentru George, lunile petrecute în Turn nu au fost unele prea ușoare. Într-una dintre cele mai recente biografii (*The Life of General George Monck: For King and Cromwell*, Viața generalului George Monck: Pentru rege și Cromwell, 2008), istoricul militar Peter Reese arată că, pentru a-și asigura cele necesare traiului cât de cât la standardele cu care fusese obișnuit ca ofițer, George era nevoit să scoată destul de mulți bani din buzunare. Lucru dificil pentru un prizonier, așa că a fost forțat să apeleze la ajutorul familiei, în special al fratelui mai mare, Thomas. Acesta i-a trimis sume de bani, cu care George a reușit să își facă șederea mai ușoară în Turn, acoperindu-i plata căldurii, a instrumentelor de scris, a unor haine noi și, mai ales, a numeroaselor... atenții cu care să îi îmbu-neze pe cei care erau însărcinați cu paza.

Încetul cu încetul, prizonierul părea să se acomodeze cât de cât, mai ales că, odată cu trecerea vremii, a căpătat un statut special, oferindu-i-se o libertate de mișcare mai mare și un regim nu atât de strict precum au avut parte alții dintre subordonații săi.

Bună ascultătoare, cu o minte ascuțită, care îi spunea când să tacă, dar și când să deschidă gura cu vorbe de alinare, Anne, cusătoreasa cumsecade, i-a devenit rapid confidentă.

Până atunci, George Monck nu se arătase vreodată prea interesat de misterele sexului slab. Poate nu avusese vreme sau, poate, mai plauzibil, spirit timid, neobișnuit cu galanteriile vremii, ofițerul brav pe câmpul de bătălie dăduse bir cu fugiții în fața femeilor care îl măsurau cu priviri și zâmbete ironice.

Între cei doi s-a stabilit rapid o relație specială. Iar, după patru ani, George Monck a adus-o pe Anne în fața altarului. Erau ultimele zile ale lui februarie 1653. Prima ei căsătorie se pare că se încheiase; după unele mărturii, Thomas Radford murise cu doar ceva vreme înainte. Descriind contextul, istoricul britanic David Ogg oferă o informație interesantă. Din cercetările întreprinse de acesta, George Monck s-ar fi întâlnit la finele anului 1652 cu fratele Annei, care i-ar fi transmis că starea ei de sănătate era precară și avea nevoie de repaus la pat. Contrariat, George ar fi cerut mai multe detalii: „Care ar fi cauza?!“ – ar fi întrebat el. I s-a răspuns sec: „Așteaptă un copil!“. Ofițerul a replicat pe loc: „Atunci e simplu: Este femeia mea, îmi va fi soție“... Și astfel, cei doi și-au unit viețile în bisericuța St. George din Southwark, iar în august același an a venit pe lume și un fiu, botezat Christophe.

Lipsită de rafinamentul unei înalte educații, Anne se baza însă pe o bună înțelegere a lumii în care trăia: pentru ea nu existau nuanțe, doar bine și rău, alb sau negru, prieten sau dușman. Dar, odată ce își deschidea sufletul, devenea cea mai

Fiul lor, Christophe

Monetă lidiană de la începutul secolului al VI-lea î.H.

să-i meargă bine tot anul, să fie sănătos și ferit de necazuri (S.F.I. Marian, *Mitologie românească*). Se mai credea că dacă găsești un ban pe drum trebuia să-l păstrezi cu grijă „pentru că îți aducea noroc” (Succava). La târgurile din satele vâlcene, negustorii care făceau primii bani din vînderea animalelor trebuia să-i frece de barbă și să-i treacă prin păr, pentru a avea noroc la vânzare. În Muntenia și în zona Galațiului, după ce-i luau de la cumpărător, „îi frecau de pămînt și le făceau semnul crucii ca să-i folosească sănătoși” (A. Gorovei, *Credințe și superstiții ale poporului român*). Cine își cumpăra o haină nouă nu o îmbrăca până nu îi punca un bănuț în buzunar. Astfel, cel care „se înnoia” ar fi avut parte de protecție divină și spor în ceea ce avea să facă (Succava).

Tot în satele sucevene, cel ce își construia o casă nouă trebuia să pună un bănuț în fiecare colț al casei sau să-l bată în cuie în pragul de la intrarea în casă. Bătrânele satelor, care știau să descante și să vindece tot felul de răni, tratau mușcătura de câine cu un ban din argint legat peste rană (argintul are această proprietate de a înlătura bacteriile). Banul din argint însă trebuia dat de proprietarul câinelui (Dolj; A. Gorovei). Mușcătura de șarpe sau de nevăstuică era tratată cu spălături cu apă în care s-a ținut un ban din argint. În Galați, cine visa bani, trebuia să se aștepte la necazuri sau la bîrfce pe seama sa. Cel care își cumpăra „o pungă nouă” (portofel) trebuia să pună un ban în el pentru a-i

aduce noroc la sporirea banilor. Cel care îngropa bani în pămînt trebuia să se aștepte ca Diavolul, stăpînul Nevăzutului, să-i fure banii. Locul era privit ca un loc rău, în care stăpînea Necuratul.

RITURI DE TRECERE

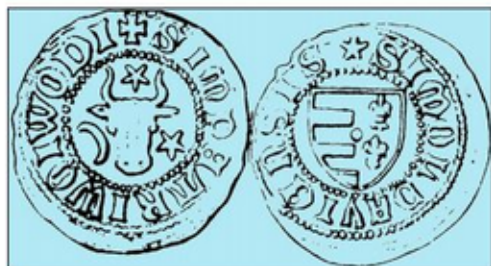
La târgurile de animale din zona Sălaj cumpărătorul trebuia să primească o monetă din banii dați negustorului pe animal, pentru ca acesta să fie sănătos și să-i aducă spor celui care l-a cumpărat. Se numea „banul norocului” și astfel erau siguri și că vor mai face afaceri împreună. În satele moldovene exista credința că dacă visezi bani de aur îți va spori averea și vei deveni bogat; dacă visai bani de aramă trebuia să fii chibzuit și să economisești; dacă visai că împarți banii cu cineva era posibil să te asociezi cu o persoană și să vă meargă bine în afaceri; dacă visai că dai bani cu împrumut puteai veni asupra acelei persoane necazuri mari, iar dacă visai că luai bani din sicriul unui mort era semn că va veni războiul peste omenire (Succava).

Opreg

Monetele (banii) sunt prezente și în riturile de trecere. La nașterea unui prunc, la prima scaldă de după botez, nașul sau nașa trebuia să dea un ban din argint (sau din aur) copilului. Femeilor care nașteau acasă trebuia să le fie îngropată placenta într-un loc ferit, de obicei la rădăcina unui pom și să se pună alături și un ban. Ritualul urma să aducă pruncului și mamei sănătate și noroc. În sate din Muntenia, când îi ieșeau copilului primii dinți, trebuia să primească un ban de la tată „pentru a-i mirosi gura frumos și a fi iubit de fete”. În obiceiurile premaritale și de nuntă, monetele simbolizau bogăția, tinerețea, frumusețea și speranța într-o viață îndestulată. Fetele primeau la măritiș, de la părinți, prin foile de zestre, salbe scumpe, din argint sau aur, cu unul sau mai multe rânduri de monete și mărgelă negre (Murano) sau chihlimbar. Aceste podoabe erau în același timp și marcă socială. Fetele din Banat primeau tot prin foile de zestre și oprege din bani din aur sau argint. În Transilvania zgărzile de care am vorbit se numeau „bani la grumaz”. La

Gros emis de Petru Mușat (redare grafică)

DE RÂNDUL MONETELOR

Dr. GEORGETA ROȘU

Un scurt istoric al apariției monetelor ne permite să le definim ca fiind bani lucrați mai ales din metal, care au circulat și circulă legal, pe teritoriul unui stat. Au fost folosite de milenii și le folosim și noi pentru a achita serviciile de care avem nevoie. Primele monete confecționate din metale prețioase au fost „bătute” în Cetatea Lidia, colonie grecească din vestul Asiei Mici, în anul 640 î.H., fiind lucrate din aur, în aliaj cu argintul. Primul dintre bancherii menționați de istorici, la vremea aceea, a fost Pithius. Cele dintâi forme de schimburi monetare consemnate în spațiul țării noastre aparțin sfârșitului Epocii Bronzului, dragma de la Istros (480 î.H.) fiind cea mai veche emisiune monetară din spațiul românesc. Aceasta va fi urmată de primele monete geto-dacice, datate în jurul anului 300 î.H.

„Zgardă scumpă” din Moldova (Suceava), sfârșitul secolului al XIX-lea. Colecția Muzeului Național al Țăranului Român

În Evul Mediu moneda bizantină era instrumentul de schimb în ținuturile românești, până în secolul al XIV-lea. Apoi, apar primele monete ale Țării Românești, în timpul domniei lui Vladislav I Vlaicu (1364 – 1377). În Moldova, primii „groși”, lucrați din argint, sunt consemnați în timpul domniei lui Petru Mușat (1375 – 1391). În Transilvania s-au emis monete proprii sub suzeranitate otomană în perioada 1551 – 1690 și între 1690 – 1780, sub suzeranitate austriacă. La 22 aprilie 1867 leul devenea moneda Principatelor Unite (Moldova și Țara Românească), iar în 1868 a fost emisă prima monedă din aur, cu valoarea de 20 de lei.

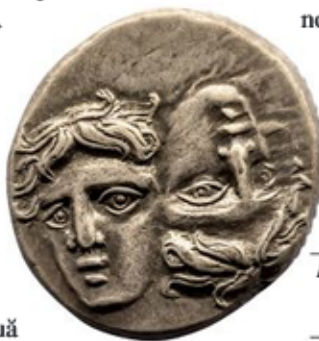
PARAUA LUI VASILE

Mentalul popular păstrează numeroase momente în care moneda este un actant important în viața oamenilor, altfel decât valoarea ei de cumpărare.

În satele din Țara Oltului și a Hațegului, atunci când se înălța o casă nouă

se punca o monedă din argint sub „talpa” casei (fundația acesteia); uneori această monedă era pusă chiar sub pragul de intrare în casă (sau sub tocurele ferestrelor; S. Golopenția, *Gospodăria în credințele și riturile magice ale familiilor din Drăguș*). Locuitorii satelor transilvănene, mai ales bărbații, aveau grijă să pună în dimineața de Anul Nou monede din argint în ulucul din care se adăpau animalele, cu credința că astfel vor fi sănătoase tot anul, se vor înmulți și vor da mult lapte, pentru a crește prosperitatea familiei.

În imaginarul popular era foarte cunoscută și prețuită „paraia (moneta) lui Vasile”. În ziua de Anul Nou, ziua Sfântului Vasile, femeile pregăteau plăcintă cu brânză și o dădeau familiei la masa de prânz. În ea puneau „o para”. Celui care o găsea în bucata de plăcintă avea

Dragma de argint, Histria (c. 480 î.H.), cea mai veche monedă descoperită în România

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **OMAGIU VIRGIL CÂNDEA LA 75 DE ANI. VOL. I, II**
(coordonator Paul H. Stahl)

Editura Academiei Române, Editura Roza Vânturilor, București, 2002, 450 pp. (vol. I), 432 pp. (vol. II).

● **Ioan Opreș – VASILE STOICA: O EMBLEMĂ NAȚIONALĂ ÎN PUȘCĂRIE**
(Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat“)

Editura Magic Print, Onești, 2021, 224 pp.

● **Mircea Stan – PROGRAMUL DE MĂSURI ACTIVE AL KGB-GRU ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI (1964 – 1989)** (prefață de Cristian Troncotă; postfață de Dumitru Preda)

Editura Militară, București, 2021, 532 pp.

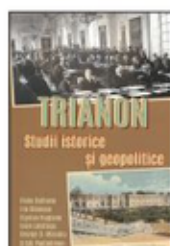
● **Ion I. Lapedatu – DE LA SIBIU LA ALBA IULIA: VON HERMANNSTADT NACH KARLSBURG: 1916 – 1918**

Oscar Print, București, 2021, 249 pp.

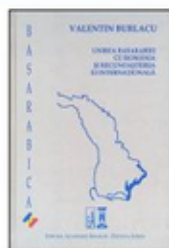
● **Cristi Pantelimon – MIHAIL MANOILESCU ȘI DOCTRINA CORPORATISTĂ**

Oscar Print, București, 2021, 286 pp.

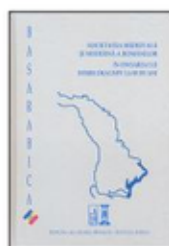
● **Radu Baltasiu, Ilie Bădescu, Ciprian Hugianu, Ioan Lăcătușu, George D. Mocanu, Cristi Pantelimon – TRIANON. STUDII ISTORICE ȘI GEOPOLITICE**

Oscar Print, București, 2022, 412 pp.

● **Valentin Burlacu – UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA ȘI RECUINOȘTEREA EI INTERNAȚIONALĂ**

Editura Academiei Române, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I“, București – Brăila, 2019, 514 pp.

● **SOCIETATEA MEDIEVALĂ ȘI MODERNĂ A ROMÂNILOR. ÎN ONOAREA LUI DEMIR DRAGNEV LA 85 DE ANI** (coordonatori: Gheorghe Cojocaru, Igor Cerețu)

Editura Academiei Române, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I“, București – Brăila, 2021, 503 pp.

● **Maria Preda – O SPIRITUALITATE DINCOLO DE TIMP: O ISTORIE A EGIPTELUI FARAONIC** (prefață de acad. Răzvan Theodorescu)

Editura Cavallioti, București, 2020, 295 pp.

● **Monica L. Smith – ORASELE PRIME 6.000 DE ANI** (prefață de Monica Rădulescu; lectură de specialitate de Lucian Ion; traducere din limba engleză de Alina Popescu)

Editura Corint, București, 2022, 271 pp.

● **REVISTA DE CERCETĂRI ARHEOLOGICE ȘI NUMISMATICE** (Muzeul Municipiului București)

Editura Cetatea de scaun, Nr. 6, 2020, 444 pp.

● **DANUBIUS, XXXVII**

Editura Muzeului de Istorie Galați, Galați, 2019, 469 pp.

*Fată din Ghelari,
Hunedoara, cu salbă;
foto din albumul
editat de Kurt Hielscher,
Leipzig, 1933, cu o prefață
de Octavian Goga*

nevoie, tânăra familie putea să le vândă, căci valorau două-trei perechi de boi și multe arii de pământ.

În Moldova, la prevestirea viitorului tinerilor se puneau vase cu apă în care se ascundea o monedă. Cea sau cel care alegea vasul cu bănuțul era considerat norocos și era sigur că îi va merge bine în viață. Dacă era fată cu siguranță se căsătorea repede. În satele

din Câmpia Banatului exista credința că mireasa trebuia să țină în gură un ban din argint sau din aur în timpul slujbei din biserică. Astfel era sigură că va avea ultimul cuvânt în casă și va fi ascultată de bărbat. În Transilvania, mirele dădea o monedă din argint soacrei, când lua mireasa din bătaură, iar soacra trebuia să o lase să alunece în sân sau pe jos, pentru ca viitoarea nevestă să nască ușor.

ÎN MEMORIA COLECTIVĂ

În satele din Țara Hațegului se practica un obicei care stârnea hazul petrecerii de nuntă. Nașa ascundea sub așternutul tinerilor o monedă. În dimineața următoare căuta moneda. Dacă aceasta nu mai era în locul știut însemna că s-a consumat căsătoria („tinerii s-or despicat”). La ieșirea de la slujba de cununie tinerii erau „bătuți” cu bănuți, mei sau hamei pentru a trăi fericiți și în belșug. În obiceiurile de înmormântare se puneau o monedă în mâna mortului „pentru a-și plăti vămile, pe vameșii tâlhari” și pe podarul care îl trecea peste Râul Morții” (Muntenia;

*Conciul de mireasă,
Banat,
sfârșitul secolului
al XIX-lea.*

*Are o greutate
de aproape 7 kg
și simbolizează
greutățile cu care
se va confrunta
tânărul familie*

M. Pop, *Obiceiuri populare românești*).

În satele din Bistrița-Năsăud femeile făceau pentru sufletul mortului o turtă din ceară; în ea puneau un bănuț, pentru ca acesta să-i plătească celui care-l trecea cu luntrea din lumea terană „în cea fără de dor”. În Suceava imaginarul popular a păstrat credința că banul din mâna mortului îl ajută pe acesta să-și plătească toate datoriile pe care nu le-a împlinit pentru Dumnezeu. În unele sate se puneau chiar 24 de monede, pentru „cele 24 de vâmi”, iar în Gorj se planta la înmormântare „bratul mortului”, de una dintre ramuri se lega o monedă pentru ca sufletul să-și poată plăti trecerea „în lumea de apoi și să-și afle odihna veșnică” (S.F.I. Marian, *Trilogia vieții*).

În dimineața de Paști, membrii familiilor se spălau cu apă în care s-au ținut un ou roșu și o monedă. Se credea că toți vor fi sănătoși și ocrotiți de Dumnezeu. Monetele (banii) sunt păstrați în memoria colectivă prin numeroase aforisme și proverbe: Politețea este o monedă care îl îmbogățește nu pe cel care o primește, ci pe cel care o cheltuiește; „A bate moneda acum”, a insista pentru ceva; „A plăti cu aceeași monedă”, a răspunde cuiva printr-o comportare similară; „Asta e moneda plătită”, o pedeapsă pentru faptele rele făcute de o persoană; „Ban la ban trage”; „Banii n-aduc fericirea”. ■

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

„MAGAZIN ISTORIC 55 DE ANI“

Revista Magazin istoric a împlinit 55 de ani. Am început odată cu numărul 4/2022 un concurs aniversar, cu câte o întrebare din fiecare an de apariție. Vom publica și în următoarele numere câte 11 întrebări, parcurgând traseul cronologic al revistei.

Cei care doresc să participe trebuie să trimită toate răspunsurile o dată, la sfârșitul concursului. Vor fi luate în considerare răspunsurile corecte primite la redacție cu ultima dată a expediției poștale – sau prin email – ziua de 15 septembrie 2022.

Adresa noastră: Magazin istoric, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711 **sau email:** mistoric@gmail.com

Răspunsurile corecte vor fi publicate în numărul din luna octombrie, iar câștigătorii în cel din luna noiembrie.

Se vor acorda următoarele premii:

- un abonament pe viață la revista Magazin istoric, ediția tipărită;
- zece abonamente pe viață la ediția electronică.

A treia serie de întrebări acoperă anii de apariție 1989 – 1999:

1) Gheorghe Lazarovici a expus în 1989 rezultatele cercetărilor din situl neolitic de la Parța. Ce dimensiuni avea sanctuarul din faza cea mai veche a sitului?

2) În anul 1990, Eugen Glück a depistat documente originale inedite din arhiva cavalerilor teutoni, de mare importanță pentru istoria românilor. Cui i-a scris marele magistrul teuton o scrisoare despre moartea lui Alexandru cel Bun?

3) În anul 1991, Cristian Popișteanu și Florentina Dolghin au publicat documente sovietice desecretizate referitoare la cereri de pace ale României din timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Conform unui raport înaintat lui Molotov, la ce dată a discutat Goranov cu Șeinescu?

4) Paul Cernovodanu a prezentat în 1992 documente inedite din arhivele britanice referitoare la Constantin Brâncoveanu și stolnicul Cantacuzino. Conform lui Sir Robert Sutton – aflat în Pera, Istanbul – pe vremuri de pace, câte zile dura să ajungă o scrisoare de la Viena ce venea pe calea Țării Românești?

5) De la finalul anului 1993, am publicat o selecție de documente inedite despre cardinalul greco-catolic Iuliu Hossu și participarea sa la evenimentele din 1 decembrie 1918. Ce slujbă pontificală evocă în cadrul unei scrisori adresate pr. Ioan Costan?

6) Eugen Denize a relatat în 1994 informații din surse spaniole necunoscute istoriografiei

române referitoare la Mihai Vitcazul. De ce considera cronicarul Fajardo y Acevedo că voievodul muntean nu avea o poziție sigură în Transilvania?

7) În anul 1995, Ioan Lăcustă a publicat stenograma inedită a ședinței Consiliului de Miniștri din ziua predării Germaniei în Al Doilea Război Mondial. Cine a deschis problema pomenirii regelui în cadrul comunicatului Guvernului?

8) În anul 1996, am publicat un fragment din lucrarea inedită a lui Nicolae Bănescu despre Imperiul Bizantin, referitor la răscoala vlahilor și a bulgarilor din veacul al XII-lea. Prin ce era cunoscută populația românească din Tessalia?

9) Valeriu Stan a publicat în 1997 un document inedit din arhivele franceze despre Basarabia în 1864. Conform relatării lui Charles Tissot, cu ce titlu era salutat Alexandru Ioan Cuza în cercurile intime ale românilor basarabeni?

10) Sorin Cristescu a prezentat în 1998 scrisori inedite ale principelui – ulterior regelui – Carol adresate cancelarului german Otto von Bismarck. În epistola din 24 noiembrie/6 decembrie 1868, cum considera domnitorul că ar fi putut să convingă Partidul Liberal în favoarea unor relații bune cu Ungaria?

11) În anul 1999, am publicat ultimul interviu luat economistului Nicholas Georgescu-Roegen, acordat lui Mihnea Constantinescu. Spunând că nu a fost unul comunist, cum a evaluat savantul regimul lui Nicolae Ceaușescu? ■

George al III-lea, portret din 1771 de pictorul german Johan Joseph Zoffany, care a lucrat în Anglia și a murit acolo

REGELE ÎMPARTE APELE

10 iunie 1791. Regele George al III-lea promulgă un act ce le va permite francofonilor canadieni să supraviețuiască într-o mare anglofonă.

Biserica Notre-Dame-des Victoires din Quebec (construcția ei a început în 1687), una dintre cele mai vechi din America de Nord

Quebec, singura provincie a Canadei unde unica limbă oficială este franceza, întrupează ultimul vestigiu al colonizării franceze în America. Drapelul ei cu floarea de crin stă mărturie. Cum a reușit această insulă de descendenți francezi, integrată într-un stat majoritar anglofon, să-și păstreze limba și identitatea în cursul secolelor?

Atunci când francezii încep să se stabilească în Canada, la începutul veacului al XVII-lea, cu Samuel de Champlain, fondatorul Quebecului, coloniștii, doar câteva sute pe atunci, sunt exclusiv bărbați. Imigrația se intensifică în vremea lui Ludovic XIV (1643 – 1715): regele trimite acolo 920 de tinere nemăritate, supranumite „fiicele regelui“, luându-și asupra-și cheltuielile călătoriei, o dotă simbolică pentru fiecare dintre ele, cel mai adesea orfane și de origini modeste (*Magazin istoric*, nr. 11/2019). În vremea Războiului de șapte ani (1756 – 1763), Quebecul, capitala „Noii Franțe“, cade în mâinile britanicilor. În urma Tratatului de pace de la Paris, din 10 februarie 1763, englezilor le revin toate posesiunile franceze de pe continentul american. Coloniștii francezi, majoritari în Canada, devin astfel supuși britanici de rang secund, în vreme ce, pentru a reechilibra raportul demografic de forțe, britanicii instalează mii de noi coloniști anglofoni. Și, pentru a-i constrânge mai eficient pe francofoni să renunțe la cultura lor de origine, noii stăpâni ai țării interzic folosirea francezei și impun abjurarea religiei catolice drept condiție pentru a ocupa funcții publice. Este momentul când un eveniment extern intervine în salvarea identității francofonilor.

În 1773, în 16 decembrie, are loc așa-numita „Partidă de ceai de la Boston“, cetățeni travestiți în indieni pătrund pe navele ce aduc ceai și îl aruncă peste bord. Pentru a rezista insurgenților, regele Angliei, George al III-lea, vrea să câștige sprijinul francezilor din Canada și promulgă, la 22 iunie 1774, „Quebec Act“, prin care teritoriul provinciei sporește de patru ori, se reintroduce legislația civilă franceză, se garantează practicarea religiei catolice și folosirea limbii franceze.

Dar imediat după ce cele 13 colonii britanice de la sud de Quebec își proclamă independența, formând Statele Unite, în iulie 1776, Canada va cunoaște afluența a zeci de mii de coloniști anglofoni atașați Coroanei britanice. Ei refuză „Quebec Act“. Pentru a liniști tensiunile între francofoni și anglofoni, George al III-lea promulgă, la 10 iunie 1791, Actul constituțional care împarte Canada în două provincii separate de râul Outaouais (Ottawa, în engleză): la vest, Canada de Sus, dominant anglofonă (care va deveni Ontario, cu capitala la Toronto) și la est Canada de Jos (Quebecul, cu capitala la Montreal), rezervată francofonilor. Identitatea locuitorilor provinciei Quebec este de-acum înaintea protejată. În 1967, 200 de ani mai târziu, generalul de Gaulle va scanda în fața „Frumoasei provincii“ cuvintele „Vive le Québec libre!“, „Vive le Canada français et vive la France!“

Președintele Charles de Gaulle se adresează locuitorilor Quebecului (1967)

Puriștii francezi se lamentează mereu că limba franceză este invadată de anglicisme, dar, în Quebec, această luptă lingvistică este o chestiune de supraviețuire. Așa că atunci când locuitorii Quebecului resping o expresie ca „a face shopping“, preferând variante franceze, sau când spun că trimit un „courriel“ în loc de un email, pentru ei gestul nu reprezintă un moft lingvistic, ci un act de rezistență.

F. D.

abordează mai ales în cazul peisajelor sau în lucrările cu scene de bazar. Pentru Szathmári, principalele surse de inspirație rămân Istanbulul, Asia Mică, lumea balcanică și spațiul românesc.

În anul 1854, un alt mare pictor român, Theodor Aman, îngrijorat de faptul că Muntenia și Moldova au fost ocupate de trupele țariste în timpul Războiului Crimeei (*Magazin istoric*, nr. 2 – 4/2022), pleacă de la Paris spre Istanbul și Crimeea. În acea perioadă Aman studia pictura la celebra École Nationale des Beaux-Arts din Paris. Când călătorește pentru prima oară la Istanbul, este un admirator al valorilor revoluționare, este un tânăr educat în tradiția culturală occidentală, unul dintre cei dintâi artiști formați în școli de artă cu tradiție.

Ajuns la Istanbul, de departe orașul îl încântă cu extraordinara priveliște a Bosforului, cu mulțimea minaretelor și a navelor oprite în port. După ce se mai

Gheorghe Petrașcu, Veneția

tală propriu-zisă, distanță care s-a mărit treptat, pe măsură ce popoarele balcanice și-au câștigat și ele independența.

De la mijlocul secolului al XIX-lea din ce în ce mai mulți artiști români vor pleca să studieze cu burse la München sau la Paris, unde iau contact cu

obișnuiește cu noua atmosferă, rezonează la o spectaculoasă imagine oferită de cele aproximativ 200 de femei care se adună la locul numit Apele Dulci ale Asiei, într-o zi de sărbătoare. Odiscele i se arată îmbrăcate în costume fastuoase și colorate, tolănite pe covoare, fumând ciubuc, cu papucii așezați lângă ele. Cu prilejul acelei vizite, Theodor Aman îi vinde sultanului Abdul Medjid I un tablou în ulci reprezentând *Bătălia de la Oltenița*.

Cucerirea independenței în anul 1877 și ieșirea României de sub suzeranitatea Imperiului Otoman au îndepărtat spațiul românesc de lumea orien-

Intitulată „Orient versus Occident“, expoziția tematică organizată de Secția Artă a Muzeului Municipiului București la Palatul Suțu cuprinde o selecție reprezentativă de opere din patrimoniul Pinacotecii București, la care se adaugă câteva piese din Colecția Cornel Medrea și din Muzeul Memorial Gheorghe Tattarescu. Lucrările de pictură, sculptură și grafică prezentate la Palatul Suțu până la data de 28 august 2022 analizează Orientul și Occidentul din perspectiva artelor plastice. Spectacolul vizual ilustrat de expoziție circumscrie o perioadă generoasă, din secolul al XIX-lea până în contemporaneitate.

Astfel, de la artiști activi în secolul al XIX-lea, cum ar fi Carol Pop de Szathmári, Theodor Aman, Gheorghe Tattarescu sau Nicolae Grigorescu, expoziția punctează opere din secolul trecut, semnate de personalități marcante ale artelor plastice, printre care îi amintim pe Iosif Iser, Samuel Mütznér, Gheorghe Petrașcu, Max W. Arnold, Jean Al. Steriadi, Ion Theodorescu-Sion, Ștefan Dimitrescu, Theodor Pallady, Eustațiu Stoenescu, Nicolae Tonitza, Ștefan Popescu, Elena Popea, Cecilia Cuțescu

Storck, Magdalena Rădulescu, Mina Byck Wepper, mergând până la perioada contemporană, ilustrată, de exemplu, prin peisaje realizate de Sorin Adam. Expoziția oferă ocazia de a călători imaginar pe urmele acestor artiști prin intermediul unor peisaje încântătoare, a unor portrete tipologice și a unor compoziții cu personaje redată în interior sau în exterior.

Regăsim în expoziție artiști cu studii în Occident, reprezentați chiar cu lucrări din vremea cât s-au aflat acolo, așa cum

este exemplul lui Gheorghe Tattarescu, prezentat cu un *Autoportret* realizat la Roma în 1847. Cu studii în Franța, Theodor Aman oglindește interesul pentru tema orientală prin intermediul picturii intitulate *Odaliscă*. Este important să precizăm faptul că Nicolae Grigorescu și Ion Andreescu au lucrat în aer liber, în cadrul școlii de la Barbizon, lângă pădurea Fontainebleau, alături de alți pictori francezi, contribuind substanțial la înnoirea artelor plastice pe teritoriul românesc.

„ORIENT VERSUS OCCIDENT“

Dr. ELENA OLARIU,
ANGELICA IACOB

În arta românească, Orientul și Occidentul sunt două teritorii care se află în proximitate și imaginile acestora, cu toată specificitatea lor, se întrepătrund. Țările Române au funcționat autonom, până la debutul Războiului de Independență, în cadrul Imperiului Otoman, Istanbulul fiind centrul lumii la care acestea s-au raportat de la începutul secolului al XVIII-lea, inclusiv pe plan artistic.

Intersectarea modelelor culturale, la Porțile spre Răsărit ale Europei, așa cum au fost numite Țările Române în secolul al XIX-lea, a imprimat un specific aparte societății, având reverberații clare și în domeniul artelor vizuale. În cazul picturii românești, *orientalismul* a reflectat nostalgia față de perioada fanariotă, dar a redat și realitățile

Sorin Adam, Istanbul

(fotografiile sunt realizate de Cristian Oeffner Oprea)

culturale conservate în anumite zone în care au mai supraviețuit populații de turci, tătari, armeni, adică în Dobrogea, localități din apropierea Dunării sau din zona Cadrilaterului, în perioada când acesta a aparținut României. Călătoria la Istanbul, pe care mulți pictori ai epocii o efectuează, devine revelatoare, la fel ca și călătoriile întreprinse de aceștia în Orientul Apropiat sau în nordul Africii.

Interesul artiștilor pentru temele orientale a apărut din secolul al XIX-lea. Este momentul în care țările din zona de sud-est a continentului, aflate încă sub dominația Imperiului Otoman, încep să precia treptat modelul civilizației vest-europene. Amploarea fără precedent a modei orientale din Occident va determina preluarea în pictura noastră a imaginilor cu scene de harem, cu odalisce sau cu baia turcească, reflectând mai mult un spațiu imaginar, decât unul real.

Unul dintre primii artiști, format în Occident, dar atras de tema orientală, este Carol Pop de Szathmári. Portretele realizate de el în diverse regiuni ale Asiei Mici transmit senzația de autentic, personajele redată având posturi firești, surprinse în atmosfera agitată a bazarului. Ca în toată opera sa, Szathmári oscilează între o transcriere grafică realistă, atentă la detaliul etnografic, și o redare alertă și modernă, pe care o

Francisc Șirato,
Femeie citind

Nicolae Tonitza, Bust de femeie

Paul Miracovici, Portret de turc

Nicolae Grant, Theodor Pallady, Gheorghe Petrașcu, Max Wexler Arnold, Eustațiu Stoenescu, Elena Popca, Iosif Iser. Peisajele realizate de Cecilia Cuțescu Storck în Italia, Franța, Spania și Portugalia rămân și acestea de referință în arta românească.

Picturile cu un colorit fastuos ale lui Gheorghe Petrașcu au fost realizate în călătoriile întreprinse în Occident – Franța, Italia, Spania –, dar și în cele efectuate în Dobrogea, Cadrilater sau chiar Egipt. Venetia va stimula creativitatea artistică a lui Petrașcu, astfel că peisajele realizate de acesta în magnificul oraș vor deveni memorabile în arta românească.

Un alt pictor, Samuel Mütznér, își va defini stilul artistic în atelierul lui Claude Monet, în Franța, preluând de la acesta dinamica modului de redare impresionist și atracția spre o cromatică exuberantă. Mütznér este pictorul-călător care aproape a făcut înconjurul lumii, deplasându-se în Extremul Orient (China, Japonia) sau în Orientul Apropiat, ajungând și în America de Sud sau în Statele Unite.

Dintre artiștii moderni care au călătorit în Orient sau la Balcic se remarcă Iosif Iser. Acesta ajunge, în anul 1919, la Istanbul, unde pictează peisaje cu Hagia Sofia, transformată în moschee, se oprește în cimitirul Eyüp, unde veneau foarte mulți localnici, dar care devenise și o mare atracție turistică datorită monumentelor funerare splendid decorate. Tot în această călătorie, Iser pictează și o serie importantă de portrete cu familii de turci reprezentate la Scutari. După anul 1920, păstrând amintirea Istanbulului, dar și a Dobrogei, Iser va lucra la Paris, la Academia Modernă condusă de

Othon Friesz. În anul următor, pictorul expune la Salon d'Automne de la Paris spectaculoasa sa compoziție *Familie de tătari de veghe în cimitir*, care îi va aduce consacrarea. Pânza are dimensiuni monumentale, personajele din pictură sunt figurate în mărime naturală și sunt reproduse într-o simbioză perfectă cu natura, într-un spațiu în care viața și moartea se întrepătrund simbolic.

După Primul Război Mondial, Balcicul devine una dintre cele mai iubite destinații artistice. Personalitatea care va contribui la creșterea celebrității acestei localități va fi chiar regina Maria. Se spune că cel care i-ar fi vorbit pentru prima dată reginei despre acest fermecător loc ar fi fost pictorul Alexandru Satmary, unicul fiu al lui Carol Pop de Szathmări. La Balcic, după anul 1924, regina, împreună cu arhitectul român de origine turcă Emil Güneș, va începe să construiască una dintre cele mai aparte reședințe ale Casei Regale, palatul Tenha Yuvah (Cuibul liniștit), situat chiar pe malul Mării Negre (*Magazin istoric*, nr. 1/2020).

Ajunși la Balcic, pictorii români au descoperit imediat farmecul inegalabil al localității situate pe malul mării. Lucrările executate pe Coasta de Argint vor fi apoi expuse cu succes în saloanele bucureștene. Peisajele pictate ale Balcicului s-au structurat în jurul Dealului Alb, al geamici, al cetății sau al cimitirului tătăresc. Brutăria sau fântâna din cartierul tătăresc și nenumăratele cafenele au constituit importante motive picturale și, prin identificarea lor, se recompun, aproape cinematografic, viața și organizarea așezării de pe malul Mării Negre.

(Continuare în p. 73)

Nicolae Tonitza,
Cap de tătăroaică

autohton, respectiv de Dobrogea și Balcic, cum sunt Jean Al. Steriadi, Ion Theodorescu-Sion, Ștefan Dimitrescu sau Nicolae Tonitza, artiștii români au reușit să prezinte subiecte orientale spectaculoase, tratate prin prisma unei stilistici novatoare, care încântă azi prin modernitatea și originalitatea lor.

De asemenea, nu trebuie uitați artiștii care au călătorit și studiat în Occident și au sur-

pins în pictura lor specificul acestor locuri, fie că vorbim de peisaje sau de personaje, cum este cazul pictorului Gheorghe Tattarescu, care a studiat la Roma. În Franța, Școala de la Fontainebleau și cea de la Barbizon își vor pune amprenta asupra unor pictori importanți pentru istoria artei naționale: Nicolae

Grigorescu sau Ion Andreescu. Bretania, peisajele rurale și marine ale acestei zone fascinează generații întregi de artiști români, începând tot cu Grigorescu, care vizitează: Dinan, Dinard, Saint-Malo, Mont Saint-Michel, țărmul Normandiei, Granville. Îl vor urma, în alte călătorii inițiatice:

Gheorghe Tattarescu,
Femeie în costum italian

Grigorescu sau Ion Andreescu. Bretania, peisajele rurale și marine ale acestei zone fascinează generații întregi de artiști români, începând tot cu Grigorescu, care vizitează: Dinan, Dinard, Saint-Malo, Mont Saint-Michel, țărmul Normandiei, Granville. Îl vor urma, în alte călătorii inițiatice:

Mai târziu, școala de la Balcic a concentrat energiile creatoare ale multor pictori, această colonie artistică constituindu-se într-o pagină distinctă în istoria artei românești. În expoziție sunt prezentate opere ilustrând pitorescul Balcicului și al împrejurimilor, dar și al locuitorilor din zonă, semnate de Cecilia Cuțescu Storck, Francisc Șirato, Nicolae Tonitza, Iosif Iser, Nicolae Dărăscu, Dimitrie Ghiță, Samuel Mützner, Mina Byck Wepper și Sorin Adam. Pictor-călător, Samuel Mützner a immortalizat Balcicul în nenumărate opere. În expoziție poate fi admirat uleiul intitulat *Peisaj cu case la Balcic*.

Memorabile sunt și peisajele venețiene realizate de artiști români, precum Gheorghe Petrașcu (*Chioggia*), Ștefan

Samuel Mützner, Scenă orientală

Popescu (*Veneția*, o reprezentare a Bisericii Santa Maria della Salute), Elena Popca (*Veneția*) și Petre Achițenie (*Case la Veneția*). Se adaugă și alte peisaje realizate în Italia, Franța sau Spania. Amintim, în acest context, lucrarea intitulată *Antibes*, semnată de Kimon

Loghi, dar și *Peisaj spaniol* de Max W. Arnold.

Expoziția „Orient versus Occident” vine în continuarea seriei expozițiilor anuale organizate de Pinacoteca București, publicul fiind invitat la Palatul Suțu pentru a descoperi diversitatea surselor de inspirație ale artiștilor.

Locuința nr. 1, cercetată în 2019

Pe baza acelor artefacte, care într-o primă fază au fost prezentate unor profesori de la Facultatea de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, s-a stabilit că în locul respectiv a existat o așezare a unei comunități premergătoare vestitei civilizații Cucuteni. În termeni istorici, perioada respectivă este cunoscută sub numele de cultura Precucuteni. Ea a evoluat între aproximativ 4800 – 4400 î.H. În 2017, printr-o colaborare dintre Complexul Muzeal Național Neamț și Universitatea Friedrich Alexander din Erlangen-Nürnberg (Germania), au fost făcute investigații geofizice prin intermediul cărora situl arheologic a fost scanat și s-a putut obține o hartă a structurilor aflate în sol. Cu acest prilej au fost observate urmele a peste 20 de construcții, răspândite neuniform pe o suprafață de aproape 2 ha și care nu sunt altceva decât resturile unor locuințe preistorice.

Majoritatea așezărilor din acea perioadă, dar nu numai, erau întemeiate în zone joase, aflate în apropierea unor cursuri de apă, acolo unde existau condiții favorabile pentru practicarea agriculturii.

RECUPERARE ȘI RECONSTITUIRE

Pentru a desluși misterele acestui sat preistoric, în 2019 au început cercetările arheologice sistematice, coordonate de semnatul acestor rânduri, cel care a și descoperit situl. Pe parcursul a trei campanii de săpături au fost investigate resturile a patru posibile locuințe ale culturii Precucuteni, care aveau suprafețe cuprinse între 20 m² și 40 m². Așa cum s-a observat și în cazul altor situri din aceeași perioadă, resturile de

construcții din așezarea preistorică de la Topolița indică faptul că locuințele erau realizate dintr-o structură lemnoasă (bârnc), lipită la interior și exterior cu lut, iar acoperișul era din materiale vegetale, precum stuf, trestie sau papură. Până în momentul de față nu au fost identificate urme evidente ale compartimentării construcțiilor, însă, pe baza analogiilor cunoscute, acest fapt ar putea fi documentat în viitor. Un aspect interesant este acela că toate aceste locuințe au fost distruse prin incendiere, iar potrivit opiniei majorității specialiștilor, rațiunile distrugerii prin foc se pare că erau de ordin cultural.

Din punct de vedere arheologic, resturile acestor locuințe se prezintă ca o aglomerare mai mult sau mai puțin compactă de lipitură arsă, care ne confirmă faptul că incendiile au fost destul de violente.

În momentul părăsirii așezării, comunitatea nu își lua tot inventarul material; o parte a acestuia rămânea în interiorul locuințelor, iar noi, prin cercetările arheologice, îl recuperăm și încercăm să reconstituim câteva detalii din modul de viață al respectivei comunități.

Din această perspectivă, artefactele provenite din interiorul și exteriorul locuințelor ne spun o poveste interesantă despre preocupările acestui grup uman de acum aproximativ 6.500 de ani. Râșnițele folosite pentru zdrobirea cerealelor ne confirmă că se practica agricultura, iar numărul mare al oaselor provenite de la animale constituie un bun indiciu al activităților pastorale. Desigur, toate acestea sunt și mărturii indirecte ale obiceiurilor alimentare ale acelor timpuri. Nu în ultimul rând, analizând astfel de vestigii, pe care le corelăm cu studii interdisciplinare mai complexe, putem obține o reconstituire a mediului ambiant al perioadei respective.

Preocupările economice ale comunității eneolitice ne sunt ilustrate și prin alte categorii de obiecte. Spre exemplu, numeroasele piese cioplite din silex (cremene) sau diferitele topoare lucrate din piatră

Recipient ceramic cu decor incizat (stânga)
și reprezentări feminine modelate din lut

MISTERELE UNUI SAT DE ACUM 6.500 DE ANI

Dr. VASILE DIACONU
(Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț)

*Echipa
care a efectuat
săpăturile
în anul 2021,
la Topolița*

În lipsa oricăror informații scrise, arheologia, cu instrumentele sale, ne permite o reconstituire destul de fidelă, dar nu completă, a trecutului îndepărtat. Studiarea obiectelor după forma și funcționalitatea lor, corelarea cu alte descoperiri similare, raportarea la repere de cronologie, dar și utilizarea studiilor interdisciplinare sunt elementele de bază care permit enunțarea unor idei esențiale pentru a reconstitui modul de viață al unor comunități preistorice.

Cercetarea arheologică aduce mereu date noi, care permit elucidarea și nuanțarea unor probleme importante legate de populațiile de acum câteva secole și milenii. Resturile materiale lăsate în urmă de aceste comunități reprezintă una dintre cele mai importante categorii de izvoare istorice.

Deși există tendința publicului larg de a privi arheologia ca pe o căutare de comori, lucrurile stau în realitate cu totul diferit. Arheologii nu caută doar obiecte cu valoare materială, scopul lor fiind acela de a reconstitui secvențe istorice pe baza oricăror urme materiale provenite de la un grup uman. Iar pentru a înțelege acest detaliu vom folosi un exemplu concret, care se adaugă

Pe șantier

numeroaselor descoperiri arheologice realizate până acum.

CUM A FOST DESCOPERIT?

O cercetare de suprafață realizată acum două decenii pe terenurile agricole din marginea unui sat din județul Neamț a dus la descoperirea unor fragmente de vase, lucrate din lut, care păstrau diverse decoruri și care, potrivit datelor istorice, păreau să aibă o vechime destul de mare. Desigur, un astfel de caz nu este singular, mai ales că lucrările agricole, tot mai intensive, distrug anual și sistematic tot mai multe vestigii ale trecutului.

EPISCOPUL ROMANO-CATOLIC AUGUSTIN PACHA ȘI EVREII

GABRIEL CATALAN

Documentul pe care-l reproducem mai jos, rămas inedit în pofida unor trimiteri și semnalări, provine din Fondul Președinției Consiliului de Miniștri de la Arhivele Naționale Istorice Centrale. Este o adresă oficială a episcopului romano-catolic de Timișoara, Augustin Pacha (26 noiembrie 1870 – 4 noiembrie 1954), către nunțiul apostolic în România, monseniorul Andrea Cassulo, căruia îi solicită să analizeze o cerere a credincioșilor catolici de origine evreiască din acea eparhie.

Episcopul Augustin Pacha

Aceștia erau foarte nemulțumiți de legislația antisemită a regimului național-legionar, în speță de adoptarea Decretului-lege pentru reglementarea situației evreilor în învățământ din 11 octombrie 1940 (publicat sub nr. 3.438, în Monitorul Oficial, Partea I-a, nr. 240/14 octombrie 1940, pp. 5.867 – 5.868). Nu mai erau admiși la școlile confesionale și la școlile de stat cei născuți din părinți evrei, chiar dacă aceștia fuseseră creștinați, respectiv botezați înainte de nașterea copiilor lor, indiferent că respectivii copii se născuseră creștini sau nu.

Episcopul Augustin Pacha era implorat să facă demersurile necesare la forurile statului român pentru revenirea asupra aceluiași Decret-lege și anularea discriminării catolicilor etnici evrei. La rândul său, ierarhul romano-catolic, convins de dreptatea cererii credincioșilor săi și de pericolul îndepărtării copiilor lor de învățătura creștină

catolică, i-a scris nunțiului apostolic, rugându-l cu insistență să intervină în favoarea acelor enoriași la Guvernul României.

Nunțiatura Apostolică a remis Ministerului Afacerilor Străine al României o notă, la care s-a anexat scrisoarea episcopului Augustin Pacha. S-a cerut insistent respectarea Concordatului (*Magazin isto-*

ric, nr. 5/2000, 1/2021), invocând art. 19 și 20 privind libertatea Bisericii Catolice de a desfășura activități instructiv-educative și religioase în școlile confesionale și de stat. Totodată, s-a solicitat Guvernului român găsirea unei soluții care să poată concilia dispozițiile Concordatului cu acelea ale Decretului-lege din 11 octombrie 1940.

ne arată un anumit specific al activităților casnice. Pe de o parte, putem afirma că existau meșteri specializați în confecționarea acestor tipuri de artefacte, iar pe de altă, putem stabili că aceste unelte erau întrebuințate în activități de tăiere a lemnului, de procesare a cărnii sau a materialelor organice. Dacă mergem cu analiza mai departe și luăm în calcul faptul că unele dintre unelte erau confecționate din roci aduse de la distanțe considerabile, atunci mai descoperim un domeniu care poate fi pus în legătură cu comunitățile preistorice – schimb de bunuri.

Tot din sfera inventarului material amintim și vasele de lut care, deși nu erau confecționate la roată, au forme aproape perfecte. Dincolo de utilitatea lor, recipientele ceramice constituie, prin bogăția decorurilor incizate, un bun indicator al simțului artistic deținut de meșterii olari din acele vremuri. Desigur, nu trebuie să ne imaginăm că fiecare comunitate își decora vasele într-un mod specific. Putem spune că existau anumite canoane artistice respectate în tot arealul geografic ocupat de cultura Precucuteni și care nu era deloc restrâns. Din păcate, noi nu putem decât presupune care erau semnificațiile acestor elemente decorative de pe ceramică și care, în mod sigur, aveau rolul de a transmite un mesaj.

Componenta spirituală a comunității care a locuit în satul preistoric de la Topolița este ilustrată, ca și în alte situri arheologice contemporane, prin statuete modelate din lut, de mici dimensiuni și care întrușchipează personaje feminine. Potrivit opiniei majorității specialiștilor, aceste reprezentări antropomorfe făceau parte din recuzita rituală a comunităților culturii Precucuteni. Acciași specialiști

afirmă că respectivele statuete erau întrușchipearea Zeiței-Mamă, cea care deținea atributele fertilității și fecundității. În cazul cercetărilor de la Topolița au fost descoperite mai multe astfel de piese, întregi și fragmentare, modelate realist și cu detalii anatomice, dar care ne indică, în același timp, și un profund simț artistic al artizanilor care le-au creat.

ARHEOLOGIA ȘI TINERII

Începute în anul 2019, cercetările arheologice din așezarea de la Topolița s-au bazat aproape exclusiv pe munca unei echipe de tineri, adolescenți care, pentru două – trei săptămâni de vară, au ales să vină și să participe activ la descoperirea vestigiilor trecutului. Într-o perioadă în care oportunitățile de a petrece timpul liber sunt nelimitate, acești tineri au preferat totuși să vină pe șantierul arheologic, acolo unde condițiile de lucru nu sunt dintre cele mai ușoare. Fiind mârșă de dorința de a fi părtași la descoperiri valoroase, au trecut cu brio peste aceste dificultăți. Desigur, activitatea pe șantierul arheologic nu înseamnă doar efort fizic susținut, ci este îmbinată armonios și cu alt tip de activități, care au specific educațional, precum gastronomia tradițională sau arheologia experimentală.

În 2021, echipei care efectuează cercetările i s-au alăturat și câțiva studenți ai Facultăților de istorie de la Universitățile din București și Suceava. De altfel, ne dorim ca și în anii următori situl arheologic de la Topolița, prin potențialul său, să atragă alți studenți și doritori să participe activ la descoperirea unor vestigii milenare. ■

„ORIENT VERSUS OCCIDENT“

(Urmare din p. 70)

Ștefan Popescu a fost și el unul dintre pictorii atrași de farmecul Dobrogei și al Coastei de Argint, pictând lucrări importante, precum: *Turcoaice la fântână*, *Tătăroaice la Balcic*, *Cap Caliacra*. El a fost și unul dintre puținii pictori români care a reușit să expună la Salonul pictorilor orientaliști

francezi (al II-lea Salon, cel din 1904, la Paris).

În perioada interbelică, Nicolae Tonitza (1886 – 1940) trăiește și el extraordinara experiență a călătoriilor în Dobrogea și la Balcic, unde frecventează cafenelele locale, inclusiv celebra cafenea a lui Mamut, atras de jocul liniilor curbe ale băncuțelor și scaunelor albastre ale acelui local. Tot el redă *Poarta*

lui *Osman*, prezentată dintr-o largă perspectivă, în care se vede în fundal peisajul marin.

Astfel, în arta plastică românească granițele dintre lumea occidentală și cea orientală nu vor fi niciodată clar stabilite, cele două lumi se vor întrepătrunde armonios, sporind valoric opera artiștilor autohtoni și originalitatea creației lor. ■

autoritățile naziste, cu serviciile secrete hitleriste și fasciste, iar apoi cu cele imperialiste americane, britanice, italiene, franceze (*Magazin istoric*, nr. 6/2000, 8/2006). A fost denigrat, destituit, înțemnițat și distrus fizic, mulți episcopi murind în închisori sau imediat după eliberare (*Magazin istoric*, nr. 3/2011, 8/2012, 4/2013, 1/2017).

Este și cazul episcopului

Augustin Pacha. Eliberarea sa a fost făcută la presiuni externe, dar și cu scopul ascuns să nu moară în detenție, stricând astfel imaginea statului comunist totalitar, și să nu fie rapid considerat de toți credincioșii catolici un episcop sfânt, martir, cinstit public ca atare.

De exemplu, referindu-se la situația din Banat din anii '40, principalul organ de presă al minorității germane din

România comunistă, *Neuer Weg*, scria: „[...] episcopul catolic Augustin Pacha, un fidel slujitor al Vaticanului și al fascismului, a întreprins o largă acțiune de fascizare a populației germane“.

Aceluiași ierarh, în cursul anchetării sale din 1950 – 1951, i s-a reproșat că l-a vizitat la Berlin în 22 februarie 1934 pe Hitler, pe care l-ar fi slujit. De fapt, episcopul

Copie

6531/40

Annex. au No.6535/40=21

Oct. 1940

Episcopia rom.-cat. de Timișoara
No.2266. școl./1940

Excelență,

La 14 Octombrie 1940 a apărut în *Monitorul Oficial* No. 240 sub No. 3.438 Decretul lege pentru reglementarea situației evreilor în învățământ. În sensul acestui Decret lege nu sunt admiși la școlile confessionale și la școlile de stat cei născuți din părinți evrei [chiar – *n.n.*] și dacă aceștia au fost creștinați, respectiv botezați înainte de nașterea copiilor lor, cari copii s'au născut ca creștini.

În urma acestei dispozițiuni copii [copiii – *n.n.*] care s'au născut ca creștini și cari au fost botezați imediat după nașterea lor și cari au fost educați până acum în religia catolică și au urmărit învățământul confesional catolic sunt de azi înainte excluși din învățământul confesional rom.-cat. [romano-catolic – *n.n.*].

Mulți părinți cari cad sub dispozițiunea acestui Decret lege mi-au înaintat cererea lor ca să intervin la Excelența Voastră să binevoiți a Vă adresa la locul competent și să binevoiți a insista ca Înalțul Guvern să le dea părinților deja botezați posibilitatea

Fotografia făcută
la arestarea episcopului

ca, copii [copiii – *n.n.*] lor până acum educați în religia catolică și cari au frecventat până acum vreo școală confesională, să poată frecventa și mai departe această școală în care primesc educație creștină catolică.

Motivarea cererii lor este fondată pe bunăvoința și convingerea lor catolică și dacă copii [copiii – *n.n.*] până acum educați în religia catolică nu vor mai fi admiși în școlile catolice, educația lor creștinească va fi periclitată și educația începută pe baza

Sfintei noastre credințe va deveni iluzorie. Având în vedere că părinții interesați din convingerea lor se adresează la Excelența Voastră și după ce și eu sunt convins, că cererea lor în privința educației copiilor este fondată, îmi permit a Vă ruga pe Excelența Voastră să binevoiți a interveni în interesul lor sus-menționat, dacă și Excelența Voastră o țineți de oportun[,] și a cere la Înalțul Guvern îndeplinirea cererii lor.

Timișoara, 19 Octombrie 1940

Augustin Pacha
episcop

(*Arhivele Naționale Istorice Centrale,
Fond Președinția Consiliului de Miniștri,
vol. II: 1940 – 1944, dosar 494/1940,
ff. 66-67*)

MULTE PRESIUNI ÎN TIMPUL DICTATURII

Ministerul Afacerilor Străine a trimis, la rândul său, o adresă Președinției Consiliului de Miniștri la 31 octombrie 1940, spre informare. Premierul, generalul Ion Antonescu, a pus pe această adresă următoarea rezoluție: „D-nii miniștri de Justiție și Educațiune examinare urgentă și îndeplinirea formelor legale spre satisfacere“.

Ca reacție la demersurile Bisericii Romano-Catolice (și, se pare, la cele similare ale luteranilor evanghelici), Președinția Consiliului de Miniștri a analizat această problemă în ședința din 4 decembrie 1940. La 9 decembrie a trimis o adresă către ministrul Educației Naționale, Cultelor și Artelor pentru ca acesta „să cerceteze chestiunea evreilor care vor să urmeze școli confesionale creștine (catolice sau evanghelice)“ și „să comunice măsurile de executare“.

Bineînțeles că nu a fost suficient doar acest demers și că Biserica Catolică nu s-a limitat doar la atât. S-au făcut multe alte presiuni asupra statului român în toți anii dictaturii legionare și apoi antonesciene, pentru ca să obțină anularea persecuțiilor contra evreilor, în general, și a celor trecuți la catolicism, de mai mult sau mai puțin timp, în special. S-a obținut parțial câștig de cauză doar în anii 1943 – 1944, după ce mareșalul Ion Antonescu a devenit conștient că războiul ar putea fi pierdut de Germania și că micile compromisuri făcute

Vaticanului și/sau evreilor ar conta foarte mult la finalul războiului în raporturile cu S.U.A. și Marea Britanie.

Invocând insistent Concordatul, diplomații papali din România, în frunte cu nunțiul apostolic Andrea Cassulo, au bombardat cu memorii, scrisori, reclamații și proteste autoritățile statului român încă din anii 1940 – 1941. În anii 1942 – 1943 au intensificat presiunile la cel mai înalt nivel și au obținut de la vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu, adrese ferme către prefectii și guvernatorii județelor și teritoriilor administrate de România (Transnistria, Basarabia, Bucovina) pentru respectarea și executarea principiilor și măsurilor mai favorabile stabilite în chestiunea evreilorbotezați și trecuți la catolicism de toate autoritățile și organele administrative.

*Nunțiul apostolic
Andrea Cassulo*

Astfel, se ajunsese la 22 octombrie 1943 ca secretarul general al Administrației din cadrul Ministerului Afacerilor Interne să propună două soluții posibile. Prima era de a da ordin ofițerilor de stare civilă să nu îndeplinească cu strictețe toate formele cerute de lege în cazul unui evreu care trece la catolicism. Această soluție nu ar fi corespuns legii și ar fi fost „nepolitică“ față de Biserica Ortodoxă, însă ar fi reprezentat „o măsură politică față de Biserica Romei“. Alternativa era de a modifica Decretul-lege nr. 711/1941, astfel încât interzicerea trecerii la alt cult a evreilor să excepteze pe cei care se convertesc la catolicism și ortodoxie. Posibil chiar să fie abrogat acest text de lege, cu specificarea că creștinarea evreilor nu influențează cu nimic dispozițiile legilor privind românizarea vieții economice.

„SLUJITORII VATICANULUI“ ACUZAȚI DE FASCIZARE

Anterior, dictatorul Ion Antonescu era decis să nu admită sub niciun motiv amestecarea sângelui și convertirea la creștinism a evreilor (la catolicism aceste convertiri au continuat în secret și în timpul războiului). În chestiunea persecuției anticatolice de pe poziții fundamentalist ortodoxe, era hotărât să ia măsuri dure atât împotriva catolicilor de origine maghiară sau secuiască, cât și a ceangărilor din Moldova.

Cu toate acestea, în anii comunismului, înaltul cler catolic a fost acuzat de colaborare cu

prin demitere încă din 1948, el a dat la 4 iunie 1950 o circulară în limba maghiară către preoții, călugării și credincioșii romano-catolici în care arăta că statul comunist român atacă și vrea să distrugă Biserica Romano-Catolică și îi îndemna pe toți să nu adere la creziile adunării de la Târgu Mureș, în care mai mulți clerici romano-catolici din R.P.R. susțineau ideea înființării la nivel național a unei biserici catolice separate de Papa de la Roma.

Toți cei amintiți mai sus au fost condamnați în septembrie 1951 de Tribunalul Militar București la pedepse deosebit

de grele. Episcopul Augustin Pacha a primit cea mai mare pedeapsă, 18 ani de închisoare. El a murit la 4 noiembrie 1954, la scurtă vreme după ce fusese în mod inexplicabil subit eliberat, prin grațiere la începutul verii aceluși an, ca urmare a unor presiuni diplomatice și chiar a unor recompense financiare externe, probabil intuindu-se apropierea finalului său iminent din cauza stării sale evident precare de sănătate. Era grav bolnav de cancer și ajunsese practic orb. În 1996 Parchetul General l-a reabilitat prin admiterea unui recurs în anulare.

Îl putem considera, pe bună dreptate, pe episcopul Augustin

Pacha un martir al credinței catolice, demn de a fi venerat, împreună cu ceilalți clerici catolici care au mărturisit sub teroarea comunistă adevărul creștin, fiind copărtași la suferința martirică din anii totalitarismului, „judecați” fie în acest proces, fie în altele, ori fiind chiar închiși, torturați și uciși fără nicio judecată (precum episcopii greco-catolici sau romano-catolici: Vasile Aftenie, Ioan Suciu, Valeriu Traian Frențiu, Tit Liviu Chinezu, Janós Scheffler, Szilard Ignác Bogdánfy, Anton Durcovici, Marcu Glaser și monseniorul biritual Vladimir Ghika). ■

HEGEMONIA GERMANĂ ȘI ELITA POLITICĂ ROMÂNEASCĂ

(Urmare din p. 37)

Ulterior, în problema tranziției munițiilor către Imperiul Otoman, Berlinul trece de la concesi la presiuni. După ce împăratul Wilhelm al II-lea îi adresează regelui Ferdinand o scrisoare în care sublinia posibilitatea ca România să piardă orice perspectivă de mărire în cazul în care Rusia s-ar fi instalat la Strâmțori, cancelarul german a subliniat neutralitatea răuvoitoare a României, care ar fi forțat Germania să caute un alt punct de sprijin spre Orient.

La toate disensiunile de mai sus se adaugă și disputa în jurul exportului român de grâne, față de care Germania pretindea exclusivitate pentru a-și acoperi nevoile. Beneficiind de creșterea

prețurilor cerealelor, exportul românesc de grâne în Germania s-a făcut cu profit, contribuind la fondurile pentru înarmare. În final, Germania pierde exclusivitatea exporturilor cerealiere românești, ca urmare a vânzării către Anglia a unei cantități însemnate de grâne, generând astfel mari nemulțumiri de partea germană. Din acest motiv, Berlinul cere lui Ferdinand remanierea guvernului sau chiar schimbarea acestuia, vizând debarcarea lui Brătianu. Într-un final, conflictul se stinge prin acordarea unor concesi economice către partea germană.

Hegemonia germană avea să ia sfârșit odată cu încheierea Primului Război Mondial, însă ceea ce reclamă o atenție deosebită este eșecul hegemoniei

germane de a atrage România de partea Puterilor Centrale în Primul Război Mondial, după ce timp de trei decenii Bucureștiul și-a îndreptat atenția în vederea asigurării securității statale către Berlin. Cu toate acestea, alianța cu Germania a presupus și o alianță cu Austro-Ungaria, care avea în componență teritorii locuite de români, iar liderii politici austro-ungari erau reticenți la acordarea mai multor drepturi românilor, în contextul politicii de maghiarizare pe care o ducea Regatul Maghiar, component al Monarhiei Dualiste. Diferendul româno-austro-ungar va plana asupra relațiilor dintre România și Puterile Centrale până în preajma Primului Război Mondial. ■

Augustin Pacha și deputatul român de etnie germană Franz Kräuter (care era cunoscut chiar ca fiind un antinazist, iar după război, sub comunism, a fost și el arestat și înmormântat) au fost primiți inițial, la 8 februarie, de ministrul de externe al Germaniei, Konstantin von Neurath, cel care a avut inițiativa și a insistat să le organizeze o audiență la Führer în scop pur propagandistic pentru al Treilea Reich. Nu s-a ținut seamă că în realitate acea audiență era strict diplomatică și informală, în interesul apărării minorității germane din Banat, formată în majoritate din șvabi catolici ostili național-socialismului, supuși unor mari presiuni din partea naziștilor, precum Hans Eck din Grupul Etnic German (GEG).

De altfel, în 1941 același episcop s-a întâlnit și cu Andreas Schmidt, Șeful GEG, căruia i-a cedat cu o chirie simbolică clădirile școlilor confesionale catolice din Banat, obținând în schimb continuarea predării religiei catolice în aceste școli și limitarea persecuției catolicilor. De asemenea, din aceleași motive diplomatico-politice, a participat în perioada dictaturii militare antonesciene și la două manifestații ale GEG și nu s-a opus fățiș propagandei naziste în mediile catolice. Dar a intervenit în scris pe lângă nuntial papal ca să-l avertizeze despre nemulțumirea unor germani bănățeni, simpatizanți naziști, față de protejarea publică și fățișă a cvreilor de către Sfântul Scaun și de episcopatul catolic din România. Această din urmă scrisoare este un prețios document, fiind în sine

o dovadă clară a veritabilei politici antirasiale a Vaticanului și a elaboratei sale diplomații față de Germania nazistă.

ȘEFUL „SPIONILOR VATICANULUI“

Episcopul Augustin Pacha, arestat la 18 iulie 1950, a fost implicat în sinistrul proces intentat de autoritățile staliniste de la București așa-numiților „spioni ai Vaticanului“, fiind tratat ca șef al lotului (10 – 17 septembrie 1951). Printre ceilalți nouă inculpați se găseau: episcopul sfințit în mod clandestin Josef (Iosif) Schubert din București, Pietro Ernesto Clemente Gatti – preotul de la Biserica Italiană din București –, Adalbert Boroș – rectorul Seminarului Teologic din Timișoara și episcop clandestin –, preotul Ioan (Hans) Heber – secretarul diecezei de Timișoara –, prelatul papal Iosif (Josef) Waltner – șeful cancelariei episcopale din Timișoara – și Eraldo Pintori – „funcționarul interpret al Legației Italice din București“.

Propaganda comunistă a acordat o mare atenție acestui proces, atât în presa română cât și în cea a țărilor „frățeste“. Astfel, pentru a demonstra veridicitatea acuzațiilor și a „infrațiunilor“ acestor clerici catolici s-au publicat mai multe texte. În România a apărut o broșură intitulată *Procesul unui grup de spioni, trădători și complotiști în slujba Vaticanului și a centrului de spionaj italian*, la începutul anului 1952, la Editura de Stat pentru Literatură științifică din București. În R.D.G. a fost publicat un volum de reportaje intitulat *Vom alten und neuen Rumänien (Despre vechea și noua Românie)*, Aufbau Verlag, Berlin, 1952), semnat de cunoscutul scriitor Ludwig Renn. Ultimul capitol este dedicat în exclusivitate unei relatări extrem de tendențioase despre procesul abuziv intentat grupului Pacha.

Adevărata cauză a acestei persecuții a episcopului Pacha era faptul că, deși fusese îndepărtat abuziv de regimul comunist din postul episcopal

În mijlocul enoriașilor

*Moartea lui Baldwin al IV-lea
și numirea lui Raymond al III-lea drept regent,
ilustrație dintr-un manuscris francez din veacul al XIII-lea*

Este vara anului 1187. Marea de oțel cruciat se topește în căldura epuizantă a deșertului. Conducătorii cruciați dezbat cum să procedeze. Conte Raymond al III-lea de Tripoli, a cărui soție se află asediată în Tiberiada, sugerează o abordare precaută. Conștient de inteligența și de milostenia lui Salah al-Din, dar și de mobilitatea mai mare a musulmanilor în câmp deschis, propune ca armata cruciată să renunțe la cetate. Sugerează să atace pe lângă coasta Mării Mediterane, unde oastea putea fi alimentată ușor și ar putea primi întăriri la nevoie.

Raymond al III-lea însă s-a opus inițial întronării lui Guy de Lusignan ca rege al Ierusalimului. Fostul domnitor, Baldwin al IV-lea (1174 – 1185), un adolescent abil, viteaz și inteligent, care îl și învinsese în luptă pe Salah al-Din în repetate rânduri, era însă bolnav de lepră – prin urmare, nu putea avea copii și inevitabil avea să moară de tânăr. Nobilimea s-a împărțit în două tabere. Cruciații nou-sosiți în Orient, facțiunea beligerantă, s-au coalizat în jurul lui Guy de Lusignan, soțul surorii lui Baldwin, Sibylla. De cealaltă parte, aristocrația împământănită în Orient de mai multe generații, ce prefera să poarte relații pașnice cu Salah al-Din, era condusă de contele Raymond al III-lea de Tripoli, regentul lui Baldwin înainte de majoratul său în 1176. Un personaj cult, cititor de texte în limba arabă, cu tenul închis și un nas ascuțit, sursele musulmane spun că ar fi putut fi confundat cu un emir sirian dacă nu era așa de înalt. Baha ad-Din, biograful lui Salah al-Din, l-a apreciat drept „cel mai inteligent [nobil cruciat] (...), renumit pentru agerimea sa“, iar cronicarul Ibn al-Athir a notat că printre cruciați „nu exista un om mai înțelept sau mai curajos“.

În 1186, după moartea lui Baldwin al IV-lea, Sibylla a fost proclamată regină de o parte din nobilime, convinsă de Raynald, cu condiția să-i fie anulată căsătoria cu Guy. La încoronare însă, când i s-a cerut

să își aleagă un soț, a pus o coroană pe capul lui Guy, acordându-i statutul de rege împuternicit.

Guy preferă să asculte sfaturile violentului baron Raynald de Châtillon și ale zelosului mare maestru al templierilor, Gérard de Ridefort. Din punctul lor de vedere, abandonarea Tiberiadei ar fi dovada celei mai mari lașități. Îl acuză deschis pe Raymond al III-lea de trădare.

În dimineața zilei de joi, 2 iulie, contele de Tripoli face o ultimă încercare să își convingă regele. Guy de Lusignan însă se răstește la el: „Nu este treaba ta să-i spui regelui tău ce să facă! Vreau ca toți cavalerii mei să încalce și să se pregătească să înainteze spre Tiberiada!“

Astfel, nobilimea cruciată din Orient a purces la atac. Între 3 – 4 iulie 1187, pe o câmpie aridă marcată de dealurile unui vulcan stins, a avut loc bătălia de la Hattin.

Înaintarea rapidă dorită de Guy a fost încetinită de atacurile fulger ale călăreților arcași musulmani – nu provocau pierderi importante, cruciații purtând armuri solide, însă îi încetinau. Salah al-Din a poruncit și să fie incendiată în repetate rânduri vegetația uscată din calea creștinilor.

Căldura îngrozitoare, amplificată de armura de metal a oștenilor, și setea provocată de lipsa apei – ca să înainteze mai repede, Guy nu luase resurse de apă, convins că înaintarea va decurge foarte rapid – au distrus disciplina armatei, ce a ajuns să mășșăluiască mai degrabă precum o gloată. Speranța lor era să ajungă în Tiberiada, unde găsceau apă.

Când au sosit la câțiva kilometri de cetate și puteau să vadă în depărtare apa mult dorită, Salah al-Din și-a înșirat trupele mult mai numeroase în calca lor. Raymond al III-lea își sfătui regele să facă un

*Căsătoria lui Guy de Lusignan cu Sybilla,
ilustrată într-o cronică din veacul al XIII-lea*

BĂTĂLIA DE LA HATTIN (1187)

ANDREI OPREA

● Înțeleptul Raymond al III-lea, violentul baron Raynald și zelosul mare maestru Gérard ● Regina Sybilla nu vrea să renunțe la Guy ● Cruciații pornesc în deșert fără resurse de apă ● Indecizia lui Guy ● Un transport de 400 de cămile, încărcate cu săgeți ● Oferta lui Salah al-Din este respinsă ● Lei la început, la sfârșit oi împrăștiate

*Ilustrație din
Chronica Majora,
din veacul al XIII-lea,
ce înfățișează
bătălia de la Hattin,
cu accent
pe un duel imaginar
între Salah al-Din
și Guy de Lusignan*

O mare de oțel se varsă peste deșerturile Țării Sfinte. Oștenii Regatului cruciat al Ierusalimului (Magazin istoric, nr. 4/2000) sunt inconfundabili: îmbrăcați în armuri sclipitoare din plăci de fier și zale, peste care atârnă pelerine cu semnul Sfintei Cruci.

Mărșăluiește întreaga floare a Outremer („Peste mare“ în franceză, termen medieval pentru statele cruciate din Orient). Se disting mândrii cavaleri și scutierii lor și cei dedicați ordinelor sfinte – zeloșii ioaniți și templieri (Magazin istoric, nr. 7/2005). Alături călăresc oșteni profesioniști înarmați precum cavalerii, însă fără același statut, și câteva sute de turcopoli, cavalerie ușoară formată din creștini palestinieni. Copleșitor mai numeroși sunt pedestrașii, zeci de mii, bărbații în putere din tot regatul chemați la oaste, și marinarii italieni. În fruntea trupelor este purtată o bucată din Sfânta Cruce a lui Hristos, păstrată într-o cutie de argint ornamentată.

Conflictul cu Salah al-Din fusese grăbit de atacul unor cavaleri, din ordinul baronului Raynald de Châtillon, asupra unei caravane cu care călătorea și sora sultanului și luarea ei ca prizonieră. Se adăugase și confruntarea cu o coloană de musulmani, care primiseră acordul contelui Raymond al III-lea de Tripoli să treacă prin teritoriile sale, dar fuseseră atacați de cavaleri care nu au respectat cuvântul dat.

se afla tatăl meu. L-am privit. Era trist; ofta și trăgea neliniștit de barba sa. Apoi înaintă, strigând: «Diavolul nu trebuie să biruiască!». Încurajați de prezența sultanului, trupele musulmane au rezistat. Cavaleria lui Salah al-Din atacă apoi din flancuri, împingându-i pe cruciați înapoi pe dealul taberei lor. Tânărul prinț musulman strigă „Am biruit!”, însă creștinii atacară imediat din nou.

Raymond al III-lea a ordonat o șarjă spre vest, în direcția opusă față de Tiberiada. Atacul său a reușit să străpungă linia adversarilor. Sursele musulmane expun evenimentele următoare în moduri diferite: fie Salah al-Din l-a recunoscut pe conte și, din respect, i-a permis să fugă, fie a încercat să îl prindă din urmă, dar viteazul nobil a reușit să scape.

Un grup de oșteni s-a refugiat pe un deal unde se afla mormântul personajului biblic Ietro, socrul lui Moise. Pe aceștia, musulmanii doar i-au înconjurat și i-au obligat să se predea, aprinzând focuri în jurul lor, ce-i sufocau. Regele Guy de Lusignan a continuat să poruncească șarje înverșunate, suferind pierderi însemnate. După cum a amintit cronicarul Imad ed-Din, „creștinii erau lei la începutul luptei, iar la final erau doar oi împrăștiate”.

Ultimii rămași din armata cruciată au fost regele Guy, luptând alături de câteva zeci de cavaleri și de episcopul Ruffin al Acrei pe dealul taberei sale, încercând să apere Sfânta Cruce. Rezistența occidentalilor s-a frânt în momentul în care un nepot al lui Salah al-Din l-a ucis pe episcop și a luat relicva, ținând-o deasupra capului ca să fie văzută de toți. Cavalerii cruciați s-au predat.

Salah al-Din porunci să fie aduși în fața sa

Salah al-Din îl decapitează pe Raynald de Châtillon, ilustrație dintr-o ediție din veacul al XV-lea a manuscrisului cronicarului Guillaume din Tîr

Saladinus,
pictură
de Cristofano
dell'Altissimo
(1525 – 1605)

prizonierii de seamă dintre cruciați. Cunoscut pentru milostenia sa, sultanul îl invită pe regele Guy să ia loc alături de el și îi oferă într-o cupă șerbet și apă rece. În tradiția arabă, prizonierul care primea mâncare sau apă era cruțat. Dar când Guy trecu cupa lui Raynald, Salah al-Din se enervă: „De câte ori ai făcut un jurământ pe care l-ai încălcat? De câte ori ai semnat înțelegeri pe care nu le-ai respectat?”, iar Raynald i-a răspuns printr-un interpret: „Așa s-au purtat dintotdeauna regii. N-am făcut nimic mai mult.”

Salah al-Din l-a decapitat pe Raynald cu propria sabie. Trupul necinsușit fu dus în fața regelui Guy, iar Salah al-Din i-a spus: „Acest om a fost ucis din cauza răutății și necredinței sale.” Sultanul îl linișți apoi, spunându-i că „un rege nu omoară un alt rege”.

Rezistența Regatului Ierusalimului s-a prăbușit. Peste câteva luni, Salah al-Din avea să intre biruitor în Orașul Sfânt. Dintre prizonierii luați la Hattin, templierii și iohaniții – în afara puștinilor ce au trecut la Islam – au fost executați. Nobilii de seamă au fost răscumparați, secătuiind tezaurul cruciate. Guy de Lusignan a fost eliberat fără răscumpărare în 1188, Salah al-Din fiind emoționat de scrisorile Sibyllei în acest sens. Miile de captivi au fost vândute ca sclavi, aglomerând piețele Damascului. Erau atât de mulți, încât un rob creștin putea fi cumpărat doar pentru trei dinari.

Ultima victimă a bătăliei de la Hattin a fost Papa Urban al III-lea. Când a aflat vestea înfrângerii și a pierderii Sfintei Cruci, a murit din cauza șocului la 20 octombrie 1187. Succesorul său, Grigore al VIII-lea, avea să proclame cea de-a Treia Cruciadă, rămasă cunoscută pentru confruntarea dintre Salah al-Din și regele Angliei, Richard Inimă de Leu. ■

*Tiberiada fotografiată dinspre sud în 1857
de Francis Frith (1822 – 1898)*

ocol cu armata spre nord, înspre sătucul Hattin, unde se afla un izvor. Guy îi porunci contelui să înceapă el atacul, cătunul fiind o feudă a sa.

Cruciații lui Raymond al III-lea au șarjat spre Hattin, străpungând rândurile musulman. Regele Guy însă refuză să înainteze la rândul său, de teamă să nu fie pierdută Sfânta Cruce. Îi porunci lui Raymond al III-lea să se întoarcă, iar cruciații au campat peste noapte – în continuare lipsiți de apă – pe un deal.

Salah al-Din porunci să fie trimise trupe pe ascuns prin spatele armatei cruciate, înconjurând-o. S-au adus săgeți pentru arcași cu 400 de cămile. Nu le-a permis creștinilor să se odihnească, poruncind soldaților să rostească rugăciuni și să bată din tobe toată noaptea. Întărâtându-i pe cruciați, musulmanii vărsau apă proaspătă pe pământul din fața adversarilor.

În dimineața zilei de 4 iulie, ostent, regele Guy de Lusignan căzu în genunchi în preajma nobililor și se rugă lui Dumnezeu: „Doamne, privește-i pe copiii Tăi ce poartă în numele Tău crucea adevăratei credințe! Dacă trebuie să ducem ultima noastră bătălie, să fie [biruitor] Dumnezeu meu, nu al lui [Salah al-Din]!”.

Deodată, sosește un sol musulman. Dându-se jos de pe cal, proclamă, ca să fie auzit de toți: „Sire, vin în pace din partea domnului meu, sultanul. Dorește să vă spună că trebuie să renunțați la aventura voastră, să vă întoarceți de unde ați venit dincolo de mare [înapoi în Europa], de unde să nu mai reveniți.”

*Gérard de Ridefort,
ilustrat în 1337
de Maître de Fauvel*

„În numele Sfintei Cruci, niciodată!” strigă Raynald de Châtillon. I se alătură Gérard de Ridefort: „Niciodată, să-i spui domnitorului tău necredincios!” Palid, forțat de cei din jur, Guy i-a răspuns solului: „Să-i spui suveranului tău că eu, regele Ierusalimului, îl convoc la judecata Raiului!”

Contele Raymond al III-lea, care nu fusese de față, aflând cele petrecute, i se adresează regelui în genunchi: „Sire, dacă aveți de gând să muriți astăzi aici, voi lupta alături de dumneavoastră. Nu vom birui, indiferent câți vom ucide, căci vom fi cedat Țara Sfântă lui Salah al-Din.”

Guy de Lusignan i-a răspuns trufaș: „Aș prefera să mor alături de cavalerii mei aici, pe acest câmp, decât să văd Sfântul Ierusalim căzut în mâinile

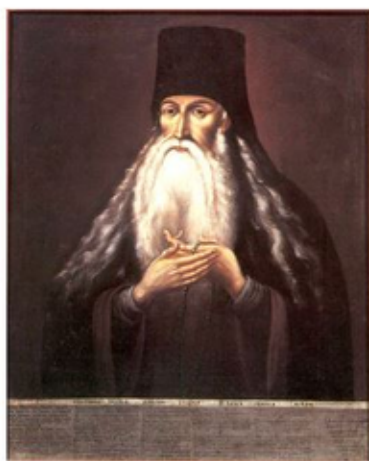

*Miniatură de Jean Colombe (n. 1430)
ce-i ilustrează pe cavalerii templieri
prinși în ambuscadă de Salah al-Din
înaintea bătăliei de la Hattin*

necredinciosului!” Ordonă armatei cruciate să șarjeze spre izvorul de la Hattin.

Creștinii, lipsiți de disciplină din pricina setei și oboselii, s-au izbit de formația defensivă a musulmanilor. Disperați, atacul lor feroce îi forță pe adversari să dea înapoi. Cel mai aprig au luptat zeloșii cavalerii ioaniți și templieri, care au provocat cele mai mari pierderi între musulmani, iar șarjele lor au împrăștiat rândurile inamice în repetate rânduri. Baha ad-Din relatează că „s-au întâmpnat momente groaznice în acea zi; niciodată în istoria generațiilor n-au mai avut loc atâtea fapte de arme.”

Al-Afdal, un fiu al lui Salah al-Din, care avea 17 ani în momentul bătăliei, relatează cum atacul cruciat a împins înapoi trupele musulmane „până în locul unde

Sf. Paisie Velicicovski

luni și pe zile toate slujbele religioase referitoare la evenimentele sărbătorite. Faptul că într-o carte care se referă tocmai la împărțirea calendaristică găsim (grație inspiratelor prefețe ale episcopului Chesarie) trimiteri clare către noul timp (modern) ni se pare că este un act generos în semnificații. Dar dincolo de implicațiile spirituale, culturale și politice, la fel de remarcabile ni se par vibrația, intensitatea la care a trăit omul Chesarie – cel care prin tipărirea *Mineiilor* avea să sfințească fiecare loc unde se vorbea românește, indiferent de efemerele granițe.

Pe de altă parte, un fapt care ar trebui să nuanțeze afirmația referitoare la lipsa de apetit a clerului ortodox pentru implicarea în politic este și cel survenit după războiul ruso-otoman din 1768, care a avut drept consecință pentru români ocuparea între anii 1769 – 1774 a Moldovei și Țării Românești. Ambele provincii își vor trimite la Sankt Petersburg (spre a fi primite de Ecaterina a II-a) delegații formate din boieri și ierarhi care să-și precizeze pozițiile. Dintre trimișii Țării Românești, alături de Mitropolitul Grigorie, va mai face parte printre alții și arhimandritul Chesarie, cel care va fi mai apoi episcop de Râmnic. Cu alte cuvinte, prezent în istoria țării în cele mai aspre și vii momente ale sale, clerul ortodox are un rol cu totul aparte. Aceasta se întâmplă însă cu o anumită discreție, smerenia fiind una dintre dimensiunile insuficient cercetate vizavi de o istorie care ne-a pus mai totdeauna la grele încercări. Este una dintre dimensiunile pe care o remarcă Mitropolitul Antonie Plămădeală, membru însemnat al Rugului Aprins, în cartea *Tradiție și libertate în spirituali-*

tatea ortodoxă (Editura Axios, București, 1995). În aceeași lucrare sunt remarcate cu o deosebită finețe particularitățile ortodoxiei românești, particularități care au determinat un comportament specific, inclusiv în cazul acesta al trecerii spre modernism, după cum vom vedea mai departe.

În *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* George Călinescu intitulează *Descoperirea Occidentului* capitolul care se ocupă de epoca situată între anii 1779 – 1826, grăbindu-se să adauge din start că această „descoperire” se petrece treptat, începând cu 1700, dar și că este „vorba, bineînțeles, de Occidentul cultural. Țările Române n-au fost niciodată în afara Europei” – remarcă de o actualitate crudă, înainte de orice, în chiar planul religiosului. Fiindcă religia creștină a însemnat factorul coagulant al civilizației europene.

Teologic vorbind, avantajul Orientului este indiscutabil în materie de păstrare a legăturii cu izvoarele, cele mai însemnate fiind reprezentate de opera Sfinților Părinți (aceiași de care Occidentul se îndepărtase încet pentru a-i redescoperi fulminant în secolul XX). Fie și pe filieră greacă, operele Sfinților Părinți au fost continuu folosite drept surse de inspirație și model. Treptat, ele vor fi traduse și în românește. Pentru a rămâne la epoca despre care vorbim, ne referim la un contemporan al lui Chesarie, ieromonahul Macarie, care traduce și tipărește în 1775 *Omiliile Sfântului Macarie Egipteanul*, de pildă. Dar și Chesarie însuși (încă arhimandrit în 1765) traduce o impresionantă lucrare atât prin importanță cât și ca amplitudine (570 de pagini) aparținând

Mitropolitul Antonie Plămădeală

RĂDĂCINI ALE RUGULUI APRINS: MINEIELE LUI CHESARIE

MARIUS VASILEANU

*Mineiile editate la Buda, 1804 (stânga)
și două dintre cele editate de episcopul Chesarie Râmnicăneanul*

S-a scris și vorbit adesea, pe bună dreptate, despre Sf. Paisie Velicicovski atunci când s-a făcut referire la originile fenomenului Rugului Aprins. Ei bine, între multiplele rădăcini autohtone este ignorat un contemporan al Sf. Paisie de la Neamț, al cărui rol în răspândirea și unificarea limbii române este considerat esențial.

O evidență pe care și apostolii au constatat-o, noua credință urma să fie mai lesne înțeleasă și receptată, dacă va fi promovată în limbile vernaculare, fiindcă, precizează Sf. Apostol Pavel: „De aceea, cel ce grăiește într-o limbă să se roage ca să și poată tălmăci. Că dacă mă rog într-o limbă, duhul meu se roagă, dar mintea e neroditoare. Atunci, ce-am să fac? Mă voi ruga cu duhul, dar mă voi ruga și cu mintea; voi cânta cu duhul, dar voi cânta și cu mintea. Astfel, dacă tu vei binecuvânta cu duhul, cum va zice Amin după mulțumirea ta cel ce stă-n locul omului de rând, de vreme ce el nu știe ce zici? Căci tu, într-adevăr, tu mulțumești bine, dar celălalt nu se zidește“ (*I Corinteni* 14, 13 – 17).

Nu-am oprit în cele ce urmează asupra unei

ultime faze ale acestei fundamentale schimbări amintite mai sus, și anume faza editării în limba română a *Mineiilor*, operă monumentală și izbindă aparținând episcopului Chesarie Râmnicăneanul. Chesarie nu a reușit să termine decât șase dintre cele 12 volume – fiecărui volum corespunzându-i câte o lună –, dar urmașul său, episcopul Filaret, a dus până la capăt editarea celorlalte șase volume, care erau pregătite deja.

UN COMPORTAMENT SPECIFIC

Mineiile – la singular, *minei* din *minei* (slav.) și *min*, *minos* (gr.), care înseamnă „lună“ – sunt cărți bisericești ortodoxe în care se regăsesc indicate pe

cărți pe care reușește să le editeze sunt, desigur, *Mineiele*. Căci prin „Minciele lui (Chesarie) s-a desăvârșit pentru totdeauna românizarea slujbelor religioase”, precizează același mare istoric al Bisericii, prof. M. Păcurariu.

Dar Chesarie este o ambasadă a Iluminismului, anticipând Școala Ardeleană. Episcop fiind, corespundează cu negustorul Hagi Constantin Pop din Sibiu, căruia îi cere publicațiile: *Mercur historique, littéraire et politique* ori *Journal encyclopédique du livre propagande philosophique* și, mai ales, cumpără *Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*. Percepția sa vizavi de timpul sacru (a nu se uita că avem de-a face cu un monah ortodox al secolului al XVIII-lea!) nu se simte bruiată de „oferta” occidentală ci, dimpotrivă, îl împlinește. Generosul ambitus cu care știe Chesarie să se apropie de marca cultură a veacului – fie ea răsăriteană, fie apuseană – dă măsura acestei personalități atât de puțin cunoscute. Numai un om de o asemenea conștiință putea să scrie: „doar cărțile asigură în timp strălucirea popoarelor”. Viața sa, care este curmată brusc (la 9 ianuarie 1780, generând suspiciunea otrăvirii), ne prilejuiește un bilanț de 10 titluri tipărite: *Octoiul* (1776), *Triodul* (1777), *Ceaslovul* (1779)

și *Psaltirea* (1779), la care se vor adăuga primele șase *Mineie* – între 1776 și 1779. Cum am spus mai sus, urmașul său, episcopul Filaret, va încheia editarea *Mineielor*. Imitându-și predecesorul, Filaret însă nu va avea nici pe departe anvergura europeană a lui Chesarie. Interesant ar fi de spus și faptul că răspândirea acestor cărți bisericești a acoperit practic toate teritoriile românești. Este o primă ediție integrală, care a stat la baza tuturor edițiilor următoare, întâia dintre acestea fiind sub tipar la scurt timp, la Buda, între 1804 și 1805.

Problema autorilor reali ai traducerii încă este disputată între specialiști, cea mai plauzibilă fiind totuși cea a existenței unui colectiv în care episcopul avea rolul de coordonator, dar și acela de participant activ. Cel care a făcut cele mai pertinente comentarii asupra prefețelor primelor șase *Mineie* scrise de Chesarie este profesorul Alexandru Dușu, una dintre figurile cele mai culte ale Rugului Aprins, care avea să se coaguleze peste veac, la mijlocul secolului XX, la Mănăstirea Antim (București).

Voi explica în a doua parte a acestui articol de ce *Mineiele* episcopului Chesarie trebuie considerate printre sursele importante ale Rugului Aprins.

(Va urma)

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iulie 2022, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista *Magazin istoric*.

– **Ce personaj biblic își avea mormântul pe dealul unde s-a refugiat un grup de oșteni cruciați în timpul bătăliei de la Hattin?**

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din aprilie 2022 este:

„7 martie 1936”

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnul **Nicolae Ionescu**, din **Pitești**, jud. Argeș.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2022.

Adresa noastră: *Magazin istoric*, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sect. 5, București

E-mail-ul nostru: mistoric@gmail.com

Sfântului Simion al Tesalonicului, intitulată *Voroavă de întrebări și răspunsuri*. Toate aceste isprăvi se petrec sub păstorirea aceluiași Mitropolit Grigorie al II-lea, când se tipăresc în jurul a 40 de titluri în limba română, printre care: *Evanghelia* (1760, 1775), *Antologhionul* (1762, 1766, 1777, 1786), *Ceaslovul* (1767 plus alte cinci ediții), *Moliftelnicul* (1764), *Penticostarul* (1768, 1782), *Triodul* (1768), *Octoiul* (1774), *Apostolul* (1774, 1784), *Psaltirea* (1775), *Liturghierul* (1780), *Catavasierul* (1781) sau *Slujba Cuviosului Dimitrie Basarabov* (1779).

Sfântul Simion
al Tesalonicului

LAICIZARE CU ACORDUL BISERICII

Grigorie avea să ajungă Mitropolit al Ungrovlahiei în 1760, după ce a fost inițial Mitropolit pe scaunul din Mira Lichici. Transferul pe scaunul Mitropoliei Ungrovlahiei a fost posibil grație legăturii sale speciale cu Constantin Mavrocordat, fiindu-i duhovnic. *Finis coronat opus*, Grigorie dobândește în 1776 de la Patriarhul ecumenic Sofronie titlul de „loțșitor al scaunului de Cezareea Capadochiei” – pentru el și pentru urmașii săi –, ceea ce însemna practic situarea sa în sinodul patriarhal din Constantinopol pe locul al doilea, după Patriarhul Ecumenic.

Iată așadar o epocă de adevărată efervescență teologică, mozaic în care Chesarie avea să-și găsească un loc aparte.

Dar epoca modernă înscamnă fatalmente și laicizare. Ei bine, aceasta este realizată, paradoxal, cu concursul sau măcar cu acordul Bisericii. Dacă, din fericire, Poarta nu a impus niciodată islamizarea forțată în Țările Române, Biserica își va reduce treptat din puterea economică și administrativă tocmai prin apariția noii epoci la care singură consimte să se racordeze. „Insula” creată temporar în timpul scurtei ocupații a Olteniei de

austriei (1718 – 1739) a determinat nu numai o altă reducere a influenței Porții ci, mai mult, o temă de meditație asupra mesajului laic al cărților religioase, poate ca o reacție de apărare camuflată față de pericolul catolic. De altfel, imediat în 1719 va decreta deplina libertate a Bisericii Ortodoxe pentru Oltenia. Iluminismul era la porțile timpului istoric românesc.

În aceste condiții, ne-am apropiat de Râmnic, devenit în secolul al XVIII-lea cel mai important centru cultural al Țării Românești. Păstorind în timpul Mitropolitului Grigorie al II-lea, episcopul Chesarie s-a dovedit a fi, în doar șase ani cât a mai trăit de la ungerea în înalta funcție, „unul dintre cei mai străluciți vlădici români din trecutul Bisericii noastre”, conform prof. Mircea Păcurariu.

O AMBASADĂ A ILUMINISMULUI

Chesarie învățase la Școala Domnească, cunoștea bine limbile timpului – greacă și latină, rusă și franceză. Devine monah și ucenic al lui Grigorie al II-lea, care îl și introduce în dificila și importanta lucrare de traducător și tipograf. Devenit vicar din 1771 și episcop din 1774, Chesarie își continuă activitatea culturală. Înființează, de pildă, două școli la metocurile episcopiei aflate în București și Craiova. Reface mănăstiri și schituri, dar mai ales repară tipografia din Râmnic, aducând piesele trebuitoare de la Sibiu. Cele mai importante

Constantin Mavrocordat

Peste ani, Anne discută cu doi pasionați de automobile vechi, în timp ce nepotul, aflat în mașina din spate, o așteaptă să vină cu cumpărăturile

Cu ajutorul microscopului – una dintre primele asemenea mașinării deținute de un particular în oraș –, a efectuat analize pentru susținerea tezelor doctorului militar Walter Reed (1851 – 1902), canalizate în special pe studiul febrei galbene și a celei tifoide. Nu de puține ori, Anne și tatăl își petreceau ore bune analizând probele pe lentile. Tânăra, dovedind talent la desen și răbdare, schița pe hârtie complicatele configurații ale bacteriilor. Cum a împlinit 20 de ani, relația dintre cei doi s-a cimentat și mai mult, tatăl devenind pentru fiică un adevărat amic, pe care îl striga simplu: „Bill“.

DE LA CAI, LA CAI... PUTERE

Într-un savuros interviu, publicat în numărul din 8 septembrie 1952 din *Life Magazine*, sub semnătura lui Milton Lehman, Anne Rainsford French își amintea: „Bill avea două idei la care ținea foarte mult, destul de neobișnuite pentru acea perioadă. În primul rând, el credea cu tărie că fetele pot fi nu numai ornamente ale vieții, ci și colege utile. În al doilea rând, ura de-a dreptul caii... Spunea tuturor celor care voiau să îl asculte că acele vietăți de-abia așteaptă să se răzvrătească, să se folosească și de cea mai mică ezitare a călărețului pentru a-l trânti la pământ“. În atare condiții, era de la sine înțeles că roșcatul doctor

William French nu era un călăreț talentat.

Așa că, atunci când compania „Locomobile“, pionier în manufacturarea automobilelor, și-a deschis în 1899, agenția pe o stradă centrală, s-a numărat printre primii clienți. Era o dimineață răcoroasă de septembrie, când Bill și-a luat fiica să testeze împreună performanțele motoarelor cu aburi.

Cum au pășit în salonul de expoziție, cei doi French s-au îndrăgostit pe dată. Era o singură mașină, un model demonstrativ, perfect reprezentant al logoului companiei: „Fiabilitate, siguranță, confort, simplitate, viteză și cost redus“.

„În fața ochilor noștri ni s-au arătat poate cele mai frumoase lucruri pe care le văzusem vreodată“ – își amintea Anne în interviul acordat în 1952. Mașină trona, neagră și elegantă, cu forma sa tip Stanhope, inspirată din stilul caleștilor de odinioară, cu o singură bancă, poziționată central, și cu cele patru cauciucuri pneumatice de bicicletă. Bordul îi era îmbrăcat integral în piele lăcuită.

Angajatul „Locomobile“ le-a arătat sistemul de pârghii de mână care controlau și introduceau fie aburul în cilindru, fie direcția; dar și lămpile cu acetilenă, frâna de picior și claxonul menit a-i avertiza pe pietoni.

„Adevăratul miracol era ascuns însă, asemenea gleznelor frumoase ale unei femei care se respectă“ – își amintea Anne. Bill l-a convins pe vânzător să ridice scaunul pentru a inspecta motorul.

„Nu ați vrea cumva, domnule doctor French, să o încercați?!“

Propunerea a fost pe dată acceptată, William rugându-și fiica să îl aștepte în magazin. Când s-a întors, după o călătorie pe străzile dimprejur, ochii îi străluceau ca ai unui copil în fața magazinului de dulciuri. La rândul său, și vânzătorul putea să își frece mâinile de bucurie: reușise să finalizeze prima comandă. Doctorul French și-a deschis carnetul de cecuri și a declarat entuziasmat: „Vremea cailor s-a încheiat, în sfârșit!“.

Omul de la „Locomobile“ l-a aprobat, dând viguros din cap. „Toată lumea va dori o asemenea mașinărie“. Din nou vânzătorul i-a dat dreptate, și doctorul a conchis: „Nimeni nu știe însă unde ne va duce toată trășenia asta“...

ANNE ȘI LOCOMOBILUL

THEO STĂNESCU-STANCIU

22 martie 1900: autoritățile orașului Washington i-au eliberat lui Anne Rainsford French un permis de conducere – clasa mașină cu motor cu aburi –, tânăra de 22 de ani devenind astfel, chiar dacă în mod neoficial, „Miss Locomobile“ a debutului de veac nou!

Rainsford French reprezenta în Washington D.C. una dintre cele mai cunoscute și înstărite familii. Ea ocupa o locuință impozantă, situată pe mult căutată și la mare modă stradă East Capitol. Tatăl, William Bates French, era un reputat doctor, iar printre rudele pe linia sa se numărau atât un reputat politician, prieten apropiat al președintelui Abraham Lincoln și un pionier investitor în domeniul telegrafiei, Benjamin Brown French (1800 – 1870), cât și un apreciat sculptor, Daniel Chester French (1850 – 1931).

Anne a fost prima născută a cuplului William și Mary Winnifred Babson, venind pe lume la 28 noiembrie 1878. Încă din primii ani de viață s-a dovedit o fetiță iscoditoare, pasionată mai degrabă de jucăriile băiețelilor, de mașini și mecanisme, disprețuind de-a dreptul păpușile, considerându-le adevărate frivolități.

Adolescenta Anne era aproape nedespărțită de tată, însoțindu-l fie la spital, fie în laborator, unde William Bates French era implicat în experimente din domeniul bacteriologiei.

Genevra Delphine Mudge

O ALEGERE DIFICILĂ: MAȘINA SAU IUBIREA VIETII?!

Performanța i-a fost recunoscută și în presa locală. Ziariștii de la *Washington Post* au lăsat și un scurt portret: noua posesoare de carnet de conducere era o tânără de înălțime medie, plinuță, destul de drăguță, cu un ten de un alb orbitor și niște ochi albaștri cu o privire extrem de profundă.

Când nu era șoferul părintelui, lui Anne nu îi erau permise călătoriile decât în perimetrul orașului. Cel mai adesea își ducea automobilul la casa unui văr – situată la vreo câteva străzi depărtare de cămin; la Cazarma Marinci, unde tatăl unei bune prietene era comandant, sau la un cunoscut magazin de... bomboane, Velati's. Nu a fost lăsată să se deplaseze de una singură la Georgetown, la puțin peste 3 km depărtare. Dar nici doctorul French nu s-a aventurat vreodată prea departe, mai ales când era vorba să meargă pe drumuri desfundate și pline de noroi. Se temea să nu rămână pe acolo blocat și să fie nevoit să apeleze din nou la... cai, pentru a fi scos din mocirlă. Cu toate acele limitări de circulație, imaginea locomobilului și a Annei ținându-și cu o mână strâns pălăria pe cap, pentru a nu fi luată de vânt, a devenit una familiară pentru locuitorii din zona Capitol Hill.

În 1903, situația s-a schimbat radical. Anne și-a întâlnit jumătatea, un anume Walter Meiggs Bush (1873 – 1928). Dacă în aproape toate sensurile, opiniile celor doi concordau, șofatul a reprezentat una dintre puținele chestiuni cu care soțul nu a fost de acord. „Conducerea unei mașinării este clar o treabă bărbătească. Femeile nu trebuie să se murdărească utilizând-o!”. Mai mult chiar, după nuntă, cuplul s-a mutat în Springfield, Missouri, oraș în care, în acea vreme, nu exista nicio mașină. De abia după zece ani, când Anne și Walter au ales să își schimbe căminul, la Baltimore, și-au achiziționat prima mașină. Pe care însă a condus-o doar soțul!

O DISPUTĂ ISTORIOGRAFICĂ

A fost Anne, într-adevăr, prima posesoare de permis auto din S.U.A.? În opinia multor istorici, titlul i-ar reveni ei. Așa apare, de pildă, și într-una dintre cele mai cunoscute Enciclopedii dedicate personalităților feminine din S.U.A. (apărută în 2003, autori Gordon Moris Baker și Brenda Farrington). Specialiști precum Virginia Scharff, autoarea unui interesant volum dedicat femeilor pionier din spatele volanului, înclină să creadă că titlul ar putea reveni altcuiva...

Prima variantă ar fi Genevra Delphine Mudge (1881 – 1964) din New York (cunoscută și pentru participarea sa la curse de mașini, dar și ca prima femeie care a produs un accident de mașină, lovind cinci pietoni în timpul unei asemenea întreceri auto), care în 1898 își conducea deja mașina.

Alta ar fi soția unui anume John Howell Phillips din St. Louis, căreia, din nefericire, istoria nu i-a păstrat prenumele! Ea ar fi deținut permisul de conducere cu nr. 24 din respectivul stat american, obținut cu câteva luni înaintea lui Anne Rainsford French, în noiembrie 1899. „Lăsați femeile să conducă mașini – asta poate să reprezinte cel mai bun tonic pentru ele” – ar fi declarat ea într-un articol publicat în *The Washington Times*, din 1 martie 1913. „Am condus cu cea mai mare viteză permisă pe străzile din St. Louis. Nimic nu mi-a plăcut mai mult vreodată decât să mă deplasez unde voiam cu mașina mea. Trăiam senzația acestei plăceri în toți porii. Să știu că stăpânesc mașinaria cu înșami era un sentiment copleșitor. Mă încărcam cu o mare energie. Dacă ar fi să le sfătuiesc pe femei să facă ceva în mod special, asta ar fi – conducerea unei mașinării puternice”. ■

CAI VINDECAȚI DE FOBIA AUTO

După ce a achitat destul de piperata sumă de 600 de dolari, automobilul a fost livrat la începutul lui decembrie. Imediat cum a sosit, Mary s-a arătat alarmată de noua mașinărie. Bill a încercat să își liniștească soția: nu avea cum să fie periculoasă sau, oricum, voiajul la bordul ei era mult mai sigur decât cel pe șaua unui cal! Încă de la primele călătorii, atât cele ce răspundeau unor apeluri profesionale, cât și cele de plăcere, Anne l-a însoțit. Pe vreme rea, s-au acoperit cu pături; pe ploaie, au purtat șoșoni de cauciuc, iar tânăra, ingenioasă, ținea deasupra capului părintelui o umbrelă.

Cu toate că legăturile domnului French cu năbădăioșii cai păreau a fi încheiate, o întâmplare i-a adus din nou alături. Printre îndatoririle de medic, William French trebuia să se ocupe și de Departamentul districtual de pompieri. Odată cu apariția locomobilelor în oraș, marea majoritate a patrupedelor a început să manifeste crize de agresivitate provocate de zgomotele motoarelor. Pentru a le vindeca, doctorul a apelat la un tratament... drastic! Cu fiica alături, își conducea mașinăria șuierătoare zi după zi la sediul pompierilor, unde o lăsa să își elibereze supapa de siguranță chiar în fața cailor, ce pufneau zgomotos și se cabrau, speriați. După mai multe asemenea episoade, caii au ajuns să se calmeze, dr. French declarând bucuros: „I-am vindecat de fobia auto“!

Toate orele petrecute cu tatăl la volanul locomobilului au sădit în Anne o pasiune puternică: trebuia să conducă de una singură. Până în noiembrie 1899 în Washington nu se pusese problema existenței unui permis special pentru a conduce noile mașinării cu motoare cu abur. Un anume Gabriel Edmonston (1839 – 1918) a început să întrebe autoritățile locale dacă nu s-ar impune o atare modificare pentru a opera în siguranță noile mașinării. După deliberări îndelungi, a fost introdusă obligativitatea de a deține permis. Era nevoie de achitarea unei taxe de 3 dolari și susținerea unui examen.

„Nu cred că examinatorii au fost prea în-cântați când m-au văzut“ – a declarat pentru

Anne cu fiica și nepotul

Life Magazine Anne French. „Cu siguranță nu căutau femei care să devină șoferi. Cu toate că au fost foarte politicoși, nu prea au știut ce să mă întrebe. Eram pregătită să dau jos motorul și să-l montez la loc. Dar au spus că nu va fi necesar. M-au pus doar să numesc cele mai importante părți ale mașinării. Ultima probă a constat din o tură prin piața orașului, pentru a le demonstra că știu să conduc“.

În perioada respectivă, doar aproximativ două treimi dintre cererile pentru obținerea permiselor au fost aprobate, conform unor estimări ale istoricilor, în anul 1900 înregistrându-se circa 8.000 de asemenea mașini pe teritoriul nord-american.

Chiar și cu licența în buzunar, Anne a mai avut de dus și alte bătălii... Pe de o parte cu mama, Mary arătându-se foarte îngrijorată. Motivul: nici pe departe siguranța fiicei, ci faptul că „niciun gentleman nu va mai fi interesat de o domnișoară care nu și-ar cunoaște poziția în casă și s-ar comporta precum un bărbat“!

Dar și cu dădaca de culoare a familiei, care s-a arătat de-a dreptul oripilată că scumpa ei odraslă, de care avusese atâta grijă, a luat-o pe o cale necurată. „Până atunci nu ieșisem niciodată din cuvântul lui Mammy, dar, cu locomobilul a fost o cu totul altă poveste. Am făcut cum am vrut și nu am dat ascultare criticilor ei“ – și-a amintit Anne.

JEFUITOR SAU VICTIMĂ?

În 2002, arheologii chinezi au descoperit o serie de morminte datate în secolul I î.H., în satul Shiyanzi, în regiunea Ningxia. Este vorba despre mai multe familii avute, îngropate într-o movilă impozantă. Din păcate însă, la un moment dat, situl a fost prădat, jefuitorii săpând un tunel și luând majoritatea obiectelor din mormânt.

În timpul cercetărilor, arheologii au descoperit în interiorul tunelului săpat de jefuitori trupul unui bărbat în jur de 25 de ani. Inițial, s-a considerat că este vorba despre unul dintre răufăcători, mort din cauza unui accident. Descoperirile din ultimii ani au „reabilitat” însă acest personaj.

Analiza solului a arătat că tunelul a fost săpat cu mai multe secole înainte să fi trăit individul – care a fost datat prin radiocarbon între anii 640 – 680 d.H. Bărbatul ar fi suferit 13 răni provocate de obiecte ascuțite: opt în zona craniului, patru la coaste, una la brațul stâng, și în partea din față, și în partea din spate, sugerând că ar fi fost ucis de mai mulți oameni. La 60 cm distanță de trup a fost descoperită o sabie, posibil una dintre armele asasinilor. Nu se cunoaște motivul crimei, însă a devenit clar că este vorba despre o victimă ascunsă de ucigași.

LOCUIŢĂ VIKINGĂ IMPOZANTĂ

O echipă de arheologi coordonată de Lars Gustavsen, de la Norwegian Institute for Cultural Heritage Research, a descoperit în apropierea localității Gjellestad una dintre cele mai masive construcții vikingice din Peninsula Scandiană. Este vorba de o locuință de tip *longhouse*, lungă de aproximativ 60 m și lată de aproximativ 15 m. Descoperirea a fost realizată prin scanarea solului și nu a fost scoasă la suprafață încă. Din acest motiv, nu s-a putut stabili cu exactitate vechimea construcției.

Clădirea se află în cadrul unui sat antic – a fost descoperită accidental, arheologii doreau să realizeze o hartă a zonei prin scanare –, aflat în apropierea unui alt sit, unde a fost găsită o corabie. Dimensiunea construcției, aproape fără egal, sugerează că satul avea o mare importanță în epocă.

PALAT ÎN PERICOL

Palatul Seiyun din Yemen, realizat din cărămizi de noroi, una dintre cele mai mari construcții din lume realizate din acest material, este în pericol de prăbușire din cauza ploilor. Din pricina războiului civil început în 2015, guvernul nu s-a mai ocupat de întreținerea acestei construcții, iar de-a lungul anilor, structura, zidurile și acoperișul au fost sever afectate. Palatul, odinioară reședința sultanului din Kathiri, a fost construit în anii 1920. Face parte din patrimoniul cultural UNESCO și este înfățișat inclusiv pe bancnotele de 1.000 de riyali.

SABINA NU-I ALEXANDRINA

Am primit la redacție.

În numărul din luna aprilie acest an, în articolul semnat de domnul Alin Spânu cu titlul *Alexandrina Fălcoianu versus Sabina Cantacuzino*, pp. 15–19, continuare în p. 24, s-a strecurat o croare la una dintre imaginile care ilustrează articolul.

Este vorba de imaginea din dreapta jos de pe pagina 15 a revistei ce poartă următoarea explicație: „Sabina Cantacuzino alături de soț”.

Întâmplarea face ca în timpul documentării mele la Arhivele

Naționale ale României pe tema Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române să consult câteva arhive personale, între care și cea a Alexandrinei Gr. Cantacuzino, președintă a respectivei societăți începând din octombrie 1918, până la decesul ei survenit în 1944. Printre fotografiile existente în această arhivă se află și cea etichetată greșit în articol, care îi înfățișează de fapt pe Alexandrina Gr. Cantacuzino împreună cu soțul, Grigore Gh. Cantacuzino, unul dintre fiii omului politic Gheorghe Gr. Cantacuzino, zis și Nababul, datorită averii extraordinar de mare pe care o deținea.

Fotografia este realizată la un an de la căsătoria celor doi, ce avusese loc în anul 1899, și îi prezintă în automobilul propriu, aflat în perioada de probă. De altfel fotografia este și datată și are legenda următoare: „Grigore și Alexandrina Cantacuzino. Prima călătorie în automobil în august 1900”.

Pentru confirmarea celor spuse de mine mai sus, atașez acestor rânduri și copia fotografiei în discuție.

Dr. Mioara IONIȚĂ

Mulțumindu-i doamnei Mioara Ioniță, veche și constantă colaboratoare a revistei noastre, și cerându-le scuze cititorilor, trebuie să precizăm că vina – repetată și la al doilea episod – aparține în exclusivitate redacției. Alături de fotografia cu bucluc, publicăm și două imagini ale Sabinei Cantacuzino, una din 1882, alta din anii '30.

ARME

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											

ORIZONTAL: 1) Mașină de război folosită de romani în Antichitate, pe baza unor modele grecești, la aruncarea de bolovani sau săgeți asupra obiectivelor dușmanului – Înveliș cilindric de metal sau carton, în care se află explozibilul sau proiectilul unei arme de foc. 2) Armă de foc cu pereți subțiri, ușor transportabilă, cu care se lansează minele, inventată de germani în anii premergători Primului Război Mondial (pl.). 3) A geme de durere – Mamifere cu trup masiv, vânat pentru blana lor. 4) Stat condus de un emir – Tub gol! 5) Loc de unde se trage – Armă tăioasă inventată în epoca bronzului, formată dintr-o lamă de oțel ascuțită la vârf și fixată într-un mâner. 6) Perioadă mare de timp – Stau în fața automatului! – Atestat pentru prima dată în Asiria și în stepele eurasiatice, acest obiect

intră în dotarea cavaleristului. 7) Tras pe flancuri! – Păr scurtat, o măsură de menținere a disciplinei în armatele profesioniste – Tanc gol! 8) A ventila – A nu mișca – Abia! 9) E în război cu soacra – Prins în obiectiv. 10) Mașină de război folosită în Antichitate și Evul Mediu la atacarea cetăților prin aruncarea de proiectile, între care și pietre sau butoaie cu substanțe incendiare. 11) Armă de foc cu fitil și țeavă lungă, inventată la începutul secolului al XVII-lea de Marin le Bourgeois pe baza unor mecanisme din veacul precedent – Plumbul din cartușul de vânătoare.

VERTICAL: 1) Armă cu tăiș scurtă, fixată la țeava puștii militare, inventată în veacul al XVII-lea, care a luat locul infanteriștilor lăncieri în armate – Călin Florea. 2) Armă cu care se aruncă săgeți, inventată de societăți de pe tot parcursul globului, înlocuită treptat pe câmpul de luptă de armele de foc – Întreprindere unde se fabrică sau se repară armamentul. 3) Instrument optic cu care sunt dotate unele arme, inventat inițial pentru luncetiști în veacul al XIX-lea – A se învârti. 4) Bate până moare – Principalul infanterist în Evul Mediu, pornea la luptă înarmat cu furcă, topor, arc cu săgeți sau coasă. 5) Inimă de pușcă! – Bate fierul cât e cald – Bun de armată, combatant. 6) Se luptă în arenă cu torcădorul – Gresat – Luat la centru! 7) Ademenit în cursă – Coloană de soldați (înv.). 8) Mânuieste armele în luptă – Colecție de documente. 9) Bătăios la inimă! – Prima armă a omului primitiv – Situație vrednică de plâns. 10) În tură! – În fața țintei! – Animal domesticit cu mii de ani în urmă, ce a schimbat modul în care se purtau războaiele, utilizat în primă fază la carele de luptă din stepele eurasiatice. 11) Mașină de război întrebuințată odinioară la spargerea zidurilor și porților cetăților asediate – Ofensivă.

Dicționar: ILAU, ACTA, TAI

Gheorghe BRAȘOVEANU

POTRIVNICILE EXILULUI

Încheiem prezentarea scrisorii începută în numărul 4/2022, adresată regelui Mihai, la 14 august 1959. Provine, cum precizam, din fondul Constantin Vișoianu, păstrat la Arhivele Hoover Institution on War, Revolution and Peace, și v-o putem aduce în atenție grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

Președintele organizațiilor muncitorești, dl Meany [George, primul președinte al puternicei uniuni sindicale americane ADL-CIO], a primit o delegație a Națiunilor Captive și a făcut declarațiuni viguroase în legătură cu independența țărilor noastre.

În fața clădirii Națiunilor Unite a avut loc o ceremonie organizată de Adunarea Națiunilor Europene Captive, la care au participat importante personalități americane și au luat cuvântul senatorul Javits [Jacob Koppel, membru al Partidului Republican], precum și reprezentanți ai primarului, guvernatorului și cardinalului Spellman [Francis, arhiepiscop al New Yorkului]. O delegație a Națiunilor Captive a fost primită de dl Dillon, care ținea locul secretarului de Stat și care a făcut declarațiuni ferme privitoare la hotărârea Guvernului american de a nu accepta niciodată situațiunea creată țărilor noastre prin agresiunea sovietică.

Proclamația președintelui Statelor Unite, rezoluția Congresului precum și celelalte manifestațiuni care au avut loc în această țară au desigur o importanță considerabilă din punct de vedere politic și moral. Din nefericire, politica oficială a marilor democrații aliate nu ne îngăduie să ne bucurăm prea mult de toate aceste manifestațiuni. Dorința de a se înțelege, prin concesii, cu Rusia Sovietică împiedică desigur guvernele democratice să facă o politică activă în legătură cu liberarea țărilor noastre. Guvernele marilor democrații occidentale par să arate o mare timiditate față de Rusia Sovietică și nu îndrăznesc să deschidă nicio problemă care ar nemulțumi această putere agresoare. Ele rămân în defensivă și se expun continuu la atacuri și inițiative sovietice.

Criza creată în jurul Berlinului, printr-un

discurs, de Hrușciiov, precum și negocierile ce au avut loc la Geneva au arătat încă o dată lipsa de hotărâre a guvernelor democratice, precum și dorința lor excesivă de a căuta o împăcare cu Rusia Sovietică prin concesii unilaterale.

Prin atitudinea intransigentă adoptată de Rusia Sovietică la Geneva, Hrușciiov a obținut să fie invitat de președintele Statelor Unite, realizând astfel o veche și, până ieri, zadarnică dorință a sa. Este, desigur, natural ca în jurul acestei vizite să se nască mari temeri și îndoieli, dat fiind mai ales spiritul ingenios și agresiv al lui Hrușciiov și temperamentul blajin și îngăduitor al președintelui Eisenhower.

Ingrijorați noi înșine de această vizită, am făcut demersuri în toate direcțiunile pentru ca interesele țărilor noastre să nu fie din nou uitate sau călcate în picioare. De peste tot mi s-au dat asigurări că statele Unite ale Americii nu vor recunoaște prezenta situațiune din Europa. Se poate însă ușor măsura diferența dintre politica de odinioară a Statelor Unite, care cerea eliberarea țărilor noastre, și atitudinea de astăzi, ce pare să se limiteze numai în a nu recunoaște rezultatele agresiunii sovietice. Ca și până acuma, oricât de grele ar fi împrejurările, Comitetul Național Român nu va înceta să facă toate eforturile ce îi stau în putință pentru a-și îndeplini misiunea importantă cu care Majestatea Voastră a binevoit să-l însărcineze.

Sunt cu cel mai profund respect,

Sire,

Al Majestății Voastre

Prea plecat și prea supus servitor

Constantin Vișoianu,

Președintele Comitetului Național Român

CONTENTS (Romanian history) Honour to the heroes of the people ● **D. Deletant** Iuliu Maniu's relationship with the Special Operations Executive ● **O. Trașcă** The Romanian Army's role within Germany's invasion plan of the U.S.S.R. "Barbarossa" ● **I. Schipor** Controversies surrounding the National Bank Treasury evacuated to Moscow during World War One and not returned ● **C. Nițulescu** Official inquiries within the Ministry of Foreign Affairs of Communist Romania ● **C. Boțoghină** Photographs of the Golescu family ● **A.E. Preda** German hegemony and the Romanian political elite ● **D. Ramf** Hermann Oberth, a pioneer of space flights ● **M.E. Ionescu** The man with the iron hand ("the vizier") in Romanian politics (VII) ● **I. Giurcă** Aurel Vlaicu, the village born of the land reform of 1921 ● **M.A. Pricope** An invitation to the Romanian Academy Library: Eugeniu Carada, the creator of the N.B.R., editor-in-chief of the "Românul" newspaper ● **G. Roșu** Once upon a time, there were: coins ● **E. Olariu, A. Iacob** The stories of Bucharest: Romanian painters in-between the East and the West ● **V. Diaconu** The mysteries of a 6.500 year old village ● **G. Catalan** Roman-Catholic Bishop Augustin Pacha intervenes on behalf of Jewish parishioners ● **M. Vasileanu** Roots of the Burning Bush: The Menaia of Chesarie ● Romanian Documents at Hoover Institution (CXCIV)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) ● Хвала героям родины ● **Д. Делетант** Связи Иулиу Маниу с английскими секретными службами ● **О. Трашкэ** Место румынской армии в плане нападения Германии на СССР, «Барбаросса» ● **И. Скипор** Разногласия по поводу золота Нацбанка, эвакуированного в Москву во время Первой мировой войны и не вернувшегося домой ● **К. Ницулеску** Расследования в МИДе коммунистической Румынии ● **К. Боцогинэ** Род Голеску в фотографиях ● **А.Е. Преда** Германская гегемония и румынская политическая элита ● **Д. Рамф** Герман Оберт, пионер космических кораблей ● **М.Е. Ионеску** Сильный сановник (визирь) в румынской политике (VII) ● **И. Джуркэ** Аурел Влайку, село, возникшее после аграрной реформы 1921 г. ● **М.А. Прикопе** Приглашение в Библиотеку Академии: Будженю Карада, основатель Нацбанка, главный редактор газеты „Românul” ● **Дж. Рошу** Жили-были: монеты ● **Е. Олариу, А. Якоб** Истории Бухареста: Румынские живописцы между Востоком и Западом ● **В. Диакону** Загадки 6500-летней деревни ● **Г. Каталан** Римско-католический епископ Аугустин Паха вступает в поддержку еврейских верующих ● **М. Василяну** Корни Неопалимой Купины: Минеи архиепископа Кесарие ● Румынские документы в Гуверском Институте (CXCIV)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

DE LA ÎNCEPUTURILE MOLDOVEI

Domnul FRANZ PIESZCZOCH, din Siret, jud. Suceava, ne-a semnalat o eroare survenită în articolul Franciscani și dominicani în Moldova medievală. Convertiri la catolicism din numărul 4/2022 al revistei. În text și în legenda unei imagini am scris că doamna Margareta Mușata ar fi fost mama voievodului Lațcu (cca 1368 – 1375). Cei doi sunt de fapt frate și soră, copiii lui Bogdan I (cca 1363 – 1367). Margareta Mușata a fost și mama voievozilor Petru al II-lea Mușat (1375 – 1391; cunoscut până recent în istoriografie drept Petru I) și a lui Roman I (cca 1391 – 1394). Domnul Pieszczoach ne-a atras atenția asupra două documente ce o amintesc.

Într-un hrisov din 1 mai 1384, este scris: „Noi, Petru

Voievod luând aminte, ținând seama că strălucită și preamărita Margaretha, mama noastră iubită și vrednică de cinste, a pus cu evlavie să se înalțe și să se zidească în orașul Siret o biserică și locaș al fraților predicatori în care biserică sus-zisa Doamnă, mama noastră și-a ales loc de îngropare...”

Dintr-o danie către fiii

boierului Dragomir Albu din 13 noiembrie 1393, aflăm: „Marele domn al Moldovei Io Roman Voievod al Țării Moldovei de la munte până la malul mării, am dat un sat în țara noastră în Moldova și aceasta în credința mamei noastre cneaghina Mușata...”

Correspondentul nostru a avut de asemenea amabilitatea să ne transmită o fotografie cu biserica Sf. Treime din Siret după restaurare. Noi am ilustrat coperta 2 cu o imagine a bisericii dinainte de refacere.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul PETRE IULIAN, din Alexandria, jud. Teleorman, oferă spre vânzare colecția Magazin istoric din aprilie 1967 până în decembrie 1989. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0724.782.721.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html>

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Clădirea Academiei Române, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755 290 606 și 021 312 68 77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

magazin istoric

